

UR DAGENS KRÖNIKA

TIDSTAFLOR

UNDER MEDVERKAN AF

L. DIETRICHSON, CHR. LOVÉN, A. CANTOR,
GUSTAF AF GEIJERSSTAM, NESTOR

M. FL. SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

ARVID AHNFELT

TREDJE ÅRGÅNGEN

FÖRSTA HÄFTET

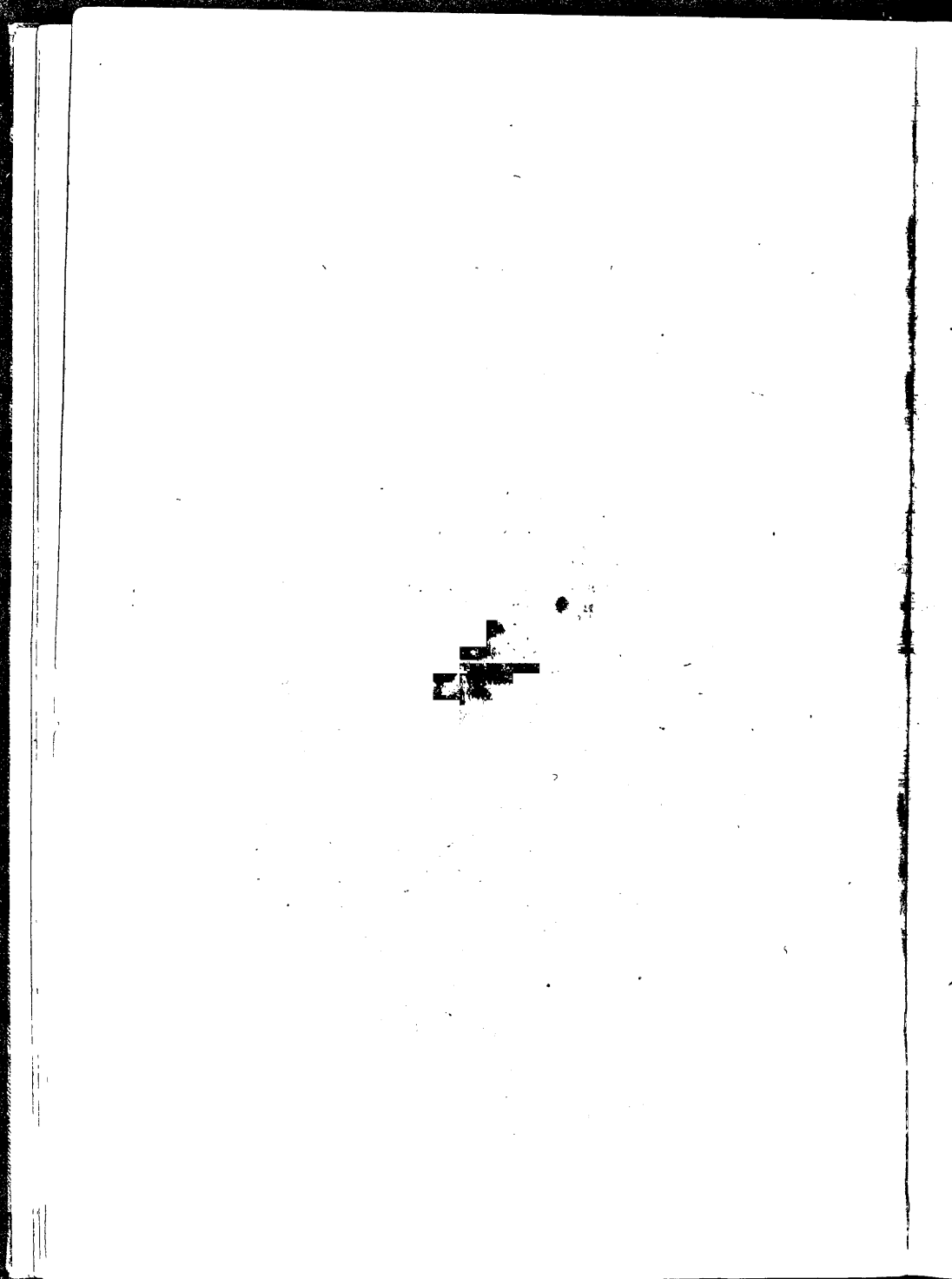
STOCKHOLM
OSCAR L. LAMMS FÖRLAG.

Norrköping 1883. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

INNEHÅLL.

	Sid.
Belletristiska gengångare. En episod ur föreläsningarne om naturalismen af L. DIETRICHSON (meddeladt ur föreläsarens koncept)	1.
En fråga för dagen: Klassicitet eller modern bildning?	
1. Ett uttalande af TH. H. HUXLEY, återgifvet för "Dagens krönika" af CHRISTIAN LOVÉN	9.
2. De klassiska språken och skolan, af ISIDOR FLODSTRÖM.	29.
Medaljonger och statyetter.	
1. Gambetta, af A. CANTOR	57.
Gammalt och nytt inom literaturen.	
2. August Strindberg. En studie af GUSTAF AF GEIJERS-STAM	74.
Hur går det med de stora frågorna? Af NESTOR	95.
Skall man skratta eller gråta? Några reflexioner med anledning af "komedien" BERTHA MALM, af J. REV.	111.

Belletristiska gengångare.

En episod ur föreläsningarne om naturalismen

af

L. Dietrichson.

(Meddeladt ur föreläsarens koncept.)

De öreläsningar öfver naturalismen, hvilka professor Dietrichson nyligen hållit i Stockholm, hafva ådragit sig en betydande uppmärksamhet; de hafva ock inom pressen varit föremål för mer eller mindre utförliga referat, ehuru föredragens omfattning helt naturligt omöjliggjort en fullständig återgifning. Under det föreläsaren förbehållit sig att framdeles i ett mera utarbetadt skick offentliggöra hela sin framställning, har han benäget delgifvit oss en pikant episod, som ej ingått i den dagliga pressens redogörelser. Vi lemna honom nu sjelf ordet. *Red.*

Hvad är naturalismen? — — — Vår tid, som begynt med förakt för naturen, har dock ständigt sträfvat hän emot sanning och natur, hän emot lifvet sjelft. Romantiken, som hade förfäktat skönheten på sanningens bekostnad, måste därför dö, besegrad af realismen, som insatte karakteristiken, sanningen i deras rätt, dervid fasthållande individen som fri personlighet*. Naturalismen deremot är materialismens

* Vi böra här ur den inledande föreläsningen anföra hvad förf. förstår med realism. Den skildrar, efter hans uppfattning, folket sådant det är i sitt lif och sin handling — naturligtvis icke objektivt, ty ingen individ kan uppfatta objektivt, utan sådant det är, sedt af andrika individer — sådant det blifvit skildradt af Balzac och George Sand, af Auerbach, Fritz Reuter, Paul Heyse, af Runeberg, af Charles Dickens, af Björnson m. fl. Realismens stora sauning är denna:

literära korrelat — begynnande der, hvarest literaturen leder skildringen af den personliga karakteren in uti förnekelsen af frihet och ansvar. Då tiden i sin sträfvan efter sanning sprang förbi sitt mål, efter andelös verklighet, liksom den törstande, hvilken söker vattnet, och så icke kan komma det nära nog och därför springer uti till dess han drunknar, då begynte förfallet, liksom i det Frankrike, hvilket från republikens frihet begifver sig öfver i kommunens sjelfsvåld och hamnar i anarkiens fador. Ja, i fall allt som störtar framåt, ehuru det skjuter förbi målet och leder till undergång, är ett framsteg, då men också blott då är naturalismen ett framsteg. Jag tror — i motsats till Zolas mening — att Balzac icke hörde dit, jag tror icke att den började med Feuillet eller Cherbuliez, knapt med Daudet i hans första arbete, men jag är viss på att den är mogen i Zola; jag vet, att Breton icke hörde dit i måleriet, jag tror knapt att den började med Millet, men jag är viss på att den är mogen i Courbet. Jag vet, att den icke har börjat i Ibsens "Brand", jag tror knappast i "Samfundets stötter", kanske icke ens konsekvent i "Et dukkehjem", men jag är viss på att den är mogen i "Gjengangere". Man säger mig: "Detta är blott det alltjemt upprepade! De reaktionära prisa alltid det, som *en gång* kämpat, men förneka det, som *nu* kämpar. Man talar ideligen om att poesiens gränser öfverskridas, medan de i sjelfva verket blott utvidgas". — Jag tror också att gränserna utvidgas genom realismen, men icke genom naturalismen. Jag strider just *för* det unga i tiden, i det jag strider emot det som är vilseledande uti

innan vi hafva sett in i, lefvat oss in i och återupplefvat inom oss sjelfva människolifvet omkring oss, förr kunna vi icke återeröfra den högre uppfattning af lifvet, som till en del går förlorad under studiet. Romantiken kunde bevåra den, men icke i sanning, därför att den lät sig nöja med en skuggbild; men realismen glömmar icke, att fastän naturen är det första och sista, är den dock icke allt. I samma ögonblick tron på andens frihet inför materien sänker sina fanor och materien ställer sig på dess plats, i det att medlet blifver mål, har realismen slagit öfver i naturalism. Red.

den. Och om hvad der är vilseledande, öfvertygas jag genom en historisk återblick.

Jag kan icke annat än tänka på en punkt i den antika konstens och litteraturens historia, som företer en om än icke slående, så likväl märklig parallel. Jag tänker på alexandrinismen, genom hvars hela diktning och konst denna falska, konstlade *lust att visa sin lärdom* och sitt vetande (i konsten speciellt inom *fysiologien*) utgör ett så väsentligt kännetecken, men hvilken såsom impotent *icke kan skapa annat än vrångbilder af de stora gamla skalderna*; jag tänker på de milesiska novellernas breda liderlighet, hvilken framkallade den anmärkningen af en barbarkonung, att af en dylik lektyr kunde man förklara de romerka officerarnes låga ståndpunkt; jag tänker på uppkonsten af den motsvarande riktning inom måleriet, som vi under namnet *pornografi* beundra i Pompejis lupanarier, men som derifrån insmög sig äfven i anständiga familjers sofrum — alldeles som man nu finner "Nana" äfven i väl uppfostrade damers bibliotek.

Men denna tid var ingalunda framåtskridandets, utan det betänkliga tillbakagäendets tid.

* * *

Naturalismens första påstående är vanligtvis det, att den har dräpt romantiken. Ja, har den gjort det, så har den gjort en stor gerning; ty det är som bekant en kinkig sak att slå en död ihjäl. Och antingen har den slagit en död man ihjäl eller också far den med osanning. Ty menar den med romantiken — såsom den stundom synes göra — "den romantiska skolan", så var den ihjälslagen långt innan den moderna naturalismen var till; efter Runebergs "Fänrik Stål", andra delen, har ingen gjort försöket att skrifva en "Fågel blå", efter Ibsens "De unges forbund" har ingen skrifvit en "Otar af Bretagne"; menar den deremot med romantiken — såsom den vid andra tillfällen synes göra — hela den poesi, som är äldre än Flaubert och Zola

äldre än Karl Gjellerup och "Gjengangere", så far den med osanning. Och detta synes verkligen vara meningen, liksom på sin tid en dansk kritiker lärde oss, att den norska poesien börjar med Björnson, alldeles som om Wergeland och Welhaven icke funnits till, liksom Wagner efter Niebelungenrepresentationen 1876 sade: "Wenn Sie nun wollen, m. H., so können wir eine deutsche Musik haben", precis som om Händel, Bach, Haydn, Mozart och Beethoven icke existerat. Men de existera och skola existera så länge den europeiska kulturen fins till. "Den gamla tiden är dömd!" säger en naturalistisk tuppkyckling. Dömd? Törs jag fråga af hvem? Äro Sofokles och Shakspeare, Beethoven och Mozart, Rafael och Leonardo dömda? Må vara, men det biter rasande litet på dem.

Stundom berätta oss naturalisterna, att romantiken går igen och spökar, men den strid som väntar naturalismen är icke en strid med döda spöken, utan en strid mot realismen, som lefver och vill slå ett slag för sin rätt.

Positivt gör skolan fordran på, att vara den förste, som har studerat "le document humain", studerat naturen. Men detta "document humain", som Zola har på läpparne, är det någonting annat, än det människostudium, som alla sanna skalder och alla sanna konstnärer i alla tider hafva utöfvat? "Ja — de ha idkat detsamma omedvetet." Nej, till på köpet medvetet uttaladt. "Låt naturen vara föremål för ert studium!" Boileau har sagt det, la Bruyère har sagt det, Mad. Staël har sagt det, hvar och en med sina ord, och det lustigaste är, att just detta ord var ett af den romantiska skolans slagord i dess kamp mot akademisterna. Man skulle nästan kunna tro, att naturalismen icke blott har mördat romantiken, utan också i den mördades fickor funnit det recept, hvilket den nu utbjuder såsom ny vara, ty hvad naturalismen utgifver för sitt verk, har varit hela århundradets sträfvan.

Hvari ligger då det nya? I behandlingen af de lägsta klasserna i samhället? De skildras än som det oförderf-

vade folket — detta har redan herdepoesien under förra århundradet gjort — än som förderfvadt afskum: det har Parisermysterierna med ty åtföljande romaner gjort. Eller ligger det i de rena, ädla, lägre klassernas framställning i motsats till de förderfvade högre (som i Kjellands "Arbetsfolk")? Se då efter i romantikernas bibliotek från tiden före 1848 — en litteratur som börjar i Schillers "Cabale und Liebe" och slutar i Overskous "Pak". Eller i den oförstådda behandlingen af könsförhållandena? Casanovas memoarer och Schlegels "Lucinde" äro väl dock äldre än den moderna naturalismen. Eller kanske i den frivola blasfemien? — en man på gränsen af den romantiska skolan har utöfvat den både qvickare och blodigare, Heinrich Heine. Till och med determinismen — blott icke som materialistisk men som mystisk — återfinnes i den romantiska skolans Schicksals-tragoedien. Ja, icke ens den naturalistiska läran om nödvändigheten af att inskränka människoslägtets förökning våga vi som motiv för poetisk behandling tillerkänna den nya skolan, ty den finnes löjligt nog hos sjelfva den romantiska skolans fader Chateaubriand, i intet mindre verk än "Genie du Christianisme" hvori han uppställer Kristi celibat som bevis för att släktet icke bör ytterligare ökas.

Men så pekar naturalismen på det oöfverträffligt drastiska i sina skildringar, på sin oförfärade styrka i att beteckna äfven det utsägligaste med sitt rätta namn. Naturalismen står dock häri långt tillbaka för äldre tider, och vi nordbor borde allra minst vara okunniga härom, vi som i våra sagor ega skildringar, hvilka i detta afseende stå oöfverträffade. Man behagade erinra sig det berömda drastiska slagsmålet i tvättstugan i "L'Assommoir", men hvad säges om följande motstycke, återgifvet efter en löjlig, ehuru fullkomligt allvarsam bearbetning, från början af förra århundradet, af Eigil Skallagrimsons saga:

(Da Eigil) omsider blev ganske beskjenket, stod han op og gik rundtomkring gulvet, vendte sig så til Armodr, greb ham i begge Skuldre och satte ham digt op til væggen, at han ikke kunde

röre sig, begyndte så at spy ham lige i ansigtet, at det randt ham ned i barmen, ja fyldte både næse og mund fuld pa ham, at han næppe fick sin ånde igjen, men var nær qvalt i hans spy. (Hund gjør hunds gjerning). Der nu Armodr endelig fik sin ånde igjen fik han og halsen fuld, hvorover han væmmedes og måtte gulpe emod, så de gave vare mod vare. Deraf kom så slem stank, at alle som i huset vare måtte kjöbslage med og hver spy på sin sted. Derfor bleve de så forbittrede på Eigil, at de skjendte hannem huden fuld og bad hannem rie faen i vold, som var sådan uforskammed gjäst, ligere et best end et menneske, at han ikke vilde gå ud for dörren, når han vilde spy. Eigil sagde, at de gjorde ham uret deri, at de skjældte på ham, thi han har ikke gjort andet end som verten gjorde efter og de andre ligeså, gik derfor hen, satte sig på sin sted igjen og bad dem give sig mere drikke og begyndte at synge.

Här är mer än Zola.

Man skulle tro, att naturalismen likväl hölle sig fri för den jagt efter bilder, som så ofta skadade romantiken — ty hvad i all verlden har naturalismen med bilder att göra? Icke dess mindre begagnar den dem, men ställer dem i sjelfva verket på hufvudet, ty då romantiken ofta jemförde det lägsta med det högsta, gör naturalismen tvärtom, hvarigenom den verkar parodiskt. Eller hvad säges om följande på fullaste allvar begagnade bild i en förhistorisk naturbeskrifning i Gjellerups "Tubalkain":

Men netop nu går over klippens lave højdedrag
 Fuldmåneskiven langsomt op; i vandtungt tågelag
 Den svæver som en kjæmpebille,
 Lueröd som en mandrille-
 Hans hårløse bag!

Ja — här är något nytt! men om det är till fördel för naturalismen, om det är någonting annat än romantikens karikatyr, får bli dess egen sak. För öfrigt vänder den ut och in på romantikens gamla fel och gör dem alla på nytt igen, blott i omvänd riktning; den förebrår med rätta romantiken, att denna sträfvade uppåt i det blå utan fotfäste i verkligheten, och den sjelf arbetar sig ned i den vetenskapliga analysens grufvor, der luften är full af "Schlagende Wetter" för poeterna, som icke ha vetenskapens säkerhetslampor; den förebrår med rätta roman-

tiken, att denna sökte "skönheten" ensidigt — och söker sjelf lika så ensidigt det otäcka. Var romantiken kristligt-sentimental, så är naturalismen hednisk-materialistisk.

Vi ha qvar allt det gamla, blott stäldt på hufvudet — är detta sättet, hvarpå det nya frambringas? Jag tror det icke. I synnerhet då samma osanning, som vidlådde romantiken, också berör naturalismen: ljög romantiken medeltiden upp till ett ideal, så gör naturalismen vår egen tid (och denna gång i vacker samdrägt med sin dödsfiende) till en reservoar för allt uselt, ehuru vistelsen på detta bristfälliga klot må hända aldrig varit så drägliggjord som för menniskorna i vår tid.

"Min herre!" kommer naturalisten att säga: "I allt, hvad ni här sagt, har ni icke träffat naturalismens väsen, det nya ligger icke i *hvad* den framställer, utan i *sättet* hvarpå. Jag vet det och skall komma till saken, det var blott nödvändigt att konstatera att vi icke lemnade en sida opåaktad, hvari ytliga betraktare stundom ha trott sig se naturalismens storhet.*

* Emedan den dagliga pressen ganska utförligt refererat föreläsarens framställning af det *sätt*, hvarpå naturalismen går till väga, erinna vi blott i största korthet om hans medgifvande, att naturalisterna med talang röra sig på det lågas område: krogar och andra lastens nästen, delirium tremens och andra ohyggliga åkommor behandla de med en stundom genialisk pensel, detta icke i osedligt, utan tvärtom i moraliserande syfte, men med fullkomligt missförstånd om poesiens uppgift, ty skaldekonsten inverkar väl förädlade på fantasi- och känslolifvet och verkar derigenom indirekt tillbaka på moraliteten, men icke direkt. Naturalismen leker en farlig komedi med sig sjelf och sina läsare, då den tror sig kunna läka tiden genom att sätta problem under debatt och lösa dem didaktiskt — ju mera didaktik, dess mindre sanning i skildringen. Vi rycka på axlarna åt de välment kristliga tendentiösa "traktaterna", dessa enfaldiga broschyrer, som vilja uträtta faktiska omvändelseverk genom uppdyktade omvändelsehistorier. På alldeles samma sätt begär naturalismen, att tänkande läsare skulle utan kritik hålla till godo med uppdyktade tendensberättelser, afsedda att visa den nya skolans ofelbarhet. Detta lyckas emellertid icke: "Man merkt die Absicht und wird verstimmt."

Red.

Mina åhörare veta, hvad som förstås med negativa afgjutningar. Det som var upphöjdt i originalet, blir i den negativa afgjutningen lågt, det som var lågt blir upphöjdt, det som *var* platt, förblifver platt.

Naturalismen är — hvad stoffet angår — romantikens negativa afgjutning.

En fråga för dagen: Klassicitet eller modern bildning?

I.

Ett uttalande af Th. H. Huxley.*

Återgifvet för "Dagens Krönika" af Christian Lovén.

För några år sedan hade jag, såsom flere af mina åhörare torde påminna sig, förmånen att tala till en stor samling innevånare i denna stad, hvilka hade kommit tillsammans för att hedra minnet af sin ryktbare landsman, *Joseph Priestley*, och vi må hoppas att, om ära efter döden kan skänka någon tillfredsställelse, den med eld och brand förgadade** forskarens skugga, då äntligen fick ro.

Ingen som är begåfvad med någorlunda sundt förstånd och med icke mer än en måttlig portion fåfänga, torde likväl vilja anse vare sig samtidens eller efterverldens berömmelse såsom det högsta goda; och Priestleys lefnad lemnar icke något tvifvel derom, att *han* åtminstone satte ett mycket högre värde på framsteg i vetande och på befordrandet af den tankens frihet, som är på en gång orsak till och en följd af intellektuelt framåtskridande.

* Denna framställning förekom ursprungligen i ett tal, som nyligen hölls vid öppnandet af *Sir Josiah Masons Science College* i Birmingham.

** Förf. syftar härmed på det upplopp i Birmingham 1791, då *Priestley*, den frisinnaede dissentern, måste med sin familj fly för lifvet, under det hans hus med alla hans manuskript och samlingar upprändades af den fanatiserade pöbeln. Priestley emigrerade kort derefter till Amerika.

Jag är därför benägen att tro, att, om Priestley i dag kunde vara med oss, anledningen till vårt möte skulle bereda honom till och med ännu större njutning än de förhandlingar, som firade hundraårsdagen af hans förnämsta upptäckt. Hans välvilliga hjerta skulle röras, hans högt utbildade sinne för samhällspligt skulle tillfredsställas af att se välförtjent rikedom, som hvarken bortslösas på tom lyx och skrytsam ståt, ej heller kringströs med den obetänksamma välgörenhet, hvilken lika litet länder gifvaren som mottagaren till välsignelse, utan användes på utförande af en väl genomtänkt plan till att understödja nu lefvande eller kommande slägter af sådana, som hafva vilja att hjälpa sig sjelfva.

Så långt äro vi alla ense. Men vi måste dela Priestleys lifliga intresse för naturvetenskap och hafva lärt känna, så som han, värdet af vetenskaplig uppfostran äfven på undersökningsfält, hvilka tyckas vara vidt skilda från naturvetenskapen för att vi skola kunna uppskatta, så som han skulle hafva gjort det, värdet af den ädla gåfva, *Sir Josiah Mason* skänkt innevånarne i *Midland* distriktet.

För oss, det nittonde århundradets barn, har likväl inrättandet af en högskola med sådana bestämmelser, som de, hvilka finnas i *Sir Josiah Mason's* stiftelseurkund, en särskild betydelse olik den, det skulle hafva haft för hundra år sedan. Det ter sig nämligen såsom en antydning derom, att vi närma oss afgörandet af den strid eller rättare den långa rad af strider rörande uppfostran, hvilka blifvit utkämpade under ett fälttåg, som begynte långt före Priestley's tid och sannolikt icke lär komma att sluta ännu så snart.

I förra århundradet utgjordes de stridande af den antika litteraturens förkämpar på den ena sidan och af den moderna litteraturens på den andra; men för omkring tretio år sedan* blef kampen än mera invecklad derigenom att

* *George Combes* och andras uttalanden till fördel för naturvetenskapens införande i den allmänna uppfostran började åtskilligt

en tredje armé uppträdde, som ordnade sig kring naturvetenskapens banér.

Jag vet icke att någon har bemyndigande att tala i denna nya härs namn. Ty man måste medgifva, att den har ett visst tycke med en guerillastyrka, till stor del sammansatt af irreguliera trupper, som fäkta hvar och en så der temligen på egen hand. Men törhända torde den uppfattning af sakernas närvarande ställning och vilkoren för en varaktig fred, som alstrats hos en simpel soldat, den der sett ej så litet af tjensten i ledet, icke vara utan intresse; och jag tror ej, att jag skulle kunna göra ett bättre bruk af detta tillfälle än genom att framlägga den för eder.

Från den tid, då den första antydning om naturvetenskapens införande i den vanliga uppfostran skyggt framhviskades, intill denna stund hafva den vetenskapliga uppfostringsmetodens förespråkare haft att möta motstånd af två slag. På den ena sidan hafva de blifvit behandlade med förakt af förvärfvets män, som brösta sig öfver att vara den praktiska nyttans representanter, under det att de på den andra blifvit lysta i bann af den klassiska lärdomens målsmän i deras egenskap af tienstgörande Leviter vid bildningens ark och innehafvare af monopolet på en högre uppfostran.

De praktiska männen trodde, att den afgud, de dyrka — praktiken — har varit källan till den förflutna tidens blomstring och allt framgent skall vara nog för slöjders och manufakturers välfärd. De voro af den mening, att vetenskap är ingenting annat än spekulativt skräp, att teori och praktik icke hafva något att göra med hvarandra och att vanan att tänka vetenskapligt är ett hinder snarare än en hjälp vid skötandet af vanliga affärer.

Jag har begagnat preteritum, då jag talade om de tidigare; men rörelsen hade knapt vunnit någon praktisk kraft före den tid, på hvilken jag häntyder.

praktiska männen — ty så fruktansvärda de än voro för trettio år sedan, är jag ej rätt säker på, om icke den rena rasen nu är alldeles utrotad. Också kan man verkligen säga, att de, åtminstone hvad argumenter beträffar, hafva varit utsatta för en sådan *feu d'enfer*, att det skulle vara ett underverk, om någon af dem undkommit. Men jag har iakttagit, att den typiske, praktiske mannen har en oväntad likhet med en af *Miltons* englar. Hans andliga sår, sådana som slås med logikens vapen, kunna vara så djupa som en brunn och så vida som en kyrkdörr, utan att han ändå är en bit sämre för det, så när som möjligen på några droppar blodvar af himmelskt eller annat slag. Derför vill jag, äfven för det fall några af dessa slags motståndare händelsevis ännu skulle vara i lifvet, icke öda tid på ett fruktlöst upprepande af bevisningen för vetenskapens praktiska värde; men då jag vet, att en liknelse stundom kan borra sig in, der slutledningar icke förmå bana sig väg, tillåter jag mig att berätta en liten historia till deras begrundande.

Det var en gång i tiden en gosse, som utan att hafva något annat att stödja sig på än sin egen kraftiga natur, kastades in i den tätaste striden för tillvaron midt ibland en stor industriel befolkning. Han tyckes hafva haft en svår kamp, efter som hela hans disponibla förmögenhet, då han var i en ålder af trettio år, icke uppgick till mer än 20 p. st. Icke dess mindre lemnade hans medelålder, genom en ovanlig framgång, slående bevis för, att han förstod de praktiska problem, han på ett så hårdhänt sätt blifvit kallad att lösa.

Till slut, då hjälten i min berättelse uppnått ålderdomen med dess väl förtjenta omgifning af "heder och talrika vänner", företog han sig att tänka på dem, som hade att börja sitt lif på samma sätt, som han det gjort, och huru han skulle kunna räcka dem en hjälpsam hand.

Efter långt och ifrigt eftertänkande kunde denne framgångsrike, praktiske affärsman icke finna på någonting bättre än att bereda dem medel att erhålla — "sund, vidsträckt

och praktisk vetenskaplig kunskap.“ Och han egnade en stor del af sin rikedom och fem år af oafslåttigt arbete åt detta mål.

Jag behöfver icke påpeka sensmoralen af en berättelse, hvilken, såsom “the Science College’s“ fasta och rymliga byggnad lärer oss, icke är någon fabel, ej heller kan något, som jag kunde säga, förstärka den bevisande kraften af detta praktiska svar på praktiska invändningar.

Vi kunna således taga det för gifvet, att enligt deras åsigt, som äro bäst berättigade till ett omdöme, en i vida kretsar spridd grundlig vetenskaplig uppfostran är ett absolut nödvändigt vilkor för industrielt framsteg, och att den högskola, som i dag blifvit öppnad, skall blifva en ovärderlig välgärning för dem, som i framtiden hafva att förvärfva sitt lifsuppehälle genom utöfvandet af handverk eller manufaktur inom detta distrikt.

Den enda fråga, som förtjenar diskuteras är den, huruvida de bestämmelser, under hvilka högskolan skall arbeta, äro sådana, att de gifva den bästa möjliga utsigt till en varaktig framgång.

Sir Josiah Mason har, — tvifvelsutän visligen — lemnat de förtroendemän, åt hvilka han föreslår att högskolans administration slutligen skall anförtros, stor handlingsfrihet, på det att de må kunna lämpa dess anordningar till öfverensstämmelse med framtidens vexlande förhållanden. Men med afseende på tre punkter har han gifvit så väl administratorer som lärare de uttryckligaste föreskrifter.

Partipolitik får icke hafva något inflytande på någonderas åsikter, så vidt de angå högskolans arbete; teologien är oryggligen bannlyst från dess område, och slutligen stadgas det särskildt, att högskolan icke skall träffa någon anordning för “rent literär undervisning och uppfostran.”

Beträffande de båda första föreskrifterna finner jag ingen anledning att nu uppehålla mig vid dem längre, än som fordras för att uttrycka min fulla öfvertygelse om deras förträfflighet. Men det tredje förbudet bringar oss ansigte mot an-

sigte med dessa andra den vetenskapliga uppfostringsmetodens motståndare, hvilka ingalunda äro såsom den praktiske mannen, i ett döende tillstånd, utan tvärtom lifliga, vak samma och fruktansvärda.

Det är icke omöjligt, att vi skola få höra ett skarpt klander af detta uttryckliga uteslutande af "literär undervisning och uppfostran" från en högskola, den der likväl ger sig ut för att gifva en hög och fullgod uppfostran. Sannerligen, det fans en tid, då bildningens Leviter skulle hafva låtet sina basuner ljuda emot dess murar såsom emot ett uppfostrings-Jeriko.

Huru ofta har man icke sagt oss, att naturvetenskapens studium är oförmöget att skänka bildning, att det icke vidrör något af lifvets högre problem och, hvad än värre är, att den ständiga sysselsättningen med vetenskapliga studier sträfvar att alstra en trångbröstad och vidskeplig tro på de vetenskapliga metodernas användbarhet vid sökandet efter all slags sanning. Huru ofta har man icke anledning att iakttaga, hurusom intet svar på ett besvärligt argument gör så god verkan som det att kalla dess framställare "endast en vetenskaplig specialist". Och då, såsom jag fruktar, vi icke få tala om denna form af opposition emot vetenskaplig uppfostran i preteritum, — kunna vi icke vänta att få höra, att detta icke blott förbigående af, utan rent af förbud mot "ren literär undervisning och uppfostran" är ett i ögonen fallande exempel på vetenskaplig trångsinthet?

Jag har icke närmare reda på de skäl, som bestämt *Sir Josiah Masons* handlingssätt, men om, såsom jag inser vara fallet, han med uttrycket "rent literär undervisning och uppfostran" afser den vanliga klassiska kursen vid våra skolor och universitet, vågar jag ur min egen fatabur framlägga åtskilliga skäl till stöd för denna åtgärd.

Om två ting är jag nämligen djupt och fast öfvertygad, — för det första, att hvarken den klassiska uppfostrans formelt bildande kraft, ej heller dess innehåll är af så omedelbart värde för den, som studerar naturvetenskap, att ett

bortslösande af en dyrbar tid på någondera af dem deraf berättigas, och för det andra, att en rent vetenskaplig uppfostran är åtminstone lika kraftig att meddela verklig bildning, som en uteslutande literär.

Jag behöfver knapt säga eder, att dessa åsigter, synnerligast den senare, äro diametralt motsatta dem, som hysas af det stora flertalet bildade engelsmän, påverkade som de äro af skol- och universitetstraditioner. Enligt deras tro kan bildning endast ernås genom en högre uppfostran; och en högre uppfostran är synonym, icke helt enkelt med uppfostran och undervisning i literatur i allmänhet, utan i en särskild form af literatur, nämligen den grekiska och romerska antikens. De hålla före, att en person, som lärt latin och grekiska, huru litet det än må vara, är bildad, under det att den, som är bevandrad i andra kunskapsgränar, huru grundligt det än må vara, är en mer eller mindre aktningvärd specialist, som likväl ej bör ha tillträde till den bildade kasten. Bildningsstämpeln — universitetsgraden — är icke för honom.

Jag är alltför väl bekant med den ädla, allmänt mänskliga anda, den verkliga sympati för vetenskapligt tänkande, som genomgår vår förnämste bildningsapostels, *M:r Th. Arnolds* skrifter, för att kunna identifiera honom med dessa åsigter, och likväl kan man ur den ena eller andra af hans epistlar till de Philistéer, hvilka så behaga alla dem, som icke lyda detta namn, plocka ut satser, de der gifva dessa åsigter ett visst stöd.

M:r Arnold, säger oss, att med bildning menas "att känna det bästa, som har blifvit tänkt och sagdt i världen". Detta är den uppfattning af lifvet, som innehålles i literaturen. Enligt denna uppfattning betraktas "Europa såsom, med afseende på intellektuella och andliga syften, en stor konfederation, som är förpligtad till förenad verksamhet och arbetar för ett gemensamt mål, och hvars medlemmar hafva såsom gemensam utrustning kunskap om den grekiska, romerska och orientaliska antiken samt om hvar-

andra. Om man lemnar åsido särskilda, lokala och temporära fördelar, skola de största framsteg på det intellektuella och andliga området komma att göras af den nation, som grundligast genomför detta program. Och hvad är detta annat än att säga, att äfven vi alla såsom individer skola komma att göra dess större framsteg, ju grundligare vi genomföra detsamma*.

Vi hafva här att göra med två olika satser. Den första, att en kritisk uppfattning af lifvet utgör bildningens väsen; den andra, att literaturen innehåller tillräckliga materialier till att dana en sådan uppfattning.

Jag antager, att vi alla gå in på den första satsen. Ty bildning betyder säkerligen något helt annat än lärdom och teknisk skicklighet. Den innefattar besittningen af ett ideal och vanan att kritiskt uppskatta tings värde genom jmförelse med en teoretisk måttstock. Fullkomlig bildning borde sålunda gifva en fullständig lifsteori, grundad på insigt om lifvets såväl möjligheter som begränsningar.

Men vi kunna instämma i allt detta och likväl kraftigt motsätta oss antagandet, att literaturen ensam är kompetent att skänka denna insigt. Det är icke själfklart, att vi, efter att hafva lärt allt, hvad den grekiska, romerska och orientaliska antiken har tänkt och sagt, och allt, hvad den moderna literaturen har att meddela, hafva lagt en tillräckligt bred och djup grund för den uppfattning af lifvet, som är bildning. För den, som är bekant med naturvetenskapens mål, är det tvärtom alls icke klart. Äfven om jag endast afser framsteg på det "intellektuella och andliga området", finner jag mig därför fullkomligt ur stånd att medgifva, det vare sig nationer eller individer skola komma att göra verkliga framsteg, om deras gemensamma utrustning icke hemtar något från naturvetenskapens förråd. Efter min mening skulle en armé utan precisionsvapen och utan någon särskild operationsbas, kunna med mera hopp om framgång våga sig på en Rehnkampanj, än en menniska

* *Th. Arnold: Essays in Criticism*, p. 37.

utan någon kännedom om hvad naturvetenskapen under det sista århundradet uträttat skulle kunna våga sig på en lifsåskådning.

Då en biolog påträffar en missbildning, vänder han sig instinktlikt till studiet af utvecklingshistorien för att förstå dess uppkomst. Med lika stor tillförsigt kan en förnuftig förklaring af orsaken till hvarandra motsägande meningar sökas i historien.

Det är lyckligtvis icke en ny företeelse, att engelsmän använda sin rikedom till att uppbygga och dotera inrättningar för uppfostringsändamål. Men för fem eller sex hundra år sedan uttryckte eller inneburo stiftelseurkunderna bestämmelser i det närmaste alldeles motsatta dem, hvilka *Sir Josiah Mason* ansett ändamålsenliga. Det vill säga, naturvetenskap var, praktiskt taget, okänd, hvaremot en viss literär dressyr anbefaldes såsom ett medel för förvärfvandet af en kunskap, som väsentligen var teologisk.

Det är lätt att upptäcka orsaken till denna besynnerliga olikhet i tillvägagående hos män, i lika hög grad besjälade af en varm och oegennyttig önskan att befordra medmänniskors välfärd.

Om någon på den tiden eftersträfvade en kunskap, som gick utöfver den, hvilken kunde förvärfvas genom hans egen iakttagelse eller genom vanligt samtal, var det i sjelfva verket hans första behof att lära sig det latinska språket, eftersom allt Vesterlandets högre vetande var nedlagdt i verk, skrifna på detta språk. I följd häraf voro latinsk grammatika med logik och retorik, studerade på latin, uppfostringsmetodens grundpelare. Beträffande innehållet af det vetande, som meddelas på denna väg, ansågos de judiska och kristna heliga skrifterna, med den tolkning och de tillägg, som gjordes af den romerska kyrkan, innehålla ett fullständigt och ofelbart sant lärosystem.

För den tidens tänkare voro teologiska satser, hvad *Euklides'* axiomer och definitioner äro för vår tid. Medeltidens filosofers enda göromål var att, från de af teologerna

gifna data, deducera slutsatser, som voro i öfverensstämmelse med kyrkans bud. De åtnjöto det höga privilegiet att genom logisk slutledning visa, huru och hvarför det, som kyrkan förklarade vara sant, måste vara sant. Och om deras demonstrationer icke kunde uppnå eller om de öfverskredo detta råmärke, var kyrkan i sin modersömhet redo att tygla deras förvillelser — med hjälp af den verldsliga maktens arm, om så behöfdes.

Stälda mellan dessa två, hade våra förfäder sålunda tillgång till en sammanhängande och fullständig lifsåskådning. De fingo höra, huru verlden begynt och huru den skulle sluta; de fingo lära sig, att all materiel tillvaro var blott en lumpen och betydelselös fläck på den andliga verdens sköna anlete, och att naturen till syften och ändamål alltigenom var djefvulens lekplats; de fingo lära sig att människan var de jordiska tingens polstjerna, och särskildt fingo de i sig inprägladt, att naturens förlopp icke beherskades af någon bestämd ordning, utan att det kunde förändras och verkligen ständigt förändrades genom inflytandet af otaliga andliga väsen, som voro goda eller dåliga, allteftersom de rördes af människors verk eller böner. Summan och innehållet af hela denna lära var att alstra den öfvertygelsen, att den enda kunskap, som förtjenade eftersträfväs i denna verld, var kunskapen om huru man skulle kunna försäkra sig om den plats i en bättre, som kyrkan på vissa vilkor utlofvade.

Våra förfäder hade en fast tro på denna lifsteori och handlade derefter i fråga om uppfostran likasom i fråga om andra saker. Bildning betydde detsamma som helighet — efter den tidens helgosed; den uppfostran, som ledde dit, var nödvändigtvis teologisk, och vägen till teologien gick genom latinets.

Att studiet af naturen — utöfver hvad som fordrades för tillfredsställande af de dagliga behofven — skulle hafva någon betydelse för människans lif var långt, ifrån de mäns tankekrets, som blifvit så uppfostrade. Eftersom naturen

hade blifvit förbannad för människans skull, var det verkligen en sjelffallen slutsats, att de, som befattade sig med naturen, utsatte sig för en alltför nära beröring med den onde. Och om någon med medfödd vetenskaplig begåfning följde sina anlag, kunde han säkert räkna på att förvärfva en trollkarls rykte och sannolikt också på att lida en sådans öde.

Det är omöjligt att säga, huru länge detta sakernas tillstånd skulle hafva fortvarit, om Vesterlandet blifvit lemnadt åt sig sjelf i kinesisk afstängning. Men lyckligtvis blef det icke lemnadt åt sig sjelf. Till och med tidigare än det trettonde århundradet hade utvecklingen af den moriska civilisationen i Spanien och korstågens stora folkrörelse infört den surdeg, som ända från den tiden och till den dag, som är, aldrig upphört att verka. Först genom förmedling af de arabiska öfversättningarna, senare genom studiet af originalen blefvo det vestra Europas nationer bekanta med de antika filosofernas skrifter och till sist med antikens hela, omfattande litteratur.

Allt, hvad i Italien, Frankrike, Tyskland och England fans af hög intellektuel sträfvan och framstående begåfning, användes under århundraden att taga i besittning det rika arf, som lemnats af Greklands och Roms döda civilisationer. Underbarligen befordrad genom boktryckerikonstens uppträffning utbreddes och blomstrade klassisk lärdom. De, som egde densamma, bröstdade sig öfver att hafva uppnått den högsta bildning, som då kunde af människor vinnas.

Och detta med rätta. Ty om vi afse från den såsom på ett enstaka vårdtorn framstående Dante, fans det vid Renässansens tid i den då moderna literaturen ingen enda gestalt, som kunde jemföras med antikens män; det fans ingen konst, som kunde mäta sig med deras bildhuggarekonst, ingen naturvetenskap utom den, som Grekland skapat. Och, framför allt, det fans icke något annat mönster af fullkomlig, intellektuel frihet — af antagandet utan tvekan af förnuftet såsom den ende ledaren till sanning och såsom den högste domaren i moraliska ting.

De nya lärdomarne utöfvade nödvändigtvis snart ett mäktigt inflytande på uppfostran. För dem, som nyss studerat *Virgilius* och *Cicero*, måste munkars och skolastikers språk förefalla föga bättre än rotvälska, och studiet af latinet ställes på en ny grund. Dessutom upphörde latinet sjelft att längre vara den enda nyckeln till vetandet. Den kunskapsförstande, som sökte antikens högsta tankar, fann i den romerska literaturen endast ett återsken i andra hand häraf och vände sig mot det fulla ljus, som utströmmade från grekerna. Och efter en strid, ej synnerligen olika den, som nu utkämpas om naturvetenskapens ställning i undervisningen, erkändes studiet af grekiskan såsom ett väsentligt element i all högre uppfostran.

Så vunno *humanisterna*, såsom de kallades, en fullständig seger, och den stora reform, de genomförde, var af oberäkneligt gagn för menskligheten. Men det slutliga resultatet är alla reformatörers Nemesis, och uppfostringsreformatörerna föllo, likasom de religiösa, uti den djupa, men vanliga villfarelsen att taga början af reformationen för dess slut.

Humanisternas representanter i det nittonde seklet taga sin position på den klassiska uppfostran såsom den enda vägen till bildning med samma säkerhet, som om vi ännu befunno oss i Renässansens tidevarf. Och likväl är förhållandet i intellektuellt hänseende mellan den moderna och den antika världen nu för tiden utan gensägelse i högsta mätto olikt det, som rådde för tre hundra år sedan. Om vi lemna åsido tillvaron af en storartad och karakteristiskt modern litteratur, en modern målarkonst och särskildt en modern musik, så fins det ett drag i världens nuvarande tillstånd, som skiljer detsamma ännu skarpare från renässansen, än renässansen var skild från medeltiden.

Detta utmärkande karaktärsdrag hos vår egen tid ligger i den stora och ständigt vexande roll, som spelas af naturvetenskapen. Icke blott att vårt dagliga lif formas och att millioner människors ekonomiska välfärd beror af henne,

men hela vår uppfattning af lifvet har sedan länge medvetet eller omedvetet påverkats af de allmänna föreställningar om verldsaltet, som påtvingats oss af naturvetenskapen.

Den mest elementära bekantskap med resultaten af den vetenskapliga forskningen visar i sjelfva verket, att dessa föreställningar stå i den skarpaste och mest slående motsats till de åsikter, hvilka så blindt troddes och lärdes under medeltiden.

De meningar om världens begynnelse och slut, som hystes af våra förfäder, kunna icke längre med tro omfattas. Det är mycket säkert, att jorden icke är den förnämsta världskroppen i det materiella universum, och att världen icke är till för människans nytta. Det är till och med ännu säkrare, att naturen är uttrycket af en viss bestämd ordning, som icke af något rubbas, och att människans förnämsta uppgift är att lära sig denna ordning och efter den reglera sitt lif. Dertill kommer, att denna vetenskapliga "syn på lifvet" ackrediterar sig på helt annat sätt än någon annan. Den åberopar icke någon auktoritet, icke heller något, som någon må hafva tänkt eller sagt, utan endast naturen. Den erkänner, att våra tolkningar af naturens sakförhållanden äro mer eller mindre ofullkomliga och symboliska, och bjuder den künskapstörstande att söka sanningen icke bland ord, utan bland ting. Den påminner oss varnande derom, att hvarje påstående utöfver det, som kan bevisas, är ej blott ett misstag, utan ett brott.

Den rent klassiska uppfostran, som förordas af våra dagars humanister, lemnar icke ens en antydning om allt detta. En person kan vara lärdare än Erasmus utan att känna mera om de förnämsta orsakerna till vår tids intellektuella jäsning, än Erasmus gjorde. Lärda och fromma män, förtjenta af all aktning, hedra oss med utgjutelser öfver det sorgliga i motsägelsen mellan vetenskapen och deras medeltidsmessiga sätt att tänka, utgjutelser, som förråda en okunnighet om de första grundsatserna för en vetenskaplig

forskning, en oförmåga att förstå hvad en vetenskapsman menar med sannfärdighet och en omedvetenhet om vigten af bevisade vetenskapliga sanningar, som är nästan komisk.

Det ligger icke stor kraft i "tu quoque"-argumentet, annars skulle kämparna för en vetenskaplig uppfostran rättvist nog kunna svara de moderna humanisterna, att de må vara lärda specialister, men att de icke äro i besittning af en sådan sund grundval för en lifsteori, som förtjenar namn af bildning. Och om vi ville vara elaka, skulle vi verkligen kunna påstå, att humanisterna ådragit sig en sådan förebråelse, icke därför, att de äro fulla af de gamla grekers anda, utan emedan de sakna den.

Renässansens tidehvarf betecknas ofta såsom den återupplifvade litteraturens tidsskifte, likasom om de inflytelser, hvilka då gjorde sig gällande på vestra Europas sjäslif, endast skulle varit inskränkta till litteraturens område. Man glömmmer vanligen, skulle jag tro, att *vetenskapens* återupplifvande, som frambragtes genom samma verkande orsak, var icke mindre betydelsefullt, om det också icke var så i ögonen fallande.

Förhållandet var verkligen, att de få och spridda män, som på den tiden studerade naturen, plockade upp ledtråden till hennes hemligheter just sådan, som den tusen år förut fallit ur grekernas händer. Grundvalarne för matematiken hade af dem blifvit så väl lagda, att våra barn än i dag lära sin geometri ur en bok, skrifven för Alexandrias skolor för två tusen år sedan. Den moderna astronomien är den naturliga fortsättningen och utvecklingen af *Hipparchi* och *Ptolemei* verk; den moderna fysiken af *Demokrati* och *Arkimedis*; det dröjde länge, innan den moderna biologiska vetenskapen växte ur det vetande, som testamentarades oss af *Aristoteles*, *Theofrastus* och *Galenus*.

Vi kunna icke säga oss känna grekernas bästa tankar och uttalanden, om vi icke känna, hvad de tänkte om naturens företeelser. Vi kunna icke fullt uppskatta deras uppfattning af lifvet, om vi icke förstå, till hvilken utsträckning

denna uppfattning påverkades af vetenskapliga idéer. Det är med orätt vi göra anspråk på att vara arftagare till deras bildning, om vi icke, såsom de bästa andar bland dem, äro genomträngda af en aldrig svigtande öfvertygelse. att den fria användningen af förnuftet i öfverensstämmelse med den vetenskapliga metoden är det enda sättet att nå sanningen.

På denna grund vågar jag föreställa mig, att de moderna humanisternas anspråk på besittning af bildningens monopol och på uteslutande arfsrätt till antikens anda måste nedsättas, om icke öfvergifvas. Men jag skulle mycket beklaga, om något af hvad jag nu sagt skulle tagas såsom innebärande en önskan å min sida att förringa värdet af en klassisk uppfostran, sådan den kunde vara och sådan den verkligen någon gång är. Menniskornas naturliga anlag vexla lika mycket, som tillfällena att använda dem; och under det bildningen är en, kan den väg, på hvilken den bäst nås af den ene, vara helt olik den, som är fördelaktigast för en annan. Och vidare, under det den vetenskapliga uppfostringsmetoden ännu är i ett begynnelse- och försöksstadium, är den klassiska deremot fullkomligt väl organiserad med ledning af den praktiska erfarenhet, generationer af lärare samlat. Också tror jag ej, att en ung engelsman, som har att förfoga öfver god tid för sina studier och är bestämd för en vanlig lefnadsbana, kan göra bättre än att följa den studiekurs, som vanligen utpekas för honom; han får då fylla dess brister genom sina egna ansträngningar.

Men för dem, hvilka hafva för afsigt att göra vetenskapen till föremål för allvarlig sysselsättning; eller för dem, som ämna egna sig åt läkarekallet eller tidigt måste inträda i det praktiska lifvet, — för alla sådana är, efter min åsigt, den klassiska uppfostran ett misstag, och det är af detta skäl, jag är glad att se "en rent literär uppfostran och undervisning" utesluten från den reglementerade studieplanen i *Sir Josiah Masons* högskola, emedan jag befarar,

att dess inrymmande deruti sannolikt skulle komma att leda till införandet af den vanliga ytliga läsningen af latin och grekiska.

Oaktadt allt detta är jag den siste att sätta i fråga betydelsen af en äkta literär uppfostran, eller tro, att intellektuel bildning kan vara fullständig den förutan. En uteslutande vetenskaplig dressyr skall lika säkert framkalla andlig snedhet, som en uteslutande literär. Om ett fartyg fått slagsida, försonas detta ej af lastens dyrbarhet, och det skulle djupt bedröfva mig, om den Vetenskapliga Högskolan skulle komma att sända ut endast ensidiga män.

En sådan olycka behöfver emellertid alls icke inträffa. Det är sörjdt för undervisning i engelska, franska och tyska, och dermed är den moderna världens tre största literaturer gjorda tillgängliga för den studerande.

Franska och tyska, och isynnerhet det senare språket, äro absolut oundgängliga för dem, som eftersträfvat full kunskap på något af vetenskapens områden. Men äfven om vi antaga, att en förvärfvad kunskap i dessa språk icke är mera än hvad som behöfves för rent vetenskapliga syften, så har hvarje engelsman i sitt eget modersmål ett nästan fullkomligt literärt uttrycksmedel och i sin egen litteratur mönster af hvarje slags literär förträfflighet. Om en engelsman ur sin *Bibel*, sin *Shakspeare*, sin *Milton* icke kan hemta literär bildning, då lärer, såsom jag tror, icke ens det djupaste studium af *Homerus* och *Sofokles*, *Virgilius* och *Horatius* kunna skänka honom den.

Då nu högskolans statuter träffat tillräcklig anstalt för literär såväl som för vetenskaplig uppfostran, och då man äfven är betänkt på undervisning i konst, synes det därför, som om en ganska fullständig bildning erbjödes alla dem, hvilka vilja begagna sig deraf.

Men jag är icke rätt säker, om icke vid detta laget den "praktiske" mannen, sårad, men ej slagen till döds, skulle vilja fråga, hvad allt detta tal om bildning har att göra med en institution, hvars uttalade syfte är att "befordra

blomstringen af landets manufaktur- och industri.“ Måhända skulle han vilja låta förstå, att det som fordras för detta ändamål är icke bildning, icke heller en rent vetenskaplig dressyr, utan helt enkelt kunskaper i använd vetenskap.

Jag önskar ofta, att denna fras, "använd vetenskap", aldrig hade blifvit uppfunnen. Den antyder nämligen, att det skulle finnas ett slags vetenskapligt vetande, af direkt praktisk nytta, som kan inhemtas skildt från ett annat slags vetenskapligt vetande, hvilket deremot icke har någon praktisk nytta med sig och hvilket betecknas såsom "ren vetenskap". En fullständigare missuppfattning gifves icke. Hvad folk kallar använd vetenskap är icke något annat än den rena vetenskapens användning på ett särskildt slag af problem. Den utgöres af deduktioner från de allmänna principer, hvilka, vunna genom slutledning och iakttagelse, bilda den rena vetenskapen. Ingen kan med trygghet göra dessa deduktioner, förr än han fått ett fast tag i principerna, och detta tag kan han icke få utan personlig erfarenhet om de iakttagelser- och slutledningsoperationer, på hvilka de grunda sig.

Nästan alla de processer, som användas i handverk och manufaktur, falla inom antingen fysiken eller kemiens områden. För att kunna förbättra dem måste man i grund förstå dem, och ingen har utsigt att kunna verkligen förstå dem, om han icke har vunnit detta herravälde öfver principerna och denna vana vid att behandla fakta, som är frukten af en långvarig och väl ledd vetenskaplig öfning i det fysiska och kemiska laboratoriet. Det kan därför verkligen icke herska något tvifvel om nödvändigheten af en rent vetenskaplig uppfostran, äfven om högskolans arbete skulle begränsas genom den strängaste tolkning af dess uttalade ändamål.

Hvad åter beträffar det önskvärda i en mera omfattande bildning än den, som gifves af vetenskapen allena, bör man komma i håg, att förbättringen af tillverknings-

processerna utgöra endast ett af de vilkor, som bidraga till industriens blomstring. Industrien är ett medel, icke ett mål, och människor arbeta endast för att vinna något, som de behöfva. Hvad detta något är, beror till en del på deras medfödda och till en del på deras förvärfvade böjelser.

Om den rikedom, som är ett resultat af en framgångsrik industri, skulle slösas på tillfredsställandet af ovärdiga böjelser, om den allt större fullkomningen i tillverkningsprocesserna skulle åtföljas af en tilltagande förnedring af dem, som utföra dem, så inser jag icke gagnet af industri och ekonomisk blomstring.

Nu är det fullkomligt sant, att människors åsikter om hvad som är eftersträfvansvärdt bestämmas af deras karakterer, och att de medfödda böjelser, hvilka vi gifva detta namn, icke röna inflytelse af något som helst mått af undervisning. Men här af följer ingalunda, att icke till och med en rent intellektuel uppfostran kan, i obegränsadt omfång, modifiera det sätt, på hvilket människors karakterer praktiskt uppenbara sig i deras handlingar, genom att förse dem med motiv, som äro okända för den okunnige. En njutningslysten karaktär vill hafva njutning af något slag, men om man gifver honom tillfälle att göra ett val, föredrager han måhända njutningar, som icke förnedra honom, framför sådana, som göra det. Och detta tillfälle till val erbjudes en och hvar, som i literär eller konstnärlig bildning eger en aldrig sinande källa till njutningar, hvilka hvarken vissna med åldren eller dufna genom vanan eller förbittras i erinringen genom sjelfförebräelsens stygn.

Om den institution, som i dag öppnas, uppfyller sin grundläggares syfte, skola de utvalda förmågorna i alla klasserna af detta distrikts befolkning gå genom densamma. Intet barn, som födes i Birmingham, skall hädanefter, om det har förmåga att draga nytta af de tillfällen, hvilka bjudas det först i folkskolan och andra skolor och sedan i den Vetenskapliga Högskolan, behöfva sakna utväg att erhålla

icke blott den undervisning, utan ock den bildning, som är bäst lämpad för dess livsvilkor.

Inom dessa murar kunna den blifvande arbetsgifvaren och den blifvande arbetstagaren under en tid vistas tillsammans för att sedan under hela sitt lif bära stämpeln af de inflytelser, som då bragtes att utöfva sin verkan på dem. Derfor är det icke utom ämnet att påminna eder derom, att industriens blomstring beror icke blott på förbättringen af tillverkningsmetoderna, icke blott på förädlingen af den individuella karakteren, utan äfven på ett tredje vilkor, nämligen en klar uppfattning af vilkoren för det sociala lifvet å så väl kapitalistens som arbetarens sida samt deras enighet med afseende på gemensamma grundsatser för social verksamhet. De måste lära sig, att samhällsföreteelserna i lika hög grad äro uttryck för naturlagar, som några andra, att inga sociala anordningar kunna blifva bestående, om de icke harmoniera med den sociala statikens och dynamikens kraf och att i sjelfva tingens natur finnes en domare, hvars domslut verkställa sig sjelfva.

Men denna kunskap kan endast erhållas genom att på studiet af samhällsföreteelserna tillämpa de forskningsmetoder, som följas vid naturvetenskapliga undersökningar. Jag bekänner därför, att jag gerna skulle se ett tillägg gjordt till den förträffliga uppfostringsplan, som blifvit föreslagen för högskolan, i form af någon anordning för undervisning i *Sociologi*. Ty, om vi ock alla äro ense derom, att partipotitiken icke får hafva något rum i högskolans undervisning, måste likväl i detta land, som, praktiskt taget, styres genom allmän omröstning, hvar och en, den der gör sin pligt, utöfva politiska funktioner. Och om de olägenheter, som äro oskiljaktiga från den politiska frihetens välgerningar, skola kunna hämmas, om nationernas ständiga vacklande mellan anarki och despotism skall kunna lemna rum för en sig sjelf beherskande frihets lugna framåtskridande, så skall detta ske derigenom, att människorna småningom besluta sig för att behandla politiska frågor, så som

de nu behandla vetenskapliga, att blygas öfver otillbörlig brådska och partisk fördomsfullhet i det ena fallet lika väl som i det andra och att tro, att samhällets maskineri är åtminstone lika fint och ömtåligt, som en spinnmaskin, och säkerligen lika litet kan förbättras genom klåfingrigt tummande af sådana, som icke hafva gjort sig mödan att grundligt lära sig principerna för dess verksamhet.

Till slut är jag öfvertygad, att jag gör mig till alla närvarandes språkrör, då jag till den vördnadsvärde grundläggaren af den Institution, som nu begynner sin välsignelsebringande bana, framför våra lyckönskningar till fullbordandet af hans verk, och uttalar den öfvertygelsen, att den aflägsnaste efterverld skall framhålla det såsom ett slående exempel af den vishet, som alla menniskor af naturlig pietet gerna tillskrifva sina förfäder.

2.

De klassiska språken och skolan.

Af Isidor Flodström*.

Vår tid är en skeptisk tid. Läror och meningar, hvilkas sanning hittills ingen bestridt och knappast någon vågat be-
tvifla, göras till föremål för skärskådning och kritik från alla
håll. Såsom Stuart Mill anmärker, är det just ett karak-
teristiskt drag för tidehvarvet, att principerna för all vår
handel och vår vandel, vår tro och våra tycken, upptagas
till förnyad revision och underkastas en omsorgsfull pröfning
i syfte att utröna, om de äro värda att utgöra grunden för
vårt samhällslif och våra samhällsinrättningar. Denna skep-
ticism visar sig på alla områden af mensklig kultur, de hög-
sta som de lägsta, och det är såsom ett uttryck deraf som
vi betrakta de häftiga anlopp, för hvilka de klassiska språk-
studierna vid våra skolor på senare tider varit utsatta. Rö-
relsen är visserligen icke från i går. Redan länge har frågan
om dessa studiers lämplighet såsom skolämnen varit före-
mål för diskussion, och den allt mer tillbakaträngda ställning,
med hvilken de — särskildt i vårt land — måst låta sig
nöjas, visar nogsam, åt hvilket håll den allmänna menin-
gen lutar. Men det är dock först nu, som deras ställning
kan sägas vara allvarsamt hotad. Man fordrar deras full-
ständiga borttagande ur skolorna. De klassiska språkstu-
diernas vara eller icke-vara såsom bildningsämnen vid de
allmänna läroverken har numera blifvit en af dagens brän-
nande frågor.

Då vi nu gå att företaga en undersökning af det mer

* Hvad föregående artikel belyst i allmänna drag, är i denna
historiska öfversigt närmare utfördt med exempel från vårt eget land.

Red.

eller mindre berättigade i dessa läroämnens anspråk, vilja vi först i största möjliga korthet taga en öfverblick öfver deras ställning i äldre tider för att vinna den klarare uppfattning af deras förhållande till kulturen i allmänhet, hvilken är nödvändig för frågans rätta bedömmande. Och ehuru vi hufvudsakligen afse en utredning af deras betydelse för vårt svenska undervisningsväsen, är det dock tydligt att detta ej kan betraktas utan i sammanhang med det allmänna europeiska undervisningsväsendet, i hvilket vårt har sina rötter och med hvilket det står i den närmaste förbindelse; och vi måste därför äfven i korthet beröra de klassiska studiernas ställning till skolväsendet vid dettas uppkomst och utbildning, särskildt i Tyskland.

För vinnande af en riktig uppfattning af frågan nödgas vi emellertid till åtskilliga afvikelser från vårt egentliga ämne, för hvilka vi på förhand vilja bedja våra läsare om ursäkt. Vi börja genast med en sådan, hvilken är af nöden för undvikandet af tids- och rumsödande omsägningar och uppreparanden, nämligen en redogörelse för några olika arter af *bildning*.

All intellektuell bildning — och det är naturligtvis endast om sådan som här kan blifva tal — är dels *formell*, dels *reell* eller *materiell*. Bildningens formella sida består i uppöfvandet och utbildandet af de andliga förmögenheterna, ett slags själsgymnastik eller disciplinering; under det den reella eller materiella bildningen afser att gifva anden ett *innehåll* eller hvad man benämner *kunskap*. Den kunskap, som för vår andliga utbildning kan vara nödvändig, är af olika art allt efter de olika ändamål som med den skola uppnås. För en närmare utveckling och framställning af dessa ändamål hänvisa vi till Herbert Spencers förträffliga lilla arbete *Education**; här behöfva vi endast taga i betraktande tvänne arter af kunskap och följaktligen tvänne arter af bildning, som ligga till grund för skolundervisningen.

* En framställning af Spencers åsigtter — som dock icke kunna fullt fattas utan kännedom om hans filosofi — finnes utgifven på svenska af R. von Koch.

Hvar och en behöfver, för att taga sig fram här i lifvet och förvärfva sig sitt dagliga bröd, en mängd special-kunskaper, större eller mindre, som göra honom skicklig dertill, vare sig han såsom odlare af jorden söker sitt uppehälle eller såsom yrkesidkare, industriidkare, handlande, embetsman eller vetenskapsman skall vinna sin utkomst. Många af dessa kunskaper äro alltför speciella för att i de s. k. allmänna skolorna behöfva eller kunna göras till föremål för undervisning; men många äro ock af den art, att de beröra en talrik klass eller t. o. m. flere klasser af medborgare, och dessa ega väl berättigade anspråk såsom läroämnen i offentliga skolor. Den bildning, hvarigenom dessa kunskaper meddelas, vilja vi kalla för *borgerlig* bildning, ett namn som visserligen är något oegentligt, men som vi valt med afseende på ett slags skolor, hvilket visserligen ännu icke finnes i vårt land, men på hvars snara upprättande man har goda skäl att hoppas, nämligen borgarskolor. Ty dessas uppgift blir hufvudsakligen att meddela det slags bildning vi här åsyftat.

Menniskan är dock icke endast individ, sig sjelf tillräcklig; hon är ock medborgare, samhällsmedlem, och för att rätt kunna fylla sina pligter såsom sådan måste hon väl känna sin ställning i förhållande till samhället, det förflutna som det närvarande. Den bildning, hvarigenom hon förvärfvar denna kunskap, kunna vi kalla *den humanistiska*.

Det är sålunda tre bildningsarter, vid hvilka vi hafva att fästa oss, nämligen å ena sidan den *formella* bildningen, samt å andra sidan de tvänne arter af reell bildning, som vi kallat *den borgerliga* och *den humanistiska*. — Efter dessa förberedande anmärkningar öfvergå vi nu till den historiska redogörelsen för de klassiska språkstudiernas ställning. Vi vilja blott på förhand bedja våra läsare att hålla i minnet den betydelse vi gifvit åt de anförda termerna, enär denna är något afvikande från den betydelse de ega för den populära uppfattningen, som med "formalism" förstår någonting stelt och tråkigt, sammanslår begreppen humanism och klas-

siska språk i det närmaste till ett, samt vid ordet "realist" genast tänker på engelska, matematik och dåliga anlag för studier — eller någonting ditåt.

En bland de många viktiga tilldragelser, som utmärka öfvergången från medeltiden till den nyare tiden, är de klassiska studiernas återupplifvande i vestra Europa, befordradt i hög grad genom turkarnes eröfring af Konstantinopel, hvilken tvang en mängd grekiska lärde att taga sin tillflykt till Italien, dit de förde med sig talrika manuskript och mångfaldiga hjälpmedel till en ny kännedom om den grekiska forntiden. De berömda florentinska skalderna Dante Allighieri, Petrarca och Boccaccio äro som bekant upphofsmännen till och banbrytarna för den nya rörelsen, hvilken hastigt spred sig och med hänförelse omfattades i vida kretsar. Denna rörelse företer en påfallande likhet med den ifver och förtjusning, hvarmed det nyvagnade intresset för den gammalnordiska literaturen i början af vårt århundrade helsades i de nordiska landen. Man fann i de gamles skrifter en bildningskälla af oväntad friskhet och klarhet, hvars mäktiga flöden gáfvo ett verksamt medel till upprensningen af den grumlade och ojemna fåra, hvori kulturen blifvit ledd genom medeltidens barbari och förvirring.

Ungefär samtidigt med dessa humanistiska rörelser i Italien, men i början oberoende af dem, uppstod äfven i Holland ett sträfvande efter en högre själsbildning, hvilket yttrade sig i stiftandet af ett bildningsbrödraskap, som kallade sig hieronymianer eller gregorianer. Deras sträfvanden hade visserligen ett annat mål och en annan utgångspunkt än de italienska, i det de hufvudsakligen i bibeln och hos kyrkofäderna sökte sina källor. Men äfven i deras bildningsanstalter, hvilka erhöilo en vidsträckt utbredning, inkom sedermera en mera klassisk anda, då lärarne genom resor satt sig i en personlig beröring med de klassiska studiernas målsmän i Italien och lärt känna de bildningsmönster, som före-

sväfvade dessa. Och ur den nederländska bildningsskolan framgingo män, som mäktigt verkade för de klassiska studiernas tillgodogörande i bildningsanstalterna för ungdomen. De förnämsta namnen inom Tyskland äro *Erasmus* († 1536) och *Reuchlin* († 1522).

Om *det* är en sanning, att det närvarande ej kan förstås utan kännedom om det förflutna, hvarur det vuxit upp; om *det* är en sanning, att den europeiska kulturen har sina rötter i den grekiska och romerska: så kan det ej förnekas, att de klassiska språken egde stora och berättigade anspråk såsom humanistiska bildningsämnen för de tider, hvarom vi nyss talat. Härtill komma flere andra omständigheter. Några historiska arbeten, värda att tala om, funnos knappast, annat än just de, som blifvit kvar ifrån forntiden. Någon egentlig vetenskap fans ej, mera än just den klassiska filologien och den filosofi, som innehölls i de gamles skrifter. Greklands och Roms litteratur var ännu oöfverträffad, icke ens upphunnen, och den antika konsten står ännu i dag på flere områden såsom ett obestriddt mönster. Kommer så härtill, att latinet var kyrkans och de lärdes språk, så kan ingenting vara naturligare än att de klassiska språkstudierna utgjorde hufvudsumman af tidens intellektuella bildning, och att de företrädesvis ansetts utgöra grunden för all humanism.

Reformationstiden medför föga förändring i grekiskans och latinets ställning till undervisningen. Väl inträder snart en något grumlad uppfattning af deras betydelse, i det de börja anses hufvudsakligen såsom formella bildningsämnen. Men deras studium bedrefs fortfarande grundligt och med flit. Först med *Baco* och *Montaigne*, *Ratich* och *Comenius*. *Locke* och *Rousseau* börja andra uppfostringsprinciper göra sig gällande. De äro grundläggarna af den s. k. realismen, yrka på hvad vi kallat den borgerliga bildningens införande i skolorna, och blifva härigenom upphofsmän till den strid mellan "humanism" och "realism", som ännu icke är utkämpad. I följd af vanans makt förmådde de dock — om

de äfven sjelfve velat det — föga rubba de gamla språkens dominerande ställning.

Det är ej af något intresse för oss att vidare följa det allmänt europeiska undervisningsväsendets historia. Vi vända oss nu till det svenska skolväsendet, för att taga dess utveckling i betraktande med särskildt afseende på den fråga som föreligger.

Klosterskolorna äro i Sverige, liksom annorstädes, de första undervisningsanstalterna, och bildningen stod i kyrkans tjänst. Något klart fattadt mål hade denna bildning naturligtvis lika litet här som i det öfriga Europa under medeltiden, och den nyare tidens början är icke bättre. Att det lästes latin och åter latin i skolorna, är klart, äfvensom att denna latin var af uslaste beskaffenhet: någon grekiska torde ej hafva förekommit och dess studium påbjudes ej förr än i 1649 års skolordning, om det ock något tidigare varit infördt här och der. Hela undervisningsväsendet låg för öfrigt i förfall, hvilket fortfor ännu långt efter reformationens införande. Vår första skolordning, en efterbildning af Luthers sachsiska skolordning, är af 1571, och föreskrifver läsning af klassiska auktorer, hvarjemte något retorik och moral skulle inhämtas efter nyare arbeten på latin såsom Melanctons, Erasmi och Camerarii verk. Att kristendomsundervisningen bedrefs på latin, är sjelfklart, och latinska skriföfningar pågingo flitigt. Latintalande var för äldre lärjungar strängt påbjudet.

Någon stadga i det svenska undervisningsväsendet inträder egentligen icke förr än med 1649 års skolordning, hvilken väsentligen är bygd på grunder, som redan af Gustaf Adolf uttalades. "Det är", säger Geijer, "en författning, som hedrar sitt tidehvarf", och den kan anses för att vara ett af de viktigaste aktstyckena i den svenska skollagstiftningens historia, emedan den för lång tid utgjort den hufvudsakliga normen för skolväsendet och innehåller de grundtankar, till

hvilka man efter hvarjehanda afvikelser flerfaldiga gånger sett sig nödsakad att återvända. Skolbildningen i den omfattning, hvori vi nu förstå detta ord, var fördelad på trivialskolan och gymnasium, hvardera omfattande fyra klasser. Dessutom fanns vid trivialskolan en särskild *classis scribarum*, ett slags borgarskola för den lägre borgerliga bildningen, beräknad för deras behof, som måste åtnöja sig med minsta nödvändiga mått af boklig kunskap. För inträde i denna klass erfordrades dock att hafva genomgått trivialskolans första klass. Undervisningen i trivialskolan och gymnasium var koncentrerad på studiet af de klassiska språken, af hvilka latinet inträdde i första klassen, grekiskan i tredje. I hvilken utsträckning dessa språk studerades kan man inse deraf, att redan i trivialskolan klassiska arbeten lästes, hvarom mången nutidens filosofie doktor knappast eger kännedom. Med undantag af modersmål och kristendom behandlades öfriga läroämnena mera såsom bisaker.

Målet för den undervisning, som i dessa läroanstalter meddelades, kan man bestämma såsom *högre humanistisk bildning*. Man har ofta påstått, att den tidens skolor och gymnasier voro uteslutande prestbildningsanstalter, och såsom stöd för detta påstående anförts det stora utrymme, som blifvit tillmätt de teologiska disciplinerna och deras hjälpvetenskaper. Men man måste betänka, att tidens anda i allmänhet låg åt detta håll. Krigare och statsmän satte en ära i att vara grundlärda teologer och togo gerna aktiv del i diskussionen öfver religiösa spörsmål. Så förträffliga sålunda de principer än i många afseenden voro, på hvilka 1649 års skolstadga var bygd, får man dock ursäktas, att den stora allmänheten icke insåg detta, och redan snart förspordes klagomål öfver skolans inrättning, hufvudsakligen gående ut derpå, att skolan endast vore en prestbildningsanstalt. Det är behofvet af en högre borgerlig bildning som här talar, och missbelåtenheten innebär äfven en protest mot den *ensidiga* humanistiska riktning, som gifvits undervisningen genom de klassiska språkens snart sagdt uteslu-

tande herravälde. Redan 1693 utfärdades en ny skolordning, och 1724 åter en. I denna sistnämnda erhöll *classis scribarum* (som numera benämnes apologistklassen) en något utvidgad undervisningsplan, och var att anse "såsom hvar Orts seminarium för handlande, smärre tjänstemän, länsmän m. fl." I de klassiska studierna inträdde den förändring, att författareläsningen inskränktes och mera vikt fästes vid den formella behandlingen. Äfven tillkommo några flere ämnen, hvilka dock studerades på latin, hvarjemte hela undervisningen fick en mera vetenskaplig riktning än som måhända var förenligt med ungdomens fattningsförmåga.

Klagomålen, hvilka från allmänhetens sida då som nu hufvudsakligen voro riktade mot latinet, läto icke nedtysta sig. Efter åtskilliga förberedelser och noggranna pröfningar fastställdes den 16 december 1820 en ny förordning, som karakteriseras genom en återgång till principerna af 1649. Genom denna inträder en bestämd åtskilnad mellan de olika slagen af läroverk. De för den borgerliga bildningens befrämjande afsedda apologistskolorna erhöilo en betydlig utvidgning och vunno snart en sådan utbildning, att fem ibland dem förvärfvade sig rätt att dimittera lärjungar till universitetet. Dessa skolor fingo också glädja sig åt ett alltjemt växande lärjungeantal. Med de lärda skolorna vidtogs den förändring, att läroämnenas antal något inskränktes, särskildt till förfång för de filosofiska och vetenskapligt teologiska disciplinerna, och en mindre abstrakt lärometod anbefaldes.

Emellertid upphörde icke agitationerna för läroverkens omgestaltning, och den 6 juli 1849 utfärdades det kungliga cirkulär, som gifvit hela vår läroverksinstitution en ny utgångspunkt. Härigenom sammanslogs den förut temligen fristående apologistskolan med lärdomsskolan, och befrielse från läsningen af latin och grekiska medgafs sådana lärjungar, som — med bifall af föräldrar eller målsmän — icke önskade begagna sig af undervisningen i dessa läroämnen. — Härifrån daterar sig uppkomsten af de tvänne bildningslinierna, den klassiska och den reala, och från denna tid vid-

tager ock det tillbakaskjutande af de grekiska och latinska språken äfven på den klassiska linien, hvilket sedermera alltjemt fortgått.

Det är svårt att få rätt klart för sig, hvad som egentligen varit bestämmande vid den nya organisationen. Om någon princip kan ej gerna här blifva tal, *såvida man ej såsom sådan får anse den i denna skolordning framträdande tanken på förenligheten af borgerlig och humanistisk bildning.* Den s. k. stora uppfostringskomitén af 1825, hvars år 1828 afgifna betänkande ligger till grund för den vidtagna reformen, angifver också sjelf sitt förslag endast såsom ett öfvergångsförslag, innebärande fröet till betydligare förbättringar i framtiden. — På nog lösa grunder hade denna komité kommit till den åsigt, att apologistskolorna ej uppuppfylde sitt ändamål, och att de vore ett oegentligt melanting mellan folkskolor och vetenskapliga läroverk. Af denna orsak borde de sammanslås med lärdomsskolor till ett läroverk med två bildningslinier, den ena med, den andra utan klassiska språk; *på båda linierna skulle realkunskaper (bland hvilka riktigt nog historia inräknades) drifvas lika.* I den nya "realliniens" uppkomst torde man sålunda kunna spåra ett behof att med den borgerliga bildningen kunna förena en högre humanistisk bildning än den apologistskolan erbjöd, ett behof, som särskildt kändes af dem, hvilka väl hade valt de praktiska yrkena till lefnadsbana, men som ej af omständigheterna tvingades att inskränka tiden för sin uppfostran till det minsta möjliga. Och att de döda språken så småningom blifvit undanträngda, är ej så märkvärdigt, då man besinnar den allt större betydelse, som naturvetenskaperna genom en mera rationell behandling vunnit äfven för den rent humanistiska bildningen, i följd hvaraf dessa vetenskapers anspråk ej längre kunde tillbakavisas. Man kände, att den humanism, som genom en på klassiska språkstudier koncentrerad undervisning kunde vinnas, ej var tillfredsställande för vår tids fordringar. — Måhända hade ock den alltför abstrakta riktning, som undervisningen tagit på

1700-talet, framkallat en alldeles för långt gående reaktion i 1820 års skollagstiftning, ty skolans alumner få väl ej betraktas och behandlas såsom blott outvecklade *barn* hela sin skoltid igenom.

Af det sagda föras vi emellertid till en undersökning af de klassiska språkstudiernas anspråk såsom humanistiska bildningsämnen. Det är hufvudsakligen såsom sådana de försvaras, och då vi nu gå att betrakta deras lämplighet såsom skolämnen i allmänhet, är det därför ur denna synpunkt som vi först vilja taga dem i skärskådande.

Såsom ofta blifvit framhållet, är en riktig uppfattning af vår egen tid och dess inrättningar omöjlig utan kännedom om det förflutna och det sammanhang, hvori detta står till det närvarande. Hvilken förmår väl — för att taga några exempel — bilda sig ett klart omdöme om vår religion, utan att steg för steg följa den tillbaka till dess källor? Skulle någon, som vore alldeles obekant med skolväsendets uppkomst och historia, kunna finna den ringaste förnuftiga grund för det faktum, att tvänne utdöda språk så flitigt studeras i våra skolor? Och skulle man väl kunna inse något skäl för det orättvisa förhållandet, att endast den manliga ungdomen får åtnjuta denna förmån, under det den qvinnliga nästan helt och hållet är utestängd derifrån, såvida man ej visste att våra flickskolor äro af ett långt senare ursprung? Hvilken är färdig att fälla ett opartiskt utslag mellan konungadöme och republik, utan att känna de historiska förutsättningarna för hvardera af dessa statsformer, deras uppkomst och utveckling? Är det möjligt att begripa, hvarför i gamla stater nästan alltid ett monarkiskt och ett republikanskt parti stå emot hvarandra, under det i ett land sådant som Amerika ej en enda röst höjes för den monarkiska statsformen, om man ej visste att den amerikanska staten bildats under en tid med helt andra åskådningssätt? Dessa exempel — och många andra skulle kunna läggas dertill, — visa huru nöd-

vändig den historiska kunskapen är för det rätta förståendet af enskilda drag ur vårt samhällslif. Och lika viktigt måste det vara att erhålla en allmän öfverblick öfver förgångna tidens kultur, om vi vilja förskäffa oss en klar insigt om de allmänna drag, som utmärka vår egen odling.

Det är ett känt och obestriddt förhållande, att hela den vesterländska bildningen hvilar på den romerska, likasom denna i sin ordning hvilar på den grekiska, och att dessa båda bildningskedan kanske till och med äro de viktigaste för hela vår utveckling, likasåväl som de äro grundläggande för densamma. Men att deraf draga den slutsats, att deras studium skulle vara nog för den humanistiska bildningen, torde vara förhastadt. Det var en tid, då ett sådant påstående kunde ega sitt berättigande, och det var den nyare tidens början. Ty det stadium, som ligger mellan denna tid och den antika, är så uppfyllt af råhet och förvirring, dess bidrag till civilisationen äro så torftiga i jämförelse med antikens, att de ej förtjente mycken uppmärksamhet och väl kunde öfverses. Men så är det ej nu. Ytterst viktiga skeden ligga mellan oss och Greklands och Roms blomstringsdagar, och det går ej an att försumma dem. Att göra de klassiska studierna till uteslutande eller nästan uteslutande humanistiska bildningsmedel, genom att koncentrera undervisningen på dem, kan sålunda ej vara berättigadt. Man torde invända, att det är tillräckligt sörjdt för sammanbindningen af nutid och forntid genom den allmänna historiska undervisningen. Det är sant, att sammanhanget härigenom nödortfeligens inses, men genom det oproportionerliga förhållande som råder mellan den uppmärksamhet, som skänkes antiken, och den som fallit på den öfriga historiens lott, kommer detta sammanhang endast att betraktas såsom en bisak. För öfrigt har man i våra skolor så försummat att gifva ynglingen någon föreställning om de förhållanden, i hvilka han sjelf lefver, att bristen på sammanhang och proportion varit föga kännbar, och den klassiska forntiden har kunnat framstå såsom ett afslutadt helt. Men att så-

dant ej är rätt, torde man snart medgifva. Är det verkliga meningen att gifva en humanistisk bildning, så måste denna vara så fullständig som med omständigheterna är förenligt, och så afpassad efter hvarje bildningsskedes betydighet, att icke uppmärksamheten alltför ensidigt drages åt någon viss enskildhet.

I ägget, fostret och under uppväxten genomlöper hvarje mensklig individ sitt släctes utvecklingshistoria i sammandrag.* Nyare tiders forskningar hafva visat, huru hvarje stadium af den utveckling, som människoslägtet genomgått innan det kommit till sin nuvarande ståndpunkt, ännu kan uppvisas hos embryot, att millioner års utvecklingsarbete sålunda i största korthet rekapituleras hos hvarje enskild inom några få månader och år. Men för att denna rekapitulation skall genomföras så hastigt som möjligt, har sammandragningen varit så stark, att mindre viktiga epoker knappast kunna skönjas, och endast de mera betydande — de må nu ligga närmare eller fjärmare ursprunget — äro tydligt framträdande. Det är på samma sätt som samhällets utvecklingshistoria måste behandlas, då den skall studeras i sammandrag. Man får ej uteslutande fästa sig vid ett enda skede, ej utelemna något som för sammanhanget är nödvändigt; men man bör behandla hvarje stadium med hvarken större eller mindre utförlighet än dess betydelse kräfver.

Det kan nu aldrig falla oss in att förneka, att Greklands och Roms historia är af stor, ja mycket stor betydelse för oss, och att den därför förtjenar en proportionsvis stor uppmärksamhet. Men att dess vikt skulle vara sådan, att den bör utgöra den humanistiska bildningens centrum, det vilja vi på det lifligaste bestrida. Vi vilja åter göra en jmförelse med den fysiska utvecklingsprocessen. Ju längre

* Dem som äro mindre bekanta med dessa nya läror, hänvisa vi till *Naturlig Skapelsehistoria* af Ernst Häckel. — Vi hafva ej kunnat afhålla oss från att anställa den här uppdragna jmförelsen, oaktadt den vid första påseendet kan förefalla något egendomlig; parallellen är nämligen *mer* än tillfällig.

släktet skridit framåt, desto mera har rekapitulationen af de föregående stadierna måst sammanträngas för att ej upptaga alltför stor del af individens lifslängd, och de aflägsnare ske- dena hafva i synnerhet förkortats, ja några 'af dem hafva i det närmaste helt och hållet undandragit sig vår iakttagelse, under det de närmare liggande ej varit utsatta för så stark sammandragning. På samma sätt — då vi komma öfver på det kulturhistoriska området — har den klassiska forntiden, från att hafva varit af utomordentlig betydelse vid den nyare tidens början, så småningom blifvit af allt mindre vigt i jemförelse med närmare liggande kulturperioder, och därför också i det allmänna medvetandet blifvit undanskjuten till förmån för sådana epoker, som för nutiden äro af större betydhet.

Det är en tid, som det borde ligga oss nordbor närmare om hjertat att noggrant studera än Greklands och Roms forntid: det är vår egen. Ty om det ock är sant, att mäktiga kulturströmmar tillflutit oss från Södern, så är dock bottenådern i vår civilisations strömfåra nordisk. Vi hafva också haft den glädjen att få bevittna, huru denna obetydliga och undanskymda bottenåder med allt större flit börjat upprensas, och huru man gjort sig till godo dess friska vatten för vår odling. Vare det dock långt ifrån att vi därför skulle vilja yrka på, att man införde studiet af vår gammalnordiska litteratur på grundspråket i våra skolor! Det tillhör vetenskapen att grundligt utforska det rika materialet i dess enskildheter; skolan är och kan vara fullkomligt nöjd med de allmänna resultaten af dess arbeten. Den tjensten hafva åtminstone de klassiska språken gjort oss, att de stått hindrande i vägen för öfverilade sträfvanden i denna riktning.

Skall man nödvändigt studera antikens kultur i dess egna skrifter — och vi erkänna, att literaturläsning utgör ett ytterst viktigt moment i den historiska undervisningen, påkallande vida större uppmärksamhet än man hittills i allmänhet egnat densamma, — så kan det ske genom öfversättningar. Vi känna rätt väl, att man hyser en viss för-

skräckelse för öfversättningar. Men denna synes oss vara till stor del oberättigad.* Det är ett gammalt föreställningssätt, att i ett folks språk ligger ett uttryck af dess anda. Man vet kanske ej så noga, hvad man dermed menar, men så säger man. Denna åsigt om språkets natur torde dock numera ej räkna många anhängare bland vetenskapsmännen,** och någon förlust i detta hänseende gör man sålunda ej genom att läsa öfversättningar. — Man anför vidare, att ett främmande språk ofta endast genom vissa ord och vändningar eger medel att uttrycka en mängd tankar och föreställningar, som genom ingen öfversättning, huru god denna också må vara, kunna återgifvas. Detta är sant, men bristen kan och bör ersättas genom bifogade anmärkningar, som äro desto mera af nöden, ju aflägsnare från oss i tid och åskådningssätt det folk är, hvars litteratur man öfverför till vårt eget språk. Vi se intet skäl, hvarför man precis i ordboken skall söka de upplysningar man behöfver. Det fins en bok, som för allra största delen af vårt folk endast är tillgänglig i öfversättning, och hvars rätta förstånd dock är af så ofantligt mycket större vigt än de gamla klassikernas: vi mena bibeln. Det är tyvärr en sorglig sanning, att denna skrift ofta på det bedröfligaste sätt blifvit och blifver missuppfattad; men felet ligger i dålig öfversättning och bristen på en rätt förklaring af texten. Båda felen kunna afhjelpas; men vi frukta — ja, det gränsar nära nog till öfvertygelse, — att misstydnungen icke skulle blifvit förebygd hos den stora allmänheten, äfven om denna tvungits att läsa profeternas och evangelisternas skrifter på grundspråket.

* Vi tänka naturligtvis icke på de ordagranna öfversättningarna "till skolungdomens tjänst" och dylika alster.

** Se t. ex. Whitney's äfven till svenskan öfverflyttade arbete om *Språket*. — Att språket bär vittne om folkets andliga lif, och att påståendet sålunda *i en viss mening* är sant, kan visserligen ej förnekas, men sådana drag kunna endast genom rent språkhistoriska undersökningar upptäckas, och på sådana slår man sig ej lös vid blott och bart litteraturstudium.

Vår undersökning har sålunda visat oss, att det var en tid, då de klassiska språkstudierna utgjorde ett mäktigt humanistiskt bildningselement, fullt berättigadt att intaga hufvudplatsen bland skolans läroämnen; att en humanistisk bildning lika mycket nu som då är af nöden; men att de klassiska studierna blifvit allt mindre egnade att utgöra grundlaget därför. Att det också mer är traditionens makt än verklig öfvertygelse om deras nödvändighet som lyckats qvarhålla dem i skolan, visar också den omständigheten, att de icke upptagits såsom bildningsämnen i flickskolan, hvilken räknar sina anor från en tid med andra åsigter. — Vi hafva här endast en ny bekräftelse på den lärdom, som den historiska betraktelsen på alla områden skänker oss: att formen, skalet, såsom det yttre, alltid ådrager sig mera uppmärksamhet än innehållet, kärnan, det inre af saken; att formen, som borde vaxla med förändrade förhållanden, anses för det hufvudsakligaste och envist bibehållas, under det innehållet så förbises, att det till och med kan försvinna, och endast den tomma formen, det innehållslösa skalet står kvar. Man glömmet tanken för den form den iklädt sig. Man förgäter att formen är någonting tillfälligt, någonting som bör och måste förändras i öfverensstämmelse med tiden och förändrade tidsförhållanden, under det idén är det ensamt bestående.

Vi torde knappast behöfva särskildt påpeka, att det i vårt föreliggande fall är humanism, som är innehållet, under det klassiska språk endast äro formen. Men man har så glömt detta, att man äflas att bibehålla dem, oaktadt de numera äro olämpliga för sitt ändamål. För öfrigt äro de hädanefter — åtminstone i vårt land — alldeles omöjliga såsom humanistiska bildningsmedel. I följd af den inskränkning i timantal, som de fått vidkännas och som med hvarje år synes blifva större, har man — för att åtminstone vinna *något* praktiskt resultat — nödgats belamra undervisningen med grammatik, extemporalieböcker och stilöfningar, hvilka må vara goda i metodiskt hänseende såsom me-

del att lära sig språkets byggnad snabt och säkert, men som icke gifva någon humanistisk bildning alls. Det kunna vi på det bestämdaste försäkra dem, som ej varit i tillfälle att genom egen erfarenhet pröfva på saken. Den ringa humanistiska behållning, som under sådana förhållanden kan vinnas genom författareläsning, är så obetydlig, att det ej ens lönar mödan att tala derom. Det är sålunda i verkligheten nästan endast formen som står kvar, under det innehållet hotar att alldeles försvinna. Och om man äfven skulle anse klassiska språkstudier i större utsträckning fortfarande lämpliga och tillräckliga såsom form för det humanistiska innehåll man vill förvärfva, så skall man vara bra sangvinisk för att kunna hysa några förhoppningar derom, att de åter skulle kunna tillkämpa sig något af den mark de förlorat.

Hafva vi nu genom denna framställning lyckats vinna några anhängare för vår öfvertygelse, att de klassiska språkstudier icke mera kunna anses såsom ett för våra skolor tjenligt humanistiskt bildningselement, så blir det ej svårt att uppvisa, att den betydelse de kunna hafva, ur andra synpunkter betraktade, ej är tillräckligt stor för att försvara den framstående plats de intaga i skolan.

Vi vilja först taga deras betydelse såsom *borgerliga* bildningselement i betraktande. — I vissa tyska "realskolor" läses verkligen något latin (grekiska kan naturligtvis ej komma i fråga), dels för den stora nytta det anses medföra för begripandet af den mängd tekniska termer och uttryck, som, hämtade från detta språk, i det industriella lifvet förekomma, dels såsom särdeles lämpligt till grundläggning af andra språkstudier; och såsom det påstås, skall denna anordning vara till allmän belåtenhet. Huruvida detta omdöme är fullkomligt opartiskt, vilja vi dock lemna derhän. Hos oss torde man med trygghet kunna antaga, att latinet icke skulle röna något gynnsamt emottagande i

anstalterna för meddelandet af borgerlig bildning, och det för knappast kunna ådagaläggas, att de praktiska fördelar, som af ett sådant latinstudium kunde vinnas, skulle motsvara de olägenheter och den tidsförlust, som dermed vore förknippade.

Härmed hafva vi dock ej affärdat grekiskans och latinets anspråk såsom borgerliga bildningsmedel. Såsom våra läsare torde erinra sig, sammanfattade vi under namnet borgerlig bildning alla de specialkunskaper, som kunde göra anspråk på statens hägn därför att de måste anses vara af nöden till förvärfvande af lifsuppehälle för en betydande klass af vårt folk. Såsom en sådan klass måste vi anse alla vetenskapsmän och tjänstemän, hvilkas betydelse kanske icke så mycket ligger i numerären, som i den ansvarsfulla plats de hafva att fylla i samhället. Det är därför oundgängligt att taga i betraktande, i hvad mån de klassiska språkens studium för dem kan vara behöfligt.

Vetenskapsmän, nämligen grundliga vetenskapsmän, sådana som vilja studera sitt ämne i hela dess omfattning och taga kännedom om allt hvad som derom finnes skrifvet, behöfva latin och grekiska. Likaså franska, tyska, engelska, spanska, portugisiska, italienska, holländska, ryska, ungerska, finska, turkiska, kinesiska, japanesiska, malajiska, sanskrit, egyptiska, hebreiska, arabiska, persiska m. m. Detta är intet skämt, utan en sorglig sanning. Alla dessa språk — och flere dertill, både lefvande och döda — hafva en litteratur, och i hvarje ämne finnes alltid något skrifvet på alla dessa olika språk, som det kan vara värdt att lägga märke till; och mera kommer att skrivas. Det var — åtminstone ur denna synpunkt — en dålig tjänst, som patriotismen, nyss vaknad till medvetenhet, gjorde oss, då den förqväfde den vackra ansats som latinets en gång gjorde att blifva vetenskapens officiella språk. Vetenskapsmannen hade då ej haft behof att lära sig mer än ett språk utom modersmålet grundligt, och detta hade redan varit en god början till ett världsspråk, något som i alla fall en gång torde blifva

ett ofafvisligt befov. Men såsom sakerna nu stå, behöfver den grundlige vetenskapsmannen så mycket af den sorten som står till att få, och då omöjligen alla språk kunna läsas i skolan, så får han nöja sig med de vigtigaste. Kanske hör latinet till dem, och i någon mån grekiskan. Men att det är ett försvinnande fåtal, för hvilka dessa språk äro nödvändiga, torde snart erkännas. — Hvad de civile embetsmännen i allmänhet angår, så synes oss deras behof af latin (och grekiska) ej så särdeles tvingande. Universiteten vilja emellertid icke gerna släppa efter. — Prestbildningen anse vi också mycket väl kunna undvara såväl hebreiska som latin och grekiska. Vi hänvisa till hvad vi förut yttrat i fråga om öfversättningar. Det är vetenskapens uppgift att sörja för goda öfversättningar, och sådana kunde vara fullt tillräckliga, kanske till och med af mera praktisk nytta för större delen af vårt presterskap än originalen, hvarmed de i allmänhet oakadt all sin lärdom tyckas hafva svårt att reda sig. Men de teologiska fakulteterna hafva ansett annorlunda, och den stora allmänheten kommer väl också länge att betrakta det som en stor brist i visdom, om ej de som hafva vården om dess själar, kunna läsa bibeln och kyrkofäderna på grundspråket.

Nu är att märka, att vi redan hafva läroanstalter, hvilkas speciella uppgift det är att utbilda vetenskapsmän och statens tjenare af alla slag, nämligen universiteten. Sådana läroämnen, som endast för denna klass af medborgare vore behöfliga, borde därför också förläggas till de för dem särskildt afsedda högskolorna. Det torde emellertid blifva svårt att bortarbota den föreställningen, att förkunskaperna i latin och grekiska böra vara förvärfvade före inträdet vid universitetet, och här hafva vi sålunda en hållhake för de gamla språken, en svårighet som det ej synes vara lätt att komma öfver. Den afhjelpes stundom genom den s. k. kompletteringen. Skulle icke denna komplettering, eftersom den är så nödvändig, kunna sättas i system på något sätt? Vi återkomma längre fram till denna fråga.

Det återstår slutligen att se till, om de gamla språken i *formelt* afseende äro så förträffliga bildningsmedel, att detta kan blifva något skäl för deras bibehållande i skolan. Hvad grekiskan beträffar, så har hon just aldrig gjort några synnerliga anspråk i den vägen. Latinet deremot har ofta framhållits för sin formelt bildande förmåga, och såsom språk betraktadt erkänna vi gerna, att det har åtskilliga företräden framför de andra. Men vi anse språken i allmänhet vara af föga värde såsom formela bildningsmedel. Till bestyrkande häraf tillåta vi oss anföra hvad Spencer skriver i sitt förut nämnda arbete:

“Det skulle vara ytterligt stridande mot den sköna hushållning, som är rådande i naturen, om *ett* slags bildning vore erforderlig för vinnande af kunskap, och ett annat slag behöfdes såsom själsgymnastik. Öfverallt i hela skapelsen finna vi, huru förmögenheterna utvecklas genom utförandet af de förrättningar, hvilka det är deras pligt att utföra, icke genom utförandet af artificiella öfningar, som uttänkas för att göra dem tjenliga för dessa förrättningar. Indianen uppnår den snabbhet och vighet, som bringar honom framgång på jagten, genom verkligt förföljande af djur; och genom sitt lifs vexlande sysselsättningar vinner han en större krafternas jemvigt och harmoni än gymnastiken någonsin kan gifva. Den skicklighet han ådagalägger att uppspåra fiender och byte, och som han efter lång öfning uppnått, förutsätter en iakttagelseskärpa, som vida öfvergår allt hvad artificiell dressyr kan åstadkomma. Och på samma sätt förhåller det sig alltjemt. Från buschmannen, hvars öga under ständig sysselsättning med att söka igenkänna aflägsna föremål, som böra förföljas eller undflys, vunnit ett teleskops synvidd, till räkenskapsföraren, hvars dagliga öfning sätter honom i stånd att summera ned flere kolumner på en gång, finna vi att hvarje förmögenhet uppnår sin högsta utveckling just genom fullgörandet af de åligganden, till hvilka lefnadsvilkoren uppfordra densamma. Och vi kunna a priori vara förvissade om, att samma lag håller streck

äfvén i fråga om uppfostran. Den uppfostran, som är af största värde för vinnande af kunskap, måste på samma gång vara af största värde för själskrafternas uppöfning. Låt om oss se, huru detta kan bevisas.

Den förkärlek för språkstudier, hvilken utgör ett så framstående drag i vårt vanliga uppfostringssystem, söker gifva skäl för sig bland annat med det påståendet, att minnet genom dem stärkes, och man anser, att detta är ett företräde, som är särskildt utmärkande för sådana studier. Men verkliga förhållandet är, att vetenskaperna erbjuda ett mycket vidsträcktare fält för minnets öfning. Det är ingen lätt sak att komma ihåg allting, som angår vårt solsystem, och ännu svårare är det att minnas allt som man utforskat rörande vintergatans sammansättning. Antalet af kända sammansatta ämnen, till hvilket den kemiska forskningen med hvarje dag lägger nya, är så stort att få kunna uppräknat dem utom de lärde; och att minnas alla dessa ämnens atomistiska sammansättning och frändskapsförhållanden är knappast möjligt utan att göra kemien till sitt lifstudium. I den stora mångfald af företeelser, som jordskorpan har att uppvisa, och i den ännu större mångfald, som studiet af de i densamma inneslutna försteningarna erbjuder, finnes ett material, som det kostar den geologiske forskaren årtal af tråget arbete att göra sig till herre öfver. Hvarje afdelning af fysiken — ljudet, värmet, ljuset, elektriciteten — inbegriper fakta, talrika nog att förskräcka hvar och en som vill lära sig dem alla. Och gå vi till de organiska vetenskaperna, skola vi se ännu större fordringar ställas på minnet. Tänka vi endast på mennisko-anatomien, så är summan af detaljer så stor, att den unge läkaren vanligen behöfver repetera ett halft dussin gånger innan det sitter kvar. Antalet af växtarter, som botanisterna åtskilja, uppgår till omkring 320,000, under det att de olika former af animaliskt lif, hvarmed zoologen har att göra, beräknas till ett ungefärligt antal af 2,000,000. Så väldig är den massa af fakta, som vetenskapens män hafva framför sig, att de en-

dast kunna reda sig dermed genom en långt gående fördelning af sitt arbete. Till en detaljerad kunskap i sitt eget fack kan hvar och en endast lägga en allmän kännedom om det hela, möjligen förenad med en ytlig bekantskap med några andra vetenskapsområden. Vi kunna sålunda med trygghet påstå, att vetenskapen, äfven i måttlig utsträckning odlad, gifver tillräcklig öfning åt minnet, minst sagdt lika så god som språkstudiet.

Men nu är att märka, att medan vetenskapen i fråga om blott minnesutveckling är lika god som språkstudier, om ej bättre, så har den ett ofantligt företräde i fråga om den art af minne den utvecklar. De idéförbindelser, som vid inhemtandet af ett språk nåste försiggå i själen, svara till fakta, som mestadels äro tillfälliga, under det de som försiggå vid inhemtandet af en vetenskap motsvara fakta, som i öfvervägande grad äro nödvändiga. Det är väl sant, att relationen mellan ord och betydelse i en viss mening är naturligt, att denna relations uppkomst kan följas mer eller mindre långt tillbaka, ehuru sällan till begynnelsen, och att lagarna härför bilda en särskild vetenskap, den historiska språkvetenskapen. Men ingen torde vilja påstå, att man vid den vanliga språkundervisningsmetoden plägar söka att uppvisa denna naturliga relation mellan ordet och dess betydelse och utveckla lagarna därför; och man måste alltså medgifva, att relationen i allmänhet implantas såsom alldeles tillfällig. De relationer åter, som vetenskapen framvisar, äro kausala relationer, och de förstås äfven såsom sådana, ifall undervisningen sker på rätt sätt. Under det den språkliga undervisningen endast meddelar icke-rationella relationer, gör vetenskapen oss förtroliga med rationella relationer. Under det den ena öfvar minnet ensamt, öfvar den andra både minne och förstånd.

Vidare bör det observeras, att den vetenskapliga undervisningen har ett stort företräde såsom formelt bildningsmedel öfver den språkliga deruti, att den odlar omdömesförmågan. Såsom professor Faraday anmärker i en föreläs-

ning om psykisk uppfostran, hållen i "the Royal Institution", är bristen på omdöme den mest vanliga intellektuella bristen. "Samhället, i allmänhet taladt," säger han, "är icke blott okunnigt beträffande omdömets utbildning, utan det är äfven okunnigt om sin okunnighet." Och grunden till detta förhållande tillskrifver han bristen på vetenskaplig odling. Sanningen af denna slutsats är uppenbar. Ett riktigt bedömande af förekommande saker, tilldragelser och verkningar blifver endast möjligt genom kännedom om, huru företeelserna i världen bero af hvarandra. Ingen kunskap om betydelsen af ord, huru vidsträckt som helst, borgar för dragandet af riktiga slutsatser rörande orsaker och verkningar. Vanan att draga slutsatser af vunna erfarenheter och att vidare bekräfta dessa slutsatser genom iakttagelser och rön är det enda, som gifver förmågan att fälla ett riktigt omdöme. Och att den nödgår till en sådan vana, är en af den vetenskapliga undervisningens omätliga fördelar.

För den, som är böjd att taga intryck af en auktoritet, kan ingen bättre gifvas än den, hvaraf vi begagnat oss. Ty Herbert Spencers namn är ett betydande namn, det må gälla hvilken som helst af nutidens samhällsfrågor, och vi misstaga oss väl knappast då vi säga, att det för vårt århundrades vetenskap torde vara det allra förnämsta. — Man kunde invända mot hans bevisning, att språkkunskapen icke endast består i kännedom om ord och deras betydelse; men det torde lätt medgifvas, att det dock just är derpå som hufvudvigten ligger vid inhemtandet af ett främmande språk, och det öfriga består i inlärandet af en mängd regler, som stå i ett ytterst lösligt sammanhang med hvarandra. Och hvad den observationen angår, som läsaren antagligen har gjort, att Spencer i öfverensstämmelse med det vanliga språkbruket i engelskan användt ordet vetenskap endast i betydelsen naturvetenskap, så må det anmärkas, att det är just han sjelf som så ytterst mäktigt bidragit att lyfta de sociala och historiska disciplinerna till den rang af verkliga vetenskaper, som de i våra dagar intaga.

Det vore ju för resten ett i hög grad oklokt och oberrättigadt slöseri med en för oss menniskor så dyrbar tid, att använda särskilda formella bildningsämnen, då denna formella bildning lika väl kan vinnas så att säga på köpet under studiet af reala vetenskaper. Och om man kommer med den gamla farhågan, att vetenskaperna så lätt göras alltför abstrakta och för barnet ofattbara, så vilja vi framhålla, dels hvad vi redan förut anmärkt, att man icke har att göra med barn under hela skoltiden, utan med menskliga individer, hvilkas förstånd redan är väckt och mer och mer utvecklas; dels det motsägande i det samtidiga yrkandet på ett vidsträcktare studium af matematiken, som innefattar de abstraktaste af alla vetenskaper; dels slutligen att vi uti historien hafva en vetenskap, som på det ypperligaste lämpar sig för ett efter olika utvecklingsstadier afpassadt framställningssätt.

Spencer påpekar i samma arbete, hvarur vi nyss gjort ett utdrag, — ehuru i annat sammanhang, — hvilket ytterst viktigt kriterium vi hafva på riktigheten af en uppfostrings- eller undervisningsmetod i det nöje, som lärjungen erfar genom dess tillämpning. Vi kunna ej här redogöra för de psykologiska grunderna för denna sats, hvars sanning redan anades af Rousseau, Basedow m. fl. och som sedan deras tid af framstående pedagoger äfven i praktiken blifvit beaktad; vi anmärka endast, att den på det mest glänsande sätt belyses och förklaras genom den nyaste tidens utvecklingsfilosofi. Men hvilken metod i verlden kan väl någonsin göra den formella språkundervisningen till ett nöje för skolgossen?

Hvad som gjort språken så omtyckta som formella bildningsämnen, är förmodligen den omständigheten, att de äro så ytterligt beqvåma. Man behöfver ju endast öppna en bok, och det är knapt nödvändigt att vända om bladet för att man skall finna anledningar till hundratals frågor och resonnemanger; man är alldeles befriad från besväret att söka sitt undervisningsmaterial bland berg och backar,

å torg och i gränder, man behöfver ej anställa tidsödande experiment med dammiga och söndriga apparater, och man slipper undan det lika ansträngande bekymret att i minnets vrår leta ihop de fakta man behöfver till underlag för sin undervisning. Men denna synpunkt antaga vi icke får blifva den bestämmande vid valet af ämnen.

Vi hafva nu fört våra undersökningar till slut. De hafva ledt oss till ett resultat, som torde synas mången öfverraskande, nämligen att de klassiska språkstudiernas betydelse för vårt nutida undervisningsväsen icke är den af humanistiska eller formella bildningsämnen, utan att de endast för den borgerliga bildningen — i den vidsträckta bemärkelse, hvori vi tagit detta ord — ega något värde. Men den klass, som behöfver dem, utgör ett fåtal i förhållande till den stora massan af bildningssökande. Det kan därför ej vara rätt att bibehålla dem i större utsträckning än som är nödigt, och vi tro att det vore alldeles tillräckligt med ett inskränkt antal latinskolor (i hvilka äfven något grekiska lästes). Eller — det vore kanske ännu bättre, att den behöfliga undervisningen i dessa ämnen förenades med de allmänna läroverkens undervisning såsom en tilläggskurs, en slags komplettering för dem, som derutaf ville begagna sig.* Ty att bibehålla dem såsom allmänna undervisningsämnen, kan efter vår åsigt icke vara förenligt med samhällets sanna bästa. De endast tynga på den öfriga undervisningen, utgöra ett hinder för skolornas fria utveckling, och hafva en betydlig skuld i den allmänt öfverklagade öfveransträngning, af hvilken vår skolorndom lider; och det borde ligga hvarje ungdomens vän om hjertat att befria den från onyttiga bördor och från skolan aflägsna allt, som ej för dennas verksamhet och mål är af nöden.

* Det vore också lämpligare att förlägga latinundervisningen till ett senare stadium af det skäl, att lärjungen då i allmänhet har mera klart för sig, hvilken lefnadsbana han skall välja.

Att det sålunda är det nuvarande s. k. realläroverket som enligt vår mening bör blifva framtidens "allmänna läroverk", torde stå klart för dem, som följt vår framställning och de skäl vi gifvit för vår uppfattning. Att detta möjligen också varit den stora uppfostringskomiténs afsigt, hafva vi redan antydt. Och att äfven den allmänna meningen går i denna riktning, visar det sakförhållandet, att realläroverkens lärjungeantal med få afbrott oupphörligt tillväxt.* — Af den omständigheten, att latinlinien trots detta fortfarande eger en afgjord öfvervigt öfver reallinien, torde man emellertid vara böjd för att sluta, att tiden ännu ej vore mogen för en sådan principförändring som den vi antydt. En sådan slutsats vore dock förhastad. Ty först och främst måste man taga hänsyn till det stora antal, som nu i följd af universitetens fordringar *måste* läsa latin. Frånräknas nu detta antal, så återstår i alla fall en mängd, som otvivelaktigt skulle öfvergå till realläroverket, om man nämligen icke hyste en viss misstro till den humanistiska bildning detta meddelar. Att skolynglingarne sjelfva icke kunna bilda sig något omdöme i denna sak, är naturligt; och deras föräldrar och målsmän äro sällan i tillfälle att pröfva de olika bildningsliniernas värde. Det bör därför lätt inses,

* Under de senaste tio åren hafva förhållandena tett sig på följande sätt: vårterminen 1873 utgjorde lärjungarnas antal å realinien inom klasserna VI och VII af Sverges offentliga läroverk 11,1 % af hela antalet, samt de följande terminerna resp. 12,7, 12,4, 13,4, 13,5, 15,2, 15,0, 17,5, 17,5, 22,3, 22,6, 24,6, 20,9, 24,7, 24,3, 19,2, 18,3, 22,6, 22,1; höstterminen 1882 utgjorde det 20,4 %. Inom högsta klassen (VII:2) utgjorde realisternas antal under samma tider 8,3, 10,5, 10,5, 8,4, 8,9, 10,0, 10,1, 9,6, 11,2, 15,5, 16,3, 20,9, 20,7, 17,6, 18,2, 19,5, 19,9, 23,9, 24,3, 23,9 %. — Tillökningen inom högsta klassen är sålunda både större och jemnare än inom gymnasium i dess helhet, och procenten har inom denna klass på de sista 10 åren betydligt mer än fördubblats. Huru de tillfälliga återgångarna skola förklaras, veta vi icke. Så mycket torde dock anses för säkert, att de ej få anses beteckna något omslag i den allmänna opinionens riktning. Sannolikt har man att söka grunden hufvudsakligen i ekonomiska förhållanden.

att latinlinien, som har traditionerna för sig, skall hafva öfvertaget i den allmänna opinionen. Man fruktar, att realläroverket icke meddelar nog humanistisk bildning; man skickar därför sina gossar till latinskolan — men man klagar.

Måhända har också misstroendet till en viss grad sin befogethet. Såsom allmänt läroverk borde därför realläroverket höjas genom beredande af något större utrymme åt de humanistiska bildningselementen, hvarjemte de vetenskaper, som för den borgerliga bildningen studeras, måhända kunde erhålla en framställning, som bättre tjänade den humanistiska bildningen och satte dem i större sammanhang med de i egentlig mening humanistiska vetenskaperna. Det skulle emellertid föra oss för långt från vårt ämne att gifva en vidare utveckling åt dessa antydningar.

Så skulle då den grundläggande bildningen blifva gemensam för industriens män och den andliga odlingens bärare. De förra kunna ej umbära den bildning, som skänker dem en klarare öfverblick, en vidare utsigt öfver de förhållanden, hvaraf de ledas och som de skola leda. Och för de senare är ej heller borgerlig bildning öfverflödig, särskildt insigt i de för vårt århundrade så betydelsefulla naturvetenskaperna; detta har man allt mera börjat inse, och det uttalas ju redan af den stora uppfostringskomitén i dess yrkan, att "realbildningen" på båda linierna skall drivas lika. Det är just denna komités förtjenst att hafva framhållit realbildningens vikt, och det torde ock hafva varit denna omständighet som dess förslag haft att tacka för sin framgång. — Genom en sådan anordning af våra allmänna läroverk, med folkskola och borgarskola såsom supplement, kunde vårt skolväsen åter erhålla den klarhet och fasthet hvarför 1649 och 1820 års skolordningar vunnit ett berättigadt erkännande, utan att behöfva uppbära förebråelser för att utgöra prest- och embetsmannabildningsanstalter. Och hvad den koncentration beträffar, som de äldre skolordningarna uppnådde genom att låta de klassiska språkstudierna bilda undervisningens medelpunkt, så må man

besinna, att koncentration lätt blir detsamma som ensidighet, och att ämnessplittringen både kan och bör motverkas genom uppvisande af det sköna sammanhang, som nyare tiders forskning lyckats uppdaga såväl på naturens som på kulturhistoriens område som äfven mellan dessa båda. De många språken stå väl utom detta sammanhang, men de äro nu ett nödvändigt ondt; de äro nödvändiga, emedan de *anses* nödvändiga.

På detta sätt tro vi oss hafva rätt angifvit tidsandans riktning i undervisningsfrågan. Man är ej emot borgerlig bildning. "Utilitetsprincipen", som stundom blifvit så förkättrad, är ej endast en populär mening; den är numera en vetenskaplig princip. — Man är ej emot humanistisk bildning. I riksdagens skrifvelse af den 16 november 1854 betonas, att den humanistiska bildningen ej mindre än den borgerliga bör af staten omsorgsfullt vårdas. — Men man är emot latinet och grekiskan.

Låt oss därför se till, att det vakna och lefvande intresset för allsidig bildning icke förspilles för tvänne språkskull, om hvilka Montaigne säger, att det må visserligen vara något fint och stort med dem, men att *de köpas för dyrt*.

Vi instämma i detta yttrande; de kosta landet pennningar, de kosta ungdomen helsa och tid.

Tillägg. Först sedan ofvanstående var färdigskrifvet, har författaren kommit att taga kännedom om ett "Genmäle" af signaturen *Uffe* i novemberhäftet för 1882 af *Pedagogisk Tidskrift*. Vi anmärka detta, ty likheten i åskådningssätt, äfven hvad enskildheter angår, är verkligen så öfverraskande, att man kunde vara böjd för att antaga något slags sammanhang mellan de båda uppsatserna. Det är oss en glädje att hafva påträffat denna öfverensstämmelse i åsigtter hos en för vårt skolväsen så varmt nitälskande person som denne författare, och vi anse oss häri hafva vunnit ett godt stöd för riktigheten af vår uppfattning. — Vi vilja i detta tillägg upptaga till skärskådning ett bevis för de klassiska språkstudiernas förträfflighet, som ofta anføres, men som vi förut icke haft tillfälle att betrakta. Det är nämligen det kända förhållandet, att i England dessa studier

fortfarande utgöra skolundervisningens kärna; och i detta förhållande har man velat se en kraftigt medverkande orsak till den öfverlägsna ställning, som den engelska nationen intager inom den moderna kulturen. Vi tro dock detta så litet vara händelsen, att vi skulle vilja påstå det England uppnått sin öfverlägsenhet icke *i följd af*, utan *trots* sitt skolväsendes inrättning. Man får nämligen ej öfverskatta skolbildningens inflytande. Rätt ledd, kan den nog uträtta mycket; men de fel, som dervid begås, och de brister, som deri finnas, äro vanligen ej så svåra, att de ej kunna rättas och upphjelpas så småningom, om ock långsammare, genom den mognare ålderns själfvärfvade erfarenhet. Och hvad ett kraftigt folk i den vägen kan åstadkomma visar just den engelska nationen, icke minst de många "selfmade men", som utgöra dess stolthet. — Man får dock ej här af sluta, att det på det hela taget kan vara likgiltigt, huru skolundervisningen ordnas. Ty en rätt lagd grundval förebygger månget misstag och mycken tidsförlust, och under de många famlande försöken skola vi väl då och då lyckas uppdaga någon ny sanning, blott vi med allvar söka det rätta.

Medaljonger och statyetter.*)

I.

Gambetta.

Af A. Cantor.

(Öfversatt från förf:s handskrift.)

Det var han — så hafva de illasinnade berättat för oss — som skaffade kejsarinnan Eugenie den tillåtelsen, hon för några år sedan fick, att uppehålla sig en kort tid i Frankrike. Det var också han, som då man bad honom intressera sig för att kejsarprinsen kunde få lof att uppehålla sig i Frankrike, väl afvisade detta, men så märkvärdigt höfligt; han sade, att han icke kunde arbeta därför, men det föreföll som ville han säga, att om andra ville göra det, skulle han icke lägga hinder i vägen. Och det var slutligen också han, som under kriget sörjde för, att de orleanska prinsarne kunde forsätta sin tjänst i hären.

Han kunde nog alltså ganska väl finna sig i, att krönta hufvuden bådo honom om något, denne republikan, och han var nog icke så alldeles stenhård, när fursteglansen på nära håll strålade honom till mötes.

Sålunda säga de, dessa små andar, som alltid äro till reds, när en stor man skall baktalas.

Men svara dem med en enda fråga: var det icke också han, som insatte hela sin prestige på kommunardernas amnesti? Huru hatade han dem icke, dessa kommu-

* Under denna rubrik ämna vi, efter råd och lägenhet, göra "Dagens Krönika" till ett litet Panteon för nyss hädangångna celebriteter.

Red.

nens män! De hade förstört allt hvad de kunde af Frankrike; då landet var förödmjukadt, gjorde de förödmjukelsen större. Der fiender icke hade rasat, der härjade de. Då Frankrike framför allt behöfde enighet, mördades fransmän af fransmän. Bittert och outplånligt måste hans agg vara till dessa män och qvinnor. Och så satte han hela sitt politiska renommé på spel för att få dem benådade.

Hvarför gjorde han allt detta? Derför att fosterlandskärleken var lifsnerven i all hans diktan och traktan. Han kände icke en förbrytelse så stor, att förbrytaren icke mera borde få se fransk mark. Han hatade ingen så djupt, att han ville för beständigt utestänga honom från det land, som var honom det skönaste af allt. Han föraktade dessa napoleonider, hela hans sympati var hos dem, som jagade kejsarfamiljen ut ur landet, men att neka dem återse Frankrike: han ville icke tortyr. Och därför kunde hans hjerta icke heller fördraga att de rasande från barrikadstridens dagar skulle dö på Numea långt från fosterlandet. Han visste att för honom fans intet lif utan Frankrike. Och han tänkte, att det var på samma sätt för alla franska medborgare.

Det var detta land och detta folk som han älskade. Och folket visste det. Det är icke blott barn, som känna i luften hvem som håller af dem, åt hvem de kunna hän gifva sig. Vuxna menniskor äro lika så kloka, och den franska nationen förstod att han som ingen annan hade invigt sitt lif till dess väl.

Häri låg nyckeln till hans märkliga, hans ensamt stående inflytande. De litade på honom alla, borgaren, bonden, arbetskarlen. Det tjenade icke mycket till med de många illistiga försöken att göra honom misstänkt, att få dem till att tro att äfven han önskade att vara en usurpator. Han hade nu en gång vunnit deras hjertan. Då fienden stod i landet, bevarade han förtröstan längre än de andra. Han var den, som sist böjde nacken. Och det franska folket bragte honom sin tack, *quia de republica ne despe-*

ravit, därför att han längst trodde på det. I de dagarne fäste han sitt folk vid sig genom band, som sedan aldrig kunde brista.

Det var ett inre frimureri mellan folket och honom. De förstodo hvarandra. Han tordes ju icke helt och hållet säga, hvad han tänkte. Tyskarne lurade på honom, han måste vara försiktig, när han talade om de två förlorade provinserna. Men han behöfde icke heller säga mycket. Knappast två ord har han talat om revanche. Och likväl var han revanchetankens bärare, likväl var det han som har framkallat den anda, i kraft af hvilken mångtaliga franska bönder ha sin sparbössa "för nästa krig". Och det var hans hemlighet att kunna fortfarande gifva näring åt denna stämning, utan att direkt tala om den. Grundtvig har sagt:

Den har aldrig levet,
Som klog på det er blevet,
Han först ej havde kjær.

Gambetta förstod sig så väl på Frankrike, därför att det var hans första och sista, hans enda kärlek. Och folket lärde att förstå honom, då det först hade lärt att älska honom.

Det var studenterna, han först eröfrade. Han, som sedan uttalade de stora orden om "de nya samhällslagren", han hade just sjelf först slutit sig till det lag, som då alls ingen tänkte på. Och på dessa möten i Quartier latins kaféer, dessa restauranter, med hvilka man sedan så ofta har hånat honom, der var det, han grundlade republiken.

Då Björnson nyligen i Köpenhamn talade till en stor församling af studenter, sade han: "Bekännen alltid eder tro, äfven der det synes till ingenting gagna; bekännen eder tro på tankar, hvilkas förverkligande synes mycket aflägsse. Ty krisen kan oväntadt komma, och då skall den bäras fram till resultat efter den stämning, som eder bekännelse har skapat." Då 1870 napoleonidernas tid var förbi i Frankrike, då kunde i och för sig en annan herskarefamilj blifvit kallad till tronen, men på grund af den stämning, Gambettas bekännelse hade skapat, segrade republiken.

Naturligtvis var han icke den ende, som hade drömt om republiken under kejsardömet, hvars styrka reaktionen verlden rundt prisade så högt. Der var ett djupt och jäsandande missnöje bland de bästa i Frankrike med mannen af 2 december, som nådde tronen genom en förbrytelse och sände hedern till Cayenne. Men de andra sveko under tvifvel, Gambetta kämpade i tro, och hans tro hade den styrka som kräfves, då det är berg som skola flyttas.

Han måste vid denna tid väcka uppseende, han den fullblodige, varmhjertade, som reste sig mot alla dem, hvilka vi i "Naboben" ha sett lefvande af Jenkins piller; han svälde af kraft, de andra begagnade medicin för att få uppskof med pulsslagens upphörande. Egenskapen af blaserad har aldrig varit större än vid detta kejsarhof. Det var konstladt alltsammans. Det var jern, som bragte konstladt blod i männens ådror, det var smink som gaf qvinnornas kinder konstlad färg, och det var plebiscit, som uppbar kejsardömet på en konstlad folkstämning. Gambetta var blott natur, lyckligtvis en natur, som var för god att nöja sig med att blott vilja "göra lycka", något som eljest hade varit honom så lätt. Om han velat, hade han kunnat göra lycka vid sjelfva kejsarhofvet och förblifva republikan likväl. De begagnade ju der allt till att roa sig med, äfven öfvertygelser. Ni mins, då Daudet, den unge liflige sydländingen, blef sekreterare hos hertigen af Morny. "Men det vill jag säga hr Hertigen rent ut" — sade han i sin naiva oppriktighet — "jag är legitimist". — "Åh, hvad betyder det" — svarade Morny — "det är kejsarinnan också, jag är orleanist och kejsaren är socialist." Vid ett sådant hof kunde man hafva god plats för en republikan, man skulle till och med gerna skämt bort honom. Betecknande är det, att då Gambetta en dag nödvändigt ville höra förhandlingarne i kammaren och hans vänner icke kunde skaffa honom plats, därför att allt var öfverfyldt, fick en af dem den idéen att vända sig till Morny, som var kammarens president. "Bed honom gå in i min loge" — sade hertigen — "jag skulle

gern vilja se den lille advokaten från Quartier latin“. Och under förhandlingarne fixerade sedan hertigen oafbrutet “den lille advokaten.“ Det hade blott kostat Gambetta ett ord, och man skulle förevisat honom vid kejsarhofvet. Men han hade då också blifvit glömd, innan kejsaren jagades bort.

Han hänförde studenterna genom sin vältalighet, och utifrån deras lag strömmade hans berömmelse till allt vidare kretsar. Så var det Baudin-processen kom. Delescluze blef anklagad, därför att han velat resa ett minnesmärke för den deputerade Baudin, som föll under sitt motstånd mot statskuppen af 2 december. Gambetta blef Delescluzes defensor. “Om du icke försvarar mig sålunda, att du blir arresterad under föredraget, är jag icke nöjd“, hade Delescluze sagt. Gambetta blef väl icke arresterad, men Delescluze hade ingen grund att vara missnöjd. Gambetta hänförde domstolen genom sin vältalighet. Skoningslöst och med mäktigt patos skildrade han kejsardömet, dess brottsliga upprinnelse, dess tilltagande kraftlöshet.

“Alla andra regeringar“, sade han, “ha firat den dag då de kommit till makten. Men kejsardömet följer icke denna plägsed. Hvarför? Derför att den icke törs fira den dag, då Napoleon III nådde makten med en hand full förbrytare, sådana Catilina samlade omkring sig.“

Som en våldsam ström brusade orden fram öfver hans läppar, då plötsligen händelsen spelade honom ett spratt. Under hans lifliga gestikulation gled advokattalaren åt sidan, man såg en underlig, brokig vest, som var något för kort, och mellan den och benkläderna stack skjortan fram. Han stod ansigte mot ansigte med de lättrorliga, till skratt färdiga fransmännen, men icke en enda drog på smilbandet, man hängde vid hans läppar och glömde allting annat. Då allmänna åklagaren i sin förlägenhet ingenting annat visste, än att rycka på axlarna, dundrade Gambetta emot honom: “Ni rycker på axlarna; ert hån är mig lika likgiltigt som ert hot. Ni kan förfölja oss, men äran och modet kan ni icke beröfva oss.“

Från den dagen var Gambetta en man, som ej kunde förloras ur sigte. Det tjenade ej mycket till, att man i salongerna frågade: "Hvem är egentligen denne Gambetta?" Visste man det icke i salongerna, så visste folket det; hans ord hade burits öfver hela landet och hade funnit återklang. Då valen kommo 1870, blef han vald både i Paris och Marseille. Han blef vald som radikal, och genast på talarstolen proklamerar han radikalismen och republiken. Hans vältalighet hänför äfven här. Med sin väldiga röst tyckes han vilja krossa kejsardömet. Den 15 juli 1870, då kriget förklarades, föreföll ett oroligt möte i kammaren. Förgäfvades var då hvarje försök till fördämning mot den stämning, som det hade lyckats kejsardömet att skaffa, för att försöka att genom "gloire" dölja den inre kritiska situationen. Thiers tog ordet, men man skrapade med fötterna och skar med pappersknifvarne. Man ville icke höra honom, han kunde icke vid det tillfället tränga igenom. Sedermera utåt natten talade Gambetta. Han var illamående och hes, men han skaffade sig gehör. Premierministern Ollivier hade berättat om en desesch, i följd hvaraf Benedetti, Frankrikes sändebud, blifvit förnärad af konungen af Preussen. Gambetta begär att få se deseschen. Pappersknifvarne börja å nyo, fötterna skrapa mot golvet. Men Gambetta fortsätter: "Deseschen, deseschen!" Honom är det icke möjligt att nedtysta. Så visar Ollivier sig på talarstolen, gräfver i sin rockficka, nej han kan icke finna deseschen. Han försvinner under löje — men kriget blef förklaradt.

Krigets gång känner en hvar. Det var för Frankrike en nederlagens, förödmjukelsernas historia. Fienden trängde längre och längre fram; 2 sept. blef kejsaren fången. Kejsarinnan nödgades fly från Paris, och icke en enda fransman ville hjälpa henne. Det var en amerikansk tandläkare, som skaffade henne huld och skydd. Den 4 sept. blef republiken proklamerad. Det har sagts, att Gambetta animerade härtill, men detta är osanning. Först då massan under ropet "Lefve republiken!" trängde in i deputerade kammaren,

gingo Jules Favre och han i spetsen för hopen bort till rådhuset, för att der bilda den nya regeringen, 4 september-regeringen, af hvilken han blef medlem. En månad derefter gör han tillsammans med Spuller, hans närmaste vän, den berömda luftresan bort öfver de preussiska härskarorna. En fransk författare, som då var tillstädes, skildrar sina intryck med följande ord:

“Det var på Saint-Pierreplatsen; der var ett oerhördt människovimmel, och midt på platsen några tåg och en ballong. Hvad försiggick här? Det var — berättade man — Gambetta, som ville resa, elektrisera provinserna, uppelda dem till att befria Paris, sätta mod i de skrämde själarne, förnya miraklen från 1792. (Hvem vet, om icke Bazaine spelat förrädare, kanske hade det lyckats!) Först såg jag blott Nadar; men så fick jag öga på Spuller och Gambetta; Spuller var lugn, tyst; ett ädelt mod hvilade öfver honom. Gambetta var som alltid liflig, samtalande. Han såg mig, tryckte min hand och steg in i båten. Spuller följde efter. “Gör loss:“ hördes. Ballongen steg i vädret. Ett ögonblicks andlös tystnad. Gambetta träder fram till båtens kant och helsar ned; ett väldigt, oändligt imponerande rop: “Lefve republiken!“ och kort derefter var ballongen icke att skåda. Det ögonblicket glömmet jag aldrig.

Man säge hvad man vill om denna ballongfärd, mod hörde der till den; den båt, Gambetta trädde in uti, bar mera än den der båten, som bar Cæsars lycka: den bar Paris' hopp.“

Så var det han uppreste folket till den sista striden. Krossad, förtviflad, men alltjemt med hopp arbetade han med denna öfverspända nervösa energi, som gör en människa så oändligen stark och gifver henne en sådan förunderlig förmåga att verka. Ett ögonblick trodde verlden, att Frankrike ännu kunde segra, men det var för sent.

Det var då han vann Frankrike, d. v. s. hela det stora folket. Men de kloka skakade ännu på hufvudet. Thiers kallade honom en rasande galning; sedan arbetade han hand

i hand med honom, reaktionen hånade honom, då han efter Metz' kapitulation kallade Bazaine en förrädare. Den sedan följande krigsrätten, som med hertigen af Aumale till president sannerligen icke var partisk för Gambetta, gaf honom rätt. Och om hela hans krigsförande ha preussarne gifvit honom det vackraste vitnesbörd. I en tysk tidskrift och i ett sedermera särskildt utgifvet arbete har, som bekant är, friherre v. der Goltz, major i generalstabem, med styrka framhållit att Gambetta i de dagarne utvecklade en utomordentlig duglighet. "Som produktiv statsman" — säger v. der Goltz — "har han bestått profvet. Hans militär-organisatoriska åtgärder 1870—71 ha ställt konventet i skuggan." Ett större loford kunde knappast egnas Gambetta.

Efter fredslutet måste hans politik blifva en annan än dittills. Hur mycket han än hade trott på sina ord, när han talade om kejsardörets ruttna beskaffenhet, han hade dock icke kunnat tro att kejsardömet skulle falla så hastigt, hvilket det ju säkert icke heller hade gjort, om det icke störtat sig in i ett krig. Derför hade hans politik varit ytterligtgående; han hade målet fjerran, derför fordrade han så utomordentligt mycket; han ville väcka lidelse mot kejsardömet, derför störtade han framåt, våldsamt och hänsynslös; han talade om allt eller intet, och det slags politiker få lätt blott det sista. Men då kejsardömet föll vid Sedan, då republiken blifvit proklamerad från Hôtel de Ville, då han hade nått mera än han hade väntat, då var en annan politik af nöden. Det fins intet behagligare än att vara extrempolitiker. Det är så ofantligt behändigt. Att aldrig slå af på sina fordringar, men att beständigt kräfva sina principer fullständigt genomförda, det är en särdeles klar ståndpunkt. Och det ser så tilltalande ut, att sålunda alls icke vilja pruta, det låter så nätt, och det ser så lätt ut att från ett sådant fäste skämta öfver de män, som äro villiga att göra medgifvanden. Det är blott det ledsamma för den sak, dessa män kämpa för, att den aldrig får något gagn af deras kamp.

Sjelfva stå de i en särdeles fördelaktig belysning, men för saken ser det temligen mörkt ut.

Gambetta älskade republiken allt för högt för att fråga efter, hvad det behagligaste var för honom. Det offrade han gladt och villigt. Då det gälde att befästa republiken, då var der intet rum för ytterlighetspolitiken, och han offrade den och blef opportunitetspolitiker. Och det är denna politik, som har gjort Frankrike till hvad det är. Det är Thiers och Gambetta, som hafva upprättat Frankrike efter kriget, det är Gambetta, som helt och hållet har konsoliderat republiken, som har å nyo skaffat Frankrike dess gamla plats i stormakternas led.

Hvad är opportunitetspolitiken? Det är erkännandet af att världen icke blott på det geologiska området utvecklar sig genom de små framstegen, en insigt uti att detta gäller lika så mycket för politiken. Dess anhängare uppgifva aldrig principen, idéen; men kunna de genomdrifva något, som bringar dem om än blott en mycket ringa bråkdelen närmare till målet, så gripa de derom med båda händer, under förhoppning om mera nästa gång; inom den föreliggande situationen göra de allt hvad de kunna för att blott vinna något. Opportunitetspolitiken är en situationspolitik. Den har icke sin bana jemt utstakad, den är evigt vexlande, derfor många gånger mera invecklad och kinkig än princippolitikens. Det har på hån blifvit sagdt, att opportunitetspolitiken betydde beqvämlighets-, tillfällighetspolitiken, att ingen varmare natur kunde vara med om att så der beständigt slå af, att jemka sig fram. Men ingen förvridning kan vara större. Sanningen är den, att blott verkligt stora naturer kunna följa denna politik. Hvar och en svärmare kan gifva luft åt det som ligger honom på hjertat, kan utställa sin kärlek på torg och gator. Men endast den, hvars kärlek är af den äkta, djupa sorten, kan gömma den, dölja den för mängdens blickar, för att så mycket bättre uppnå det, som är målet för åtrån. En skrodör skall aldrig slå af på principen, han skall kalla det feghet, och han skall

ofta skörda bifall för det han "höll fanan högt;" han skall framställa sig i bengalisk belysning såsom en hjelte, hvilken väl har blifvit öfvervunnen, kanske krossad, men som har fallit med ära. Men den, för hvilken saken är lifvet, han älskar saken nog högt, att han kan föra den hårda, långsamma, ofta upplösande striden för att nå målet. Hans tro är så stark, att han icke behöfver skynda. Och i kraft af de många små tillkämpade fördelarne når han slutligen det resultat, som icke vinnes genom än så många "lysande nederlag". Det fins menniskor, som framför allt sky fraser och uppställningen af de "stora målen", af det slutliga målet. De hafva sådana, men de behålla dem för sig sjelfva. Det mål, de framhålla, är det som i ett gifvet ögonblick är det närmaste tills vidare, den milstolpe på vägen, som skall passeras innan man når den nästa. Den politiken var det, Gambetta följde under sin lefnads sista decennium. Han fordrade aldrig allt, och just därför dref han småningom igenom allt hvad han ville; han skulle till sist hafva fått det hela, eftersom han alltid var villig att slå af. Allt kom till honom, därför att han förstod att vänta. All politik måste efter denne man bli något annat än hvad den var förut. Ingen modern politiker kan underlåta att taga hänsyn till de regler, Gambetta genom sitt lif har framlagt.

Denna politik har gifvit hela Frankrikes senare historia sin prägel. Det var en svår situation efter kriget. 28 januari 1871 kapitulerade Paris, och Frankrike bad om vapenstillstånd, men Bismarck ville icke underhandla med 4 september-regeringen, som icke hade någon rättsgrundval att stå på. Han begärde att få en nationalförsamling sammankallad, som kunde välja regeringen. Efter stridigheter mellan Gambetta och pariserregeringen ingaf han sin dimission och i början af februari valde man nationalförsamlingen, medan fienden ännu var i landet. Frankrike var krossadt, valde som i blindhet, utan att egentligen veta hvad det gjorde. Det blef en reaktionär församling. Af de 750 medlemmarne var det blott omkring 300 republikaner: Thiers

blef församlingens ledare, sedermera republikens president, icke därför att han var behaglig för flertalet, utan därför att han var den enda auktoriteten, den ende som kunde beherska krisen. Han avslöt freden, han befriade territoriet från fienden, och då han hade gjort det, störtade man honom. Den nyare historien har intet motstycke härtill i låg uselhet. Den 17 februari 1873 meddelades det nationalförsamlingen, att inom september månads utgång skulle de fem milliarderna vara betalda och landet befriadt från fienden; den 24 maj störtade man honom med 16 rösters majoritet genom att uppmana honom till att bilda en mera konservativ ministère. Men för de bästa i Frankrike fortfor han att till sin död stå som den bäste. Då den mest reaktionäre medlemmen af den reaktionära regeringen af 16 maj 1877, Fourtou, en dag i ett tal sökte upphöja Mac Mahon på bekostnad af Thiers — som, ifrigt skrivande, ej syntes fästa sig vid angreppet af denna politiska dagslända — genom att säga: "Mac Mahon är territoriets befriare", då reste Gambetta sig upp, pekade bort emot Thiers och sade med sin väldiga röst: "Nej, det är han". Och alla de republikanska deputerade ilade bort till Thiers, Fourtou nödgades göra ett uppehåll, medan så många lemnade sina platser för att tacka den gamle patriot. Thiers förstod ett ögonblick icke situationen, derpå log han med tårar i ögonen. Den dagen uppvägrade säkert många af hans svikna förhoppningar.

I början hade Gambetta icke mycket inflytande i församlingen, men han hade det desto mera hos folket. Och i känslan af, att det var nödvändigt att bearbeta folket, för att icke den reaktionära nationalförsamlingen skulle försöka sig på en statskupp, höll han under åren efter kriget det ena mötet efter det andra, alltjemt energisk, verksam, agiterande. Det var på ett af dessa möten, i Grenoble, han talade om "de nya samhällslagren", som skulle till makten. "Jag anar det, och jag förutsäger det" — yttrade han — "de skola komma, de nya sociala lagren, uppståndna genom

ny social födelse, och de skola säkert icke stå tillbaka för sina föregångare“. Och han kallade dem fram, dessa lager, de intelligenta, bildade unga män, för hvilka kejsardömet icke hade någon användning, men som Frankrike icke kunde undvara! Längre fram i talet kallade han den abnormt valda nationalförsamlingen ett lik, dödgrävaren stod redan färdig med sin spade för att kasta mull på.

Bland alla hans tal var kanske detta det, som väckte det största uppseende. Man uppfattade hans tal om de nya lagren som ett hot och orden om liket som en utmaning.

Efter hand blef hans inflytande i kammaren allt större, nationalförsamlingen afled, såsom han hade sagt. Då Mac Mahon 16 maj 1877 försökte sig med en reaktionär ministère, utslungade Gambetta mot honom sitt berömda: “Gå eller lyd!“ (*Il faut se soumettre ou se démettre*), och Mac Mahon nödgades afskeda sin ministère, han nödgades sjelf draga sig tillbaka som president.

Från det ögonblicket var reaktionen krossad. Republiken var icke blott stadfäst som statsform, den hade förmått skaffa sig republikanska ministrar. “Farornas tid är förbi“, hade Gambetta sagt. Så begynte arbetet.

Han deltog trofast i detta arbete, han blef den absolut erkände ledaren i kammaren, blef dess president, blef konseljpresident, föll, men skulle säkert likaväl en gång hafva blifvit president, ty han fortfor att efter sin afgang som minister bevara sitt inflytande oförkränkt, om han än någon tid höll sig tillbaka. De strider, han under denna tid förde, ligga så nära att de allra flesta ihågkomma dem. Han stod i dem alla, som en kärleksfull fader till republiken. Att den intet skulle lida, det var framför allt hans sträfvan. Derför sökte han samla till enhet allt det i Frankrike, som öfver hufvud var författningstroget. Det gälde för honom då först och främst att afslipa de skarpa kanterna hos de särskilda fraktionerna. Och sjelf blef han representant för allt större kretsar af fransmän. Trots all radikalism var han aktad och ärad i stora arbetarkretsar. Bonden slöt sig

till honom, och bourgeoisien lärde snart inse, att han var författningens bästa värn. Naturligtvis kunde han icke hindra, att emellanåt små slitningar förekommo mellan de republikanska fraktionerna, men när det någon gång låg honom synnerligen mycket på hjertat att samla dem alla, så kunde han göra det. Han var i en beständig verksamhet; der ett fel blifvit begånget gjorde han allt för att få det rättadt, alla tvistigheter sökte han att utjemna. När han kunde förutse farorna, ansträngde han sig för att förebygga dem; han stod på vakt, han vårdade och han passade på republiken; han sökte att åstadkomma ett godt hem, der fransmän kunde ega en lugn och tryggad tillvaro.

Han blef Frankrikes största auktoritet, han som hade kämpat mot auktoriteter. Men häruti låg ingen motsägelse. Han hade kämpat mot dem, som blifvit auktoriteter genom en förbrytelse; sjelf var han auktoritet i kraft af sina medborgerliga dygder. Ju flera af det slags auktoriteter ett land har, desto lyckligare är det. Och han var icke bland dem, som hysa farhågor för kapaciteter, hvilka kunde komma att ställa honom sjelf i skuggan. Det är blott *en* åsigt om, att bland de många republikanska embetsmän, som genom hans försorg kommo att aflösa de gamla kejserligt sinnade, hvilka alltjemt fortsatte att konspirera mot republiken, valde han alltid de dugligaste, de mest energiska. Han kände icke till nepotism. Den embetsmannaklass, han har skaffat landet, är arbetsam och hederlig. Ja, han gick i sin kärlek till dugligheten så långt, att man stundom förebrått honom, att han af den anledningen åsidosatte partihänsynen. Det bör erinras, att då han var konseljpresident, tog han till expeditionschef i utrikesministeriet J. J. Weiss, en man, om hvars stora duglighet, eminenta kunskaper och ofta bländande spiritualitet alla voro ense, men som var medarbetare i den reaktionära Figaro. Då man angrep Gambetta härför, svarade han blott: "Jag påtager mig ansvaret för mina underordnade". Kort före Gambettas död offentliggjorde Weiss en artikel, som förklarade, hvarför han hade velat

tjena under Gambetta. Tankegången deri var denna: "Vi som icke kunde komma fram under kejsardömet, därför att vi saknade relationer, vi blefvo, hvilka åsigter vi än hade, tvungna till beundran för och kärlek till denne man, under hvilken vi kommo fram, om vi blott voro dugliga. Han hade talat om de nya lagren, han fann dem och ur dem skapade han ett nytt Frankrike."

Den franska hären älskade honom. Det är berättadt, att han kunde få tårar i ögonen, när ett regemente marscherade förbi; han gjorde allt hvad han kunde, för att utveckla hären och hos folket väcka lust för vapen. I Elsass och Lothringen litade man framför allt på honom. Ett af de vackraste dragen från hans begrafning synes mig vara det, att barnen från Bellevilles folkskola, som blifvit grundad efter hans initiativ, bådo om att få ropa "Lefve Frankrike", när de i liktåget kommo förbi Strassburg-statyn. Detta finga de icke lof, men under vägen skockade sig de små tillsammans och från klara barnaröster ljöd der öfver Concordiaplatsen det lefverop för Frankrike, som betydde hoppet om återföreningen med de två förlorade provinserna.

Det är intet tvifvel underkastadt, att han länge ännu skulle hafva satt sig emot ett krig med Tyskland. Han älskade sitt land alltför högt för att han skulle störta det ut i faror, innan han kände sig säker på ett lyckligt resultat. Träffande anmärker v. der Goltz härom: "När de många inre orsaker, som gifva stämningen hos ett folk en bestämd riktning, ha blifvit starka nog att frambringa en eruption, kan icke den förnämste statsman hindra detta utbrott. Gambettas benägenhet i den ena eller andra riktningen kan därför hvarken vara en absolut garanti för freden eller den enda orsaken till ett hämdkrig. Likväl är det af intresse att komma till klarhet rörande denna punkt. Man kommer då till det resultatet, att han icke önskar revanche till hvarje pris. Han skall säkert icke, när en gång den nationela riktningen fordrar ett afgörande med vapenmakt, hålla Frankrike tillbaka, men lika säkert är det, att han icke skall följa

den äfventyrliga politik, som är oskiljaktig från revanche-idéen i detta ords vanliga betydelse. Han har alltför ofta klandrat denna politik hos cæsarerna, prisat förakt för makten såsom en dygd, manat regeringen att rikta sin verksamhet inåt och betecknat som den närmaste framtidsuppgiften att befästa republiken och vidare utveckla dess institutioner. Han känner alltför väl en stor del af sina medborgares kärlek till freden; för att han skulle störta landet i ett krig, så länge en öfverväldigande nationel strömning tvingar honom dertill. Det får icke heller förbises, att han sjelf genom sin lyckliga kamp mot Napoleonsdyrkan har tillintetgjort en stor del af den gamla chauvinismen.“

Gambetta blef konseljpresident först då det icke längre var möjligt för honom att undgå det. Så länge han var i stånd dertill, höll han sig tillbaka. Öfver hufvud tyckte han icke om att samla för mycket på sin person. Han ville icke göra Frankrike till en mekanism, hvars hjul ensamt han kunde drifva. Hans önskan var just att skapa en stat, som väl hade god användning för hvar och en stor man, som stälde sig till dess tjänst, men som icke stod och föll med en individ. Han var i detta afseende Bismarcks motstycke. Då han var död och somliga genast talade om, huruvida republiken kunde öfverlefva detta, skref Clemenceaus blad: “En stor man dör icke den dagen han upphör att andas.“ Vid Gambettas graf vilja vi hågkomma hvad Louis Blanc sade vid Thiers' graf: “En stor medborgare är död, lefve republiken!“

Gambettas lif hade just varit anlagdt på att göra dessa ord till sanning. Han var alltid ängslig för de lefverop, som klingade för honom, han påminte ofta om, att i republiken måste man undvika personförgudning och blott tänka på det allmänna. Han hade beständigt för ögonen att göra Frankrike så vidt möjligt oberoende af honom, så att det äfven efter hans död kunde bevara den kraft och det inflytande, som det under hans egid hade tillkämpat sig. Alla

de, som älska frihetens sak, skola hoppas, att hans sträfvan-
den icke varit förgäfvos.

Medan han lefde, berättas otroligt mycket ondt om ho-
nom. Efter bästa förmåga hade hans motståndare baktalad
honom. De hade berättat, hvilken lyx och prakt der her-
skade i hans bostad och af huru många millioner han var
egare.

Och då han var död och mängden strömmade ut till
Ville d'Avray, hvad var det man då fick se! En liten sim-
pel villa, några tarfliga rum, utstyrda med några koppar-
stick. Det var det hela. I enkel tarflighet hade han lefvat,
utan att vilja säga ett ord till alla dem, som berättade om
hans vilda, ensamt stående öfverdådighet. Hans stolthet
förbjöd honom att bemöta dylikt. De som kunde tro så-
dant om honom, de fingo göra det. Till sådana människors
gunst friade han icke. "Gambettas död måste komma emel-
lan", skref Claretie, "för att han skulle försvara sig mot
förtalet."

Det är bekant, att Gambetta lefde och dog som fri-
tänkare. Man har gjort en del tafatta försök att få fast-
ställdt, att han likväl vid vissa tider hade religiösa anfall.
Times berättade sålunda, att han hvarje dag på sin moders
födelsedag tände två vaxljus i närmaste kyrka. Historien
var illa hopsatt, ty hans moder afled blott få månader före
honom.

Han var en kännare af litteratur och konst, följde för-
träffligt med utlandets politik och med alla idéela europei-
ska strömningar. Säkert var han den störste man, som
detta århundrade har frambragt. Våldigt utrustad från na-
turens hand, tillkämpade han sig småningom den ena för-
träffligheten efter den andra, och han var i hög grad per-
fektibel. Hvad som kostade honom mest ansträngning, men
han lärde äfven det, var att öfvervinna sin lidelsefullhet, att
tygla sin storslagna vältalighet under de parlamentariska
formerna.

Han kunde lära så mycket, arbeta så strängt, därför

att han var förälskad, och gjorde det för den, han älskade, för Frankrike. Han var ock dess bäste son, och folket kände det, då det följde honom ut till Père Lachaise under de högsta hedersbetygelser det kunde skänka åt någon. Det var ett stycke af Frankrikes, af Europas historia, man följde ut på kyrkogården. Det var en patriot, en äkta meniska. Han har gifvit sin samtid ett stort och lysande exempel, därför äro vi honom alla tack skyldiga.

Gammalt och nytt inom literaturen.*

2.

August Strindberg.

En studie af *Gustaf af Geijersstam*.

Man har klagat länge och med rätta öfver den stiltje, som rådt inom den svenska literaturen. Man har till och med hållit på dermed så länge, att när ändtligen lifstecken här och der yppat sig, man af gammal vana låtit talet härom fortfara.

Medgifvas måste dock, att om man jemför Sveriges literatur med utlandets, så äro de känslor, som dervid väckas, ganska egendomliga. Det är, som om man från ett upprördt, stormigt haf med vid horisont och mångskiftande vågor helt hastigt vände blicken till en liten täck skogsdyll med i midten en tjärn, som lugnt, enformigt och troget afspeglar samma himmel, samma omgifning år ifrån år. Eller om en vindstöt från de större vattnen understundom kastat upp nya vågor, har den dock sällan varit tillräcklig för att gifva den jemna, dunkla spegeln ett helt och hållet nytt

* Såsom våra läsare torde erinra sig, innehöll senaste häftet af "Dagens krönika" under ofvanstående rubrik en granskning af hr C. D. af Wirséns författarskap. Vi fortsätta i dag med en af våra yngre författare och förbehålla oss att på detta sätt, när så lämpar sig, egna uppmärksamheten åt företeelser inom vår egen eller utlandets skönliteratur. nämligen medelst någorlunda genomförda karakteristiker, icke medelst literaturanmälningar i vanlig mening, hvilka i den dagliga pressen och äfven i andra af våra literära tidskrifter torde vara tillräckligt tillgodosedda. *Red.*

utseende, röra upp de djup, som ännu slunra osedda och okända.

Det är karakteristiskt för ett litet land som vårt, hvilket ligger afsides borta i ett hörn af Europa, att egentligen så få af de stora politiska hvälfningarna i vårt land satt sig ett blifvande märke i vår literatur. Den svenska diktningen är sent född, och när den kommit till lif, för det mesta barn af inflytanden utifrån. Hvar och en vet, hvar han har att söka förebilderna till den diktning, som kom till orda vare sig i Dalins eller Gustaf III:s tidevarf. Den ny-romantiska riktningen med Atterbom i spetsen tog blott förebilderna från annat håll än den närmast föregående tiden, och när den skola kom, som ville vara nationel, fans det redan bland deras egna samtida de, som påstodo, att utlandets diktare äfven här haft sin hand med i spelet.

Enligt min mening är nu detta ingenting, som med rätta kan klandras. Det är blott en lag, som städse gjort sig gällande, att då hvarje nytt tidevarf gjort sin insats i utvecklingsarbetet, denna tanke eller art af sträfvande som en elektrisk ström måste passera genom alla de särskilda ländernas tänkare och diktare, för så vidt det är fråga om ett land, som ej kämpat ut och börjat tillhöra de länder, som varit. Men det ligger i sakens natur, att strömmen blir svagare, ju längre bort man kommer från det egentliga batteriet. Tänk t. ex. på reaktionen i början af detta århundrade. Hvilken mängd af fenomen inom den literära världen blef ej en frukt deraf bara i Frankrike. Hos oss finnes andra delen i "Lycksalighetens ö" jemte en del lyrik. Eller 1848 års idéer, som likaledes i Frankrike födde af sig en hel literatur, medan de här hufvudsakligen togo sig uttryck i "Sånger i pansar".

Under de sista årtiondena har emellertid den poetiska produktionen inom Sverige varit temligen mager. Vi berömma oss i allmänhet af det lugn och det rika jemmått, som fördelaktigt utmärker vårt kära fädernesland framför andra mindre lyckligt lottade länder. Men att ett dylikt

beprisadt lugn på vissa håll kan blifva liktydigt med stagnation, derpå är vår nutida litteratur — eller var det åtminstone för ej länge sedan — ett tydligt bevis.

Strindberg är otvifvelaktigt den ende af det nyare släktet, som är en författare af rang. Han är ett fullkomligt barn af sin tid, och han är lika intressant i sina missstag som i sina förtjenster, lika utprägladt originel, vare sig han, som i första akten af *Mäster Olof*, höjer sig i jernbredd med skaldekonstens stormän eller i *Nya riket* gör sig skyldig till saker, som mildast taladt äro en skald ovärdiga. Det är ett stort misstag, hvad man från åtskilliga håll hört, att den, som skrifvit "Nya riket", för alltid "gjort sig omöjlig", som det heter. Det är blott medelmåttor, som *kunna* göra sig omöjliga. Med Strindbergs geni är det egentligen ingen konst att bringa ett förgånget i glömska. Saken i fråga blir ju ej bättre för det. Men så förhåller det sig i alla fall.

Strindberg har behöft lång tid, innan han, som man säger, slog sig igenom. Den efter "Röda rummet" utgifna, särskildt i psykologiskt afseende mycket intressanta samlingen *I Vårbrytningen* lemna tydliga bevis härför. Ty det är ingen liten samling denna, och den innehåller det mesta, af hvad på olika håll var skrifvet af Strindberg, innan namnet Strindberg ännu var ett namn. Der fins *I Rom*, ett dramatiskt proverb med Thorvaldsen (!) till hjelte, hvilket var sin författares första försök i den dramatiska genren. Vidare träffa vi der *Hermione* och *Den fredlöse*, i mina ögon de enda af dessa förstlingsalster, som gifva ens en aning om förf. till "Mäster Olof". Der finnes verkligen något af den våldsamma energi, som sedan skulle utmärka allt det dugliga, som kommit från Strindbergs hand. Det samma gäller om den genialt utkastade teckningen af Markus Larssons äfventyr med de båda lotsarne, hvars snöpliga slut tillika är färgadt af den bittra ironi, som sedan blifvit ett af Strindbergs kraftigaste vapen. Och med hänsynslös qvickhet har han i *Anno 48* gifvit uppslaget till de teckningar, som utförda skulle gifva "Röda rummet".

Men det är ett faktum, att trots allt detta, som verkligen fans skrifvet, var Strindberg ännu icke känd. "Mäster Olof", hvars versifierade upplaga utkom 1878, väckte mera uppseende i tidningarna än hos allmänheten. Men af hvad värde detta arbete var, lärde man sig ej inse, förr än förf. på ett helt annat sätt fäst ögonen på sig. Strindbergs hela karriär är en illustration till Zolas egendomliga yttrande, att för att i våra dagar taga sig fram måste en förf. vara en kraft, som ingen kan skuffa undan, men som bryter sig väg "brutalement". Och detta — menar Zola — är en vinst för vår tid. Den, som ej kan skaffa sig plats sjelf, må ej vänta att på en annan väg få sig odödlighet garanterad. Man tar ej patent på skaldens lager. Man får kämpa sig fram steg för steg. Och det är de svaga existenserna, som äro dömda att gå under. Men till dem hörde nu icke Strindberg.

1878 utkom emellertid ett litet häfte, som åtminstone i någon mån blef läst, och som också finnes bland de ungdomsarbeten, som äro inryckta i den ofvan nämnda samlingen. Det var skisserna från Upsala, *Från Ejerdingen och Svartbäcken*.

Förf. till dessa rader mins mycket väl, hvilket intryck dessa skisser då gjorde på honom. Det mesta förstod jag ej, emedan jag varit för kort tid i Upsala, dels ock därför, att teckningarna egentligen torde träffa in på tiden närmast före och omkring 1870 och särskildt vis-à-vis en del satiriska utfall i den sista historien var jag mest benägen med att instämna med veteranen på sjukhuset: "Insulterar du den store mannen? Vara är förnimmas. Det kliar i hjernan, när den stora tanken gör sitt intåg."

Saken var den, att här som på så många andra håll hade Strindberg brutit med traditionen, och hvar och en, som åtminstone för några år tillbaka kom till Upsala, sökte i början att betrakta lifvet derstädes på samma sätt, som han af historien och de äldres berättelser om sina ungdomsintryck trodde, att det var. Och följderna var naturligtvis den, att Strindbergs skildringar syntes honom osanna. Up-

sala! Bara namnet var fullt af poesi. Det väckte en hel här af föreställningar om allt, som ynglingen drömde om. Det friska kamratlivet, ungdomsglädjen och ungdomsyran, den oegennyttiga vänskapen, sökandet efter sanningen, alla de rika vyer, som lärdomens stad skulle öppna öfver världen — med ett ord, redan innan ynglingen kommit till Upsala, hade han lärt sig sjunga: "Svara mig Glunten på ära och tro etc." Ty här ligger egentligen hemligheten, i hvad folk i allmänhet tänkte om Upsala. De ha hört för mycket "Gluntarna" för att ej nästan uteslutande tänka sig Upsala som en stad, der glädjen och poesien ("Nu kommer våren, re'n vindarnas troppar" etc.) äro enväldsherskare. Och i det hela är det ej underligt, att man minnes Upsala med vemod. Ty hurudant det *nu* är, nog är det väl ändå vanligt, att ungdomsåren rymma mest glädje, och att de sedan därför, sedda med ålderns ögon, taga sig ut, som hade de gått fram i idel solljus.

Emellertid hade Strindberg här gifvit taflor ur Upsalalivet, sådana litet hvar torde känna till det. Man har naturligtvis sagt, att han såg sakerna för mycket i svart. Jag vill ej nu inlåta mig härpå. Men jag frågar hvilken Upsaliensare som helst, låt ock vara, att mycket på de sista åren förändrat sig, om ej "Inackorderingarna" existera, om skildringen af latinskrifningen eller begrafningen är öfverdrifven, om talen på nationen äro stort bättre än de anförda, om han aldrig sett någon gammal öfverliggare à la "svinet" i den sista historien, och om han sjelf aldrig haft sin lilla period "mellan drabbningarna".

Det, som gör dessa skildringar särskildt märkvärdiga, är, att här både stil och uppfattning äro fullkomligt "Röda Rummets". Och hvad som mest visar, hur riktigt Strindberg träffat tonen i sin tids Upsala studentkretsar, är den mängd mer eller mindre lyckliga skildringar af Upsalalivet, som på sista tiden förekommit, men hvilka alla delvis eller helt och hållet gå i den riktning, på hvilken Strindberg visat vägen. Och eget är, att flere af de mest väl-

lyckade partierna i "Röda Rummet" äro skildringar ur det studentikosa i våra dagar (Borg och hans kotteri).

Det mottagande, som kom Röda Rummet till del vid dess första framträdande, är ett slående bevis på, hur föga man tager hänsyn till ett arbetes förtjenster, så snart partidelserna på det ena eller andra hållet fått en stöt. Jag vill ej tala om, att man påstod boken vara osedlig. Det har man sagt om Dickens och Thackeray lika väl som om Strindberg. Och det har ännu icke skadat någon af dem. Men här grät den dygdiga harmen verkliga krokodiltårar. Det var smuts — naturligtvis — och skandal. Jag har ej lust att citera de uttryck, som fäldes under den första hetan, och som — det måste rättvist erkännas — på sista tiden gent emot detta arbete blifvit betydligt modererade. Det löjligaste af allt var, att man började kalla Strindberg Sveriges Zola, och att man till och med ville veta, att han der hemtat sina förebilder.

Det enda sätt, på hvilket dylikt kan förklaras, är, att de herrar, som uttalade slikt, aldrig läst Zola, utan bara hört, att han skrivit åtskilligt, som ej gick an att läsas högt för fruntimmer, och när det nu önekligen fins dylikt i Röda Rummet, helt hastigt och lustigt gjort den slutsatsen, att här var en produkt af det splitter-nyaste-nya, som den franska naturalismen fört in i världen. Här måste allmänheten få höra ett riktigt Zions väktare-rop. Literaturen var i fara. Vandalismen höll på att bryta in.

Den, som läst Zola, vet, hur litet Strindberg har gemensamt med honom. Utgående från ett bestämdt vetenskapligt system, har Zola gjort till sin uppgift att skildra en hel slägts öden och genom dem konstatera ärfthighetslagarna. Och han skildrar som vetenskapsman, lugnt, opartiskt, pröfvande. För honom gäller det aldrig att blott berättas. När han skildrar en utveckling, säger han ej blott, att så har det gått, utan äfven: det fans ingen möjlighet, att det kunnat gå annorlunda. Och särskildt — han är aldrig tendensiös.

Hvad man synes mig oftast åtminstone hafva förbisett hos Strindberg, är, att han utgår från de strängaste kraf på sina hjeltar, hvilket tillhör hans verldsåskådning och i ingen mån har att göra med, huruvida alla de scenerier han tecknat varit af så särdeles uppbygglig art. Och vidare — det är falskt att påstå, det Röda Rummet endast skildrar vidrigheten. Det är ej svårt att påvisa, hur många drag af den ädlaste mensklighet der finnas, hvilka hvar och en kunde se, endast han gjorde sig möda sjelf. Eller begär man kan hända, att en författare, som skildrar en person, till läsarens vägledning skall sätta ut noter, der han upp-lyser om, hvilka af hans personers handlingar som äro fullt plausibla och hvilka icke?

Det är karakteristiskt för Strindberg och kanske också för det tidsskede, i hvilket vi lefva, att båda de karakterer, på hvilkas skildrande förf. sjelf tydligen nedlagt mest sympati — Falk och Mäster Olof — båda hafva något, som de vilja uträtta i verlden, båda kämpa de därför ända till blods, hos båda fräter den mask, som heter tvifvel på hvarje framtid, och båda affalla de från hvad en gång var deras högsta i lifvet, och eget nog, detta affall sker med ett underligt föraktfullt löje, ett gäckande trots mot den verld, som framtvingar förnekelsen af det bästa, en menniskas inre kan rymma. Ty här eger intet sjelfbedrägeri rum. Hvarken Olof eller Falk svika sin öfvertygelse, därför att åldern på sjelfpröfningens eller slapphetens väg lärt dem en annan. Olof bekänner för att få nåd, och Gerdts ord: "Affälling" kastar honom tillintetgjord på skampallen. Falk vänder åter från sina försök att med obefläckade händer utan kompromisser med sitt samvete gå literatörens knaggliga stig, oakadt han sjelf vet sig handla lumpet, endast därför att han är trött på en hopplös strid och längtar att få vara i ro och åter räknas bland hyggligt folk.

Olof säger i slutrepliken:

"Lugn jag står på den ensliga strand,
Dit vågen mig vräkte, ty jag är dock i land!

Och nu jag vinkar min lycka på färden
 Åt djerfve seglarn, som ej ville lyss
 Till honom, som förliste der ute nyss!
 Styr högt mot vinden, rätt ut på fjärden,
 Dit bort mot målet, dit du vill så gerna:
 Du faller dock af, som vi gjorde alla,
 Om ock ditt märke du tar på en stjerna,
 Ty himlens stjernor ju också falla.”

Det har varit ett lifsproblem för Strindberg detta: kan en menniska lefva för annat än den lumpna daglönen? är det möjligt att sätta sig ett mål och nå det? är det tänkbart att vinna — icke Aladdins lampa eller Fortunati pung — utan simpelt och enkelt kraften att fasthålla och förfäkta, hvad man lefvande tror på? Samt detta — har man kanske rätt, att när arbetsförsöken strandat, lägga armarne i kors, draga sig undan från lifvet och se på? Erfarenheten har i Strindbergs mun lagt ett bittert svar. Men allt är vunnet, så länge den svarande ej är tillfreds med negationen. Och Strindberg låter ej förgäfvnes Borg skrifva om Falk: “Han kommer igen endera dagen, det är säkert. Ingen vet, hvar man har honom.” — Det är detta, man så ofta glömmet, när man förebrår Strindberg och andra deras pessimism, deras brist på positivt innehåll, och hvad det nu heter allt. En energisk protest, om den är aldrig så bitter, aldrig så skärande, tyder dock på mera lifskraft, än om man söker glömma, att lifvet har en frånsida, sättet må sedan vara hvilket som helst. —

Falk har lemnat sina olika befattningar som extra ordinarie i diverse verk, man får veta det redan i början på boken, och han har beslutat att blifva literatör. Han vill föra de fattiges och förtrycktes talan, säger han. För öfrigt visar han, liksom den unge Renhjelm, hvilken vill bli en stor konstnär, en högst anmärkningsvärd obekantskap med världen. Man har sagt, att bokens komposition är lös, och det må gerna vara sant. Det förringar här egentligen icke dess värde. Ty allt, som skildras, är nog så till vida till för sin egen skull, som förf. haft intresse af att teckna just

dessa sidor af Stockholmslifvet. De äro erfarenheter, som den unge Falk — eller också Renhjelm — gör, "Stadier paa Livets Vej", som de hafva att passera, innan de äro färdiga och dragit full nytta af skolan.

Falk har lemnat embetsmannabanan för att få arbeta på ett fält, der han tyckte sig ega fullt bruk för sina krafter — förf. säger dock i en not, att den satiriska skildringen af embetsverken egentligen hade full tillämplighet för en del år tillbaka — och han gör sin rond hos förläggare och på tidningar. Det är nu ej fråga om, att hvarje förläggare skulle bete sig som hr Smith, eller att hvarje tidningsredaktion skulle vara sådan som Gråkappans och Rödlufvans. I alla dagar har satiren haft för sed att så att säga utmåla de lyten, den häcklar, för att låta dem träda mera i ögonen. Det kan naturligtvis ifrågasättas, huruvida ej den satir, som skildrar utan öfverdrift, vore mera verksam än den nämnda. Men detta hör egentligen icke hit. Hvad man för att här förstå Strindberg rätt, bör ihågkomma, är, att han vid en skildring af dåliga förhållanden, som fullkomligt ega motstycken i verkligheten, aldrig sagt, hvad mången af hans vedersakare påstått honom hafva sagt, nämligen att det *alltid* är så. Saken är så enkel, att den förefaller som ett axiom. Erfarenheten visar dock, att äfven axiom behöfva upprepas för att ej falla i glömska.

Men den erfarenheten gör Falk och mången med honom, att det är lika svårt att gå sanningens ärenden på författarebanan som på någon annan. Han får lära känna förbannelsen af att stå i ett partis tjänst, man må höra till hvilket parti som helst, oärligheten mot antagonister, tidningarnas riksdagsreferat, der motpartiets anföranden utelämnas, förläggarnes anbud på affärer i religion och patriotism, och han får på nära håll se den arbetande klassens nöd och eländet hos samhällets olycksbarn, medan han som en bakgrund till taflan ögnar de obildade, rika köpmännen med den brutalitet, som kommer af att ega makt, och hos deras fruar den lätja, som kommer af att ej be-

höfva göra något. Och Falk förtviflar. Han bär hat till hela samhället för dess revfors skull. Men han griper ej till revolvern som nihilisten, trots att han hatar dem, som hafva något, därför att han sett så många, som intet egt, och dem, som äro något, därför att han sett så många, som oförskyldt stannat på en obemärkt plats. Han underkastar sig ej heller det stränga sjelfarbete, som ger till resultat förmågan att vänta och hoppas på, att den dag skall komma, när äfven han kan få göra något vid det långsamma arbete, som har vårt släktes förädling till mål. Han ryckes ner i hvirfveln och "räddas" af en vän, som "lugnar" honom, d. v. s. förmår honom att hålla mun och taga sitt förnuft till fånga. Han tar en befattning, lika godt hvad som helst, för att bara kunna lefva. Det är en slags desperat resignation, full af qväfd bitterhet, undertryckt harm och det mest genomgående människoförakt.

Och Renhjelm! Han, som ville in på konstens fält, hur går det med honom? Han älskar, naturligtvis skulle Strindberg säga, och blir bedragen, också naturligtvis. Det fins knapt en mera gripande skildring i hela boken än den sida, som tecknar dagen, när han gjort denna upptäckt. Falander, den gamle syndaren, som man tycker nästan bitit hufvudet af skammen och ej borde hafva mycket af mensklighet igen, är emellertid den, som åtager sig att rädda Renhjelm. Han har öppnat ynglingens ögon för sanningen, och den unge gråter de krossade illusionernas första utsägligt bittra tårar, gråter med hufvudet i Falanders knä. Plötsligt kände han något hett falla på sin hals och en hand på sitt hufvud: Stackars gosse!

Af bifigurer eger Röda Rummet ett helt galleri, och deras stora förtjenst är, som Falk säger, "att de tala som människor och inte som böcker". Hvem mins ej sällskapet hos Lill-Jans? Olle Montanus' trista existens och sorgliga slut, Lundells mera banala lefnadshistoria och Sellén, den med oändlig humor tecknade Sellén, som ber Olle stoppa omkring sig med penslarna för att inte frysa, när han ligger

och läser högt ur en kokbok af brist på mat, Sellén, som rifver upp golftiljorna i ateliern för att elda med, och som tröstar Falk, när denne första gången pantsätter sin klocka, med, "att verlden är nog svår ibland. Men man får väl dras med den ändå". Ett uttryck af hjertlighet, som är mera värdt än hela sidor af vanligt romanprat. Ty säga hvad man vill, der fins en rik fond innerlighet och värme i denna bok, som tager sitt skönaste uttryck i den ypperliga beskrifningen på det underliga liktåg, som följde det lilla oäkta barnet till grafven, och i den syn, Falk såg, när han med en känsla af tacksamhet och frid såg ned i det mörka djupet på den lilla kista, som gömde en död, som intet namn hade fått. Det är en likartad idé, som när Hellqvist i sin hemska tafla "Mäster Knut och Peder Sunnaväder" midt i den ohyggliga svärmen af nyfikna och råa anleten låter det lilla barnet undrande titta på narrens skramla. När jag såg det anletet, tänkte jag ovilkorligen på Falks tankar, när han såg ned i den öppna grafven. Och innerligheten fins äfven i en så på en gång burlesk och ohygglig skildring som den af rummet, afdeladt med kritstreck, der enkan med fem barn, skomakaren och snickaren bodde tillsammans.

Röda Rummet är en tafla ur vårt samfundslif, gjord med en kraft och en uppskakande sanning, till hvilken hela vår literatur ej eger ett motstycke. I tekniskt hänseende har dess förf. aldrig lemnat ett mera fullfärdigt arbete. Det berättas också med anspråk på tillförlitlighet, att han under tio år varit sysselsatt dermed.

* *

Mäster Olof har från de mest olika håll med all rätt blifvit framställt som ett dramatiskt arbete, hvilket hos oss står skäligen ensamt. Dess uppförande på Nya teatern har varit en triumf för vår svenska vitterhet, och detta fastän man visst ej kan eller mig veterligt någon ens försökt påstå, att det är ett helgjutet arbete. Men äfven detta är prägladt af denne för Strindberg egendomliga, våldsamma energi, som oemotståndligt rycker en med sig.

Dramat har kommit till allmänheten i två omarbetningar, en på prosa, den äldre, som dock var den, hvilken blef antagen till spelning, en omarbetad, delvis på vers, som försedd med ett efterspel utkom i bokform, blef föga läst och förlåtligt nog äfven föga förstädd.

Jag säger förlåtligt nog och skall längre fram vid påpekandet af skiljaktigheten mellan de båda upplagorna söka motivera detta.

På ett egendomligt sätt har Strindberg begagnat sig af den historiska omklädnaden för att få rum för de tankar, han ville tolka. Men trots ett och annat faktiskt våld mot de historiska händelserna, har han dock gifvit oss en bild af reformationstiden, man får verkligen en idé om denna orofyllda jäsningsperiod i och genom dikten. Ett och annat faktum må vara något godtyckligt behandladt, men de principer, som då stredo om herraväldet öfver verlden, som ännu strida, och som kanske alltid skola strida derom, blifva lefvande för oss i och genom sina kraftfullt framställda representanter.

Det djerfvaste greppet är, att Strindberg utfyllt en lucka i uppfattningen af Olaus Petris karakter. Hypotesen är ej bekräftad af den historiska forskningen, må så vara, men den har åtminstone den förtjensten att gifva en förklaring, öfver hvad den vill förklara. Jag menar här Mäster Olofs bekanta förhållande till den mot Gustaf föranstaltade sammansvärjningen. Motivet härtill finnes i den ypperliga scen i tredje akten, der adelsmannen delgifver Olof Vesterås riksdagsbeslut och talar om de olika punkterna i beslutet, förbindelse att straffa uppror, rätt för konungen, rätt för adeln etc. etc. För hvarje punkt svarar Olof med ett secundo! tertio! quarto! som med stigande spänning visar, att han finner reformationens sak förvandlad till en penningspekulation.

Olof.

Intet vidare!

Adelsmannen.

Jo, se'n komma litet småsaker. Men det är inte af synnerlig vigt.

Olof.

Låt mig höra!

Adelsmannen (läser).

Det står ett 5:o om rätt för predikare att förkunna Guds ord. men det fingo de ju förut också!

Olof.

Och ingenting mer? — —

Var god läs upp den punkten, som handlar om tron.

Adelsmannen.

Tron — det står ingenting nämndt. Jo, låt mig se — "evangelium skall läsas i alla skolestugor."

Dessutom fins der en fullmakt åt sekretarius Olaus Petri som kyrkoherde i stadens kyrka med 3000 dalar om året. Och det är, när adelsmannen gått, Olof utbryter: "Detta var allt, jag lidit och kämpat för! En fullmakt! En kunglig fullmakt! Jag tjente Belial i stället för Gud! Ve dig, falske konung, som sålde din herre och Gud! Ve mig, som sålde mitt lif och mitt arbete åt mammon: Gud i himmelen förlåt mig!" — —

Det är nu, Olof beslutar sig för, att "en skall dö, på det att alla må lefva." Det är efter denna scen, han enligt den äldre versionen af pjesen ej blott blir medveten om, utan ock delaktig i anslagen mot kung Gustafs lif.

Den märkvärdigaste personen i stycket är dock Gerdt Bokprentare, han, som blifvit insatt på dårhus af Brasken, emedan han blifvit satt att trycka anti-lutherska skrifter och i stället tryckt lutherska. Det är hans karakter, Strindberg velat förklara eller ersätta i det märkliga "Efterspel" han skrivit till den sista upplagan af Mäster Olof. För folket uppföres der ett skådespel i de gamla medeltidsmysteriernas stil, der förf. dock inom en ovanligt trång ram vetat inlägga en den originellaste verldsåskådning, till idén nära befryndad med Viktor Rydbergs dikt, "Prometeus och Ahasverus". Här råder också "den Evige", men "han besöker dessa trakter blott hvarje myriad af år". Emellertid är det nu

Gud och Lucifer (här uppfattad som ljusbringaren), hvilka gemensamt styra världen, och då Gud vantrifves vid det eviga "ja, ja", hvarmed englarna interfoliera allt hvad han säger, så beslutar han att skapa en värld mellan Mars och Venus, der "de som lefva skola tro sig vara Gudar som vi, och vår glädje skall vara att se, huru de äflas och yfvas". Lucifer lofvar att säga människorna sanningen, men Gud nedkastar honom under dårskapernas värld och förkunnar, att dårarnas namn på honom skall vara den onde.

Du har segrat, säger Lucifer, ty du var starkast, och därför kallas du Gud, du onde.

I paradiset är det nu Lucifer, som skänker människorna kunskapens gåfva, lär dem, att lifvet är ett ondt och visar dem till den store befriaren, döden, då de ju blott äro till för gudarnas förströelse. Då skapar Gud Kärleken, på det de må föröka sig, innan de dö. Lucifer låter visserligen vattnet stiga för att af barmhertighet förgöra dem, men Gud räddar "ett par af de minst vetande, som aldrig skola komma till sanningen". Och mot krig, pestilens m. m., som alla skänka befrielsen, gifver Gud kärleken till lifvet. Lucifer har ock lärt dem fråga, men Gud gör Lucifer stum, att människorna må fråga frågor utan svar, och när sist Lucifer sändt sin son, som sagt dem sanningen och lärt dem dö, så säga en del, att han är Gud, och en del, att han hafver djefvulen.

"Och hvem mena de med djefvulen?"

"Lucifer."

"Ännu veta de intet, de dårarna."

Jemför med detta, hvad Gerdt säger: "I måsten bäfva för att vakna ur er sömn! Jag heter den förkastade engelen, som tiotusen gånger skall gå igen, jag heter befriaren, som kom för tidigt, jag heter Satan, därför att jag älskade er högre än mitt lif, jag har hetat Luther, jag har hetat Huss, nu heter jag Anabaptista."

Om Gerdt helt och hållet är en fantasiskapelse eller ej, lemnar jag derhän. Säkert är, att han blifvit det under

Strindbergs händer. Strindberg har velat säga, att ingen reformation är ett afslutadt arbete, att bakom hvarje för tillfället löst uppgift ligger en större, som också skall lösas, att därför den, som är apostel nu, i sin tur skall vika för en mäktigare, och att de verldsomskapande tankarna behöfva tid för att skjuta växt. Deras första uppspirande skott kunna mejas af, men rötterna gå blott allt djupare i jorden, tills stammen skjuter upp, som blir till ett väldigt träd. Olof var en sådan der liten apostel som ej såg längre än till det verk, han sjelf hade att utföra. Gerdt har i sitt bröst något af alla tiders framtidssiande andar. Han var en af utposterna, som Ibsen kallar dem i "En Folkefiende."

Förhållandet mellan Olof och hans mor är tecknadt med särskild finhet, kanske dock bäst i den senare upplagan. Det är i sakristian, innan Olof skall upp och predika för folket, som modern får veta, att hennes son är lutheran. Och som Olof säger till Christina: "hon älskade mig så högt, att hon endast kunde banna. Låt aldrig din kärlek blifva så stor". Detta är Olofs hårdaste prof, och utmärkt är i den nyssnämnda scenen motsatsen mellan modern, som till följd af sin uppfattning nästan förbannar sonen, när han vågar sitt lif för den nya läran, medan Christina just då lär sig att tro på honom, fast hon ej kan förstå. Hon frågar också: "Det är en stor och rättfärdig sak, du skall tala för?"

Olof.

Du vet icke?

Christina.

Jag vet blott, att den är större än kärleken till din mor. Är den?

Olof.

Du såg det nyss!

Christina.

Då skall du gå upp!

Scenen vid moderns dödsbädd, der Olof drifver ut munkarne, men sjelf tänder vaxljusen kring hennes läger, är väl tänkt och konsekvent utförd.

Deremot är förhållandet mellan Olof och Christina ej rätt klart, eller också erkänner jag mig gerna ej förstå, hvad förf. dermed velat säga. Hans ombytliga, för att ej säga nyckfulla sätt emot henne förefaller stundom alldeles obegriplig, om man ock här och der tycker sig ana, att förf. hos Olof velat lägga en slags fruktan, att kärleken skulle göra honom oduglig till sitt kall.

Hvilken af de båda versionerna är den bästa, är en fråga, som är svår att afgöra. Hvad som emellertid, för att nu upptaga en ofvan gjord antydning, gör den senare mera svår att sätta sig in i, notabene för en, som ej känner båda, är, att Gerdt i den senare omarbetningen fullkomligt trädt i skuggan. Så t. ex. har hela den stora scenen i 1:sta akten mellan Gerdt och Olof sammansmält till summa två sidor, hvaremot en del deraf här är förlagd till 4:de aktens slutscen. För öfrigt uppträder Gerdt blott i 3:dje akten, och i slutakten förekommer han icke alls. Hvad förf. velat säga genom denna figur, är förlagdt till efterspelet, en anordning, som ej är fördelaktig för sjelfva den dramatiska spänningen i stycket.

I allmänhet synes det hafva varit förf:s plan att vinna större koncentration. Så har hela den förträffligt anordnade scenen, der Olof försvarar skökan mot pöbeln, slutande med de skarpa, men strängt rättvisa orden: "Gå! och synda icke härefter, men visa dig icke för presterna, ty de skola kasta dig för qvinnorna", lemnat plats för en helt enkel tirad, der Olof förklarar, att om han komme i den situationen, så skulle han göra så och så.

Femte akten erbjuder de största olikheterna. Det ser nästan ut der, som om förf. i viss mån dömde sin hjelte på annat sätt. Ty i prosaupplagan var det knapt fråga om annat än att Olof "drefs af andan" och från Gerdts dom: "Affälling" finnes der ingen appell. Det har här kommit ett tvifvel in om, hvilken ande, som har rätt. Lars säger: "Är du viss, att du icke gått längre, än anden bjöd?"

Olof.

Anden sade alltid: "gå den väg, jag kallar dig." Och jag gick!

Lars.

Anden sade så äfven åt mig, men jag gick icke din väg.

Olof.

Om det icke vore Andens röst? Åt dig säger han: "stå stilla!" och åt mig ropar han: "stätt upp!" Hvad har han sagt åt kungen och Brask?

Äfven talar marsken här ett helt annat språk. Han uppträder med en öfvertygelse, som inger respekt på ett helt annat sätt än i den första upplagan. Och Brasks uppträdande är också egnadt att göra slutet till en tveksam fråga i stället för till ett afgjordt energiskt svar. Ty hvad Brask vill sätta en gång på sin graf:

"Han ville det rätta, men den gången
- Var det rätta orätt; sitt lif han gaf
I strid för sanning, och i blodad strid
Föll han för dygd; men han trodde sig som mången
Kämpa mot Satan, när han brottades med Gud",

— det är i sjelfva verket den stora gåtan, som går genom all historia, och den går ock, uttalad eller icke uttalad, genom hela denna dikt, om ock, som antydts, förf. i sin första upplaga hugger af den gordiska knuten med Gerdts kategoriska slutreplik.

I hvad mån förf. verkligen uppfattar sin hjelte, olika eller ej i dessa båda upplagor, är osäkert. Tänker man på efterspelet, blir svaret nekande. Ty der uppträder mäster Olof på gamla da'r som en välfödd, något slö och maklig "Pastor Primarius", den store profeten,

"Som ref ner himmel och ref upp jord
En gång på sin tid, som med våld och mord
Åt oss ville kämpa för saligheten!
Der ser I nu huru fet och from
Den Gudsman blef, se'n han fick mat i kräfvan;
Förr kunde han ryta med fruktan och bäfvan,
Men när magen blef full, så blef munnen tom."

Skådespelet med sina djerfva tankar blir en kolossal ironi, när man vet, att *denne* mäster Olof sitter som åskådare till det förut omtalade efterspelet.

* * *

Vi hafva här uteslutande att göra med Strindberg såsom diktare och kunna derfor saklöst förbigå stridsfrågan om "Svenska folket" så väl som den andel han tagit i författandet af "Gamla Stockholm."* Men i ett par af hans arbeten spårar man ett lyte, som lätt nog kan blifva till väsentlig skada för hela hans författareskap. Utkastet, början är ofta genial, utförandet svagare. Det är ej en blott tillfällighet, att både i *Gilletts hemlighet*, *Herr Bengts hustru* och äfven i prosaupplagan af "Mäster Olof" första akten är så väsentligt öfverlägsen de följande. I "Herr Bengts hustru" kan den mycket väl tänkas fullkomligt fristående, man får rent af det intrycket, som ju för öfrigt mycket väl kan vara ett misstag, att förf. från början skrifvit ett proverb i en akt och sedan kommit på den idén att deraf göra ett femakts skådespel. Betraktad som fristående är denna akt ett mästerverk, raskt utkastad, en liten perla i sitt slag. Det är skada att fortsättningen ej svarar mot början.

Strindberg skrifver i allmänhet för mycket, kastar sig in på för många olika håll. Derfor företer hans författarbana en sådan brokig samling af de mest olikartade försök, men en bestämd utveckling låter sig der knappast påvisas. En utpräglad karakter visa dock alla hans stycken, ett visst något för honom ensamt karakteristiskt, som gör, att man, äfven om hans namn ej stode t. ex. under en berättelse, dock genast skulle igenkänna mannen. Han har i utpräglad grad, hvad fransmännen kalla för le style personnel. Detta har trots de senaste årens öfverproduktion icke försvunnit. Det är därför, man ännu kan hoppas, att Strindberg skall

* Af Strindbergs senaste verk, "Svenska öden och äfventyr", har ännu så litet utkommit, att rec. icke anser sig kunna upptaga denna bok till behandling.

blifva, hvad man väntat af förf. till "Röda Rummet" och "Mäster Olof."

I ett bref till Thorild, af hvars karakter Strindberg tycks hafva fått icke så litet på sin del, yttrar den bekante Tham af Dagsnäs något om, att "min herres skrifter utgöra en blandning af den rätta sanningen och enskildt agg, privatgräl". Yttrandet föll mig i minnet, när jag läste "*Det nya riket*", som på sista tiden väckt en så häftig diskussion.

Det är sant, att Strindberg varit utsatt för något, af hvad han så ypperligt framställer i efterspelet till "Mäster Olof." Folket skriker efter pjesens slut:

"I skall ge oss försoning! Hvad är det för ett spel, som inte har försoning!

Anföaren (för teatertruppen).

Säg åt författaren; jag har inte gjort stycket.

Röst I.

Han svarar och vill skylla ifrån sig! Slå honom!

Röst II.

Slå honom!

Sedan står det bara i parentes: "folket slår honom."

Derpå följer en hel massa streck. Så står det: "Scen V."

Men der under står ingenting.

Det är sant, Strindberg har mer än en gång råkat ut för det der obehagliga "folket slår honom." De angrepp, som riktats mot "Röda Rummet" voro lika hätska som orättvisa. Han har i djupaste mått erfarit olyckan att i ett litet samhälle hafva vågat kasta fram idéer, som ej stämde med, hvad pluraliteten tänkte. Och pluraliteten slår alltid, och man må vara hur viss som helst, att man har rätt, det är ej godt att bibehålla sinnets jemvigt, när man jemförelsevis står ensam. Strindberg har i "Det nya riket" begagnat sig af det ingalunda ädla sättet att slå igen helt enkelt. Men skall galet vara, så erkänner jag, att jag har mera sympati för den ensamme, som slår de många, än för de många, som i klump kasta sig öfver den ensamme.

Och dock — den, som har känt en fläkt af den ande, som bjuder att säga människorna sanningar, borde aldrig hafva skrivit "Nya riket." Dess satiriska skildringar flöda af qvickhet. Hvem nekar det? Tonen och stilen tillhöra den s. k. amerikanska humorn, och Strindberg har vetat, att med bibehållande af full sjelfständighet täfla med sina förebilder. Hela stycket *Illusionernas dagar* är ju skrivet ej blott med kraft, utan äfven med värma. Nog är det berättigadt att skämta litet med *Svenska folket*, sådant det förekommer vid festmiddagar, jernvägsinvigningar, dödliga frånfällen och i retoriska vändningar. Vår *Nationela bildningsanstalts* franska repertoar har verkligen också sina löjliga sidor, som det väl knappast är något helgerån att gyckla med, och hvad angår *Våra Idealister* och det som skrivits om svenska akademien i *Så går det till*, så vet hvar människa, hurudan den literära satiren i alla dagar varit.

Men man gör sig skyldig till en betänkelig sammanblandning af två vidt skilda saker, när man som hr Staaff i sin broschyr om Det Nya Riket söker försvara Strindbergs tillvägagående med nödvändigheten för en författare att, när han vill skildra verkligheten, taga förebilder ur lifvet. Detta sista är nu alldeles icke något, som har med detta arbete att göra. Hr Staaff talar om noveller. Men "Nya Riket" innehåller inga noveller. Från Scarron eller ännu längre tillbaka och ända upp till de allra nyaste skildrarne af modernt samfundslif kan man vara säker på, att de nog sett, hvad de skildrat, att de aktgifvit på lifvets minsta detaljer, i minnet inpräglad händelser och karaktersdrag, som kanske oftast undgått andra, och sedan vid nedskrifvandet af sina alster öst ur den källa, deras eget lif skänkt dem. Men Strindbergs Nya Riket har icke allt igenom karakteren af diktning. Det är personlig satir, och vid den torde man medgifva, att en viss försigtighet får iakttagas. Detta har nog hr Staaff gjort, men så i förbigående, att hela hans bok får utseende af en genomgående apologi, och det med-

gifvande, han gör på slutet, kommer som en ren öfverraskning för läsaren. På så sätt tjenar man ingen sak.

Den personliga satiren torde tillş vidare få anses berättigad. Åtminstone få vi lära oss det, när vi läsa litteraturhistoria, och det är knapt tänkbart, att ett undantag skulle behöfva göras för det 19:de seklet. Man har tvifvelsutan rätt att med satirens vapen angripa en person, i hvad som gäller hans offentliga uppträdande. Ty i detta har han ställt sig under allmänhetens dom och måste vara beredd på den. Men i sitt enskilda lif bör man vara fridlyst, för så vidt den satsen står fast, att en människas handlingar tillhöra henne sjelf, så länge hon ej kränker andras rätt. Det är detta, Strindberg ej respekterat. Och hvad angår de stötar, tvifvelsutan ganska känbara, som Strindberg sjelf fått emottaga, så har detta varit en sak, som han bort från början ej blott förutse, utan äfven när angreppen verkligen kommo, vara man att bära.

Det fins bland Strindbergs ungdomsskrifter en för hela hans författarskap mycket karakteristisk saga, hållen i fornordiskt manér. Det är den gamla sagan om askepiltén, omsatt i en säregen form, han som ej fick vara med, när bröderna drogo i härnad, därför att ingen visste, hur stark han egentligen var. När han då gifvit sitt mandomsprof, sprang han i båten, och "draken blef rodd ut i fjorden för att komma till väder! —

"Solen gick ned. Landet låg som en ljusblå rand bakom dem. Då hördes ett dån i luften.

"Hvad är det'? sad' Ån och sprang upp.

"Det är vädret, som kommer."

"Ha vi långt kvar?"

"Vi ska börja nu", sa Thore och lät hissa på."

Den har till titel "Början af Ån Bogsveigs saga." Den är kraftigt gjord, men den rätta fortsättningen har ännu ej kommit. När man tidigt kommit "långt ut," bör det vara en stolt fröjd att veta sig kunna komma ännu längre.

Hur går det med de stora frågorna?

Af Nestor.

Så har sports man och man emellan, dagen om, de senaste veckorna. Har någon sagt: hvad nytt? så har det fallit af sig sjelft, att han menat något nytt om de båda "stora frågorna". Har en annan sjelfmant berättat, hvad han om dem förnummit, så har en tredje, en fjerde, en femte till bekräftelse eller motsägelse yttrat: det och det hörde jag af den och den, eller det och det sade mig någon, som är väl underrättad, men jag får icke uppge hans namn. I embetsverken och vid middagsborden, i värdens rökrum eller i fruns förmak, på klubbar och kaféer — ja, hvar finnes något ställe, der det icke talats om, hur det skall gå med de "stora frågorna"!

Mången påstår att, efter remitterandet på olika håll af k. maj:ts propositioner samt efter utgången af valen till det särskilda utskottet, dessa frågor äro ohjelpigen fallna; icke färre intala sig sjelfve och andra att det nog skall gå bra med dem till sist. Den ene vill uppskjuta afgörandet, en annan påskynda detsamma. Nästan en hvar vill lösa frågorna på sitt sätt och efter eget recept, under det att alla säga sig verkligen vilja komma till ett slut. Ingen finner det längre gå an att icke göra något allvarligt, men om detta skall ske nu eller framdeles, gälla endera frågan eller båda, den ena först och den andra sen eller båda på en gång, derom är man så mycket mera oense, och så upplågar tvisten ånyo, ifall man dittills lyckats komma öfverens. Kunde någon blott bli klok på, hvad som i sjelfva

verket går åt våra samtida utom representationen i dessa dagar, så skulle man med mera tillförsigt än för närvarande kunna våga en gissning om huru det skall gå, inom den, med våra så mycket omtalade och omskrifna stora frågor.

För egen del har förf. aldrig vågat tro att det slutliga afgörandet skulle försiggå fredligt och stilla, lätt och lustigt; dertill är han alldeles för gammal och mistrogen, och dertill äro frågorna i och för sig alldeles för stora. Förf., som längesedan lemnat det politiska lifvet bakom sig, om han ens någonsin i egentlig mening kan sägas deri hafva deltagit, samt numera åtminstone blott som åskådare följer det rörliga vimlet af kammarens ledamöter, ömsande "ställningar och förhållanden" såsom det hette på Crusenstolpes tider; förf. — som på afstånd, men icke ett alltför långt, med djupt intresse afhört det växande bruset af olika meningsbrytningar — har tyckt sig icke kunna bättre använda sina nu mera många lediga stunder, än till att i "Dagens krönika" göra ett inlägg rörande dessa för vårt lands framtid så viktiga och ingripande frågor. Behöfves något försvar för denna hans afsigt, torde till stöd derför kunna återopas, hvad en framstående talare och statsman, landshöfding Bergström, vid ett liknande tillfälle anfört: "När Solon skänkte Athén en rätts- och statsförfattning, stadgade han deri, bland annat, att om viktiga ärenden söndrade folket i partier, finge icke någon atheniensisk medborgare vid medborgarerättens förlust vara neutral". — Dessa sant fosterländska ord fäldes af den ärade talaren i andra kammaren 1878; och om än landshöfding Bergström i egenskap af representant fann sig mera direkt manad att ingripa i händelsernas gång, än hvad förf. kan vara, så torde i viss mån äfven för honom få gälla enahanda förbindelse, ty äfven förf., ehuru enligt den nu mera moderna benämningen en f. d. statstjenare, vågar i allt fall räkna sig som medborgare, under hopp att detta icke anses alltför anspråksfullt.

Innan emellertid något omdöme kan vågas angående det sökta x, den blifvande utgången, torde vara skäl att

dels granska alla redan fullt bekanta faktorer, och dels att så vidt möjligt räkna de mera obestämda, hvilka äfven komma att inverka på afgörandet. Först derefter torde vara tid att taga itu med det slutliga resultatets horoskop.

Låtom oss börja med våra *folkmöten*.

Tidningarna hafva omsorgsfullt uppsamlat detta material och meddelat mötesbesluten, alla i det svenska folkets namn, äfven om dessa beslut fattats af endast ett eller par dussin härigenom "framstående" patrioter.

Den, som erfarit, huru möten i Stockholm understundom tillställas, och huru en opinion vid dessa kan tillverkas; den, som något känner till huru lätt det går att i landsorten göra sig sjelf till "folket", tala i dess namn och sedermera genom någon insändare få detta plebiscit bekantgjordt för allmänheten, han fäster sannerligen icke någon *stor* vikt vid mängden af dylika konstgjorda produkter, lika litet som han gör det yid fabrikatet: petitioner. Förf. påminner sig här, hvad en numera afliden landshöfding berättade om en fråga, som denne önskade få afgjord af dåvarande regering i en viss riktning. "Men" — lärer vid framställning härom det statsråd, under hvars departement saken sorterade, hafva invändt — "jag har nyss fått en petition, undertecknad med många namn, just för raka motsatsen?"

"Jag vet det" — svarade berättaren — "och ber blott, att frågan må få hvila ännu en tid, så skall jag ansvara för en icke mindre stor motpetition. Uppskofvet lofvades" — tillade landshöfdingen — "jag reste hem och satte en skicklig kronofogde i gång, försedd med en afskrift på fickan innehållande alla namnen å förut nämde petitionärer. Hvad hände nu? Jo, efter någon tid hade jag nöjet att till ministern kunna öfversända en mycket stor motpetition, till en icke ringa del undertecknad med *samma* namn, som i den förra."

Emellertid, om det är ett bevis på karakterslöshet att genast och obetingadt böja sig för petitioner och folkmöten,

så skulle man göra sig skyldig till ett kanske ej mindre berättigadt klander, om man sökte att fränkänna våra folkmöten *hvarje* betydelse. Ett folkmötes efterrättlighet eller oeffterrättlighet är helt och hållet beroende på hvilka som äro der närvarande, huru talrikt besökt det är från angränsande trakter, huru öfverläggningen föres, och hvilka beslut som tagas. Totalintrycket af de flesta, som förliden höst och nu i vinter blifvit hållna, är dock långt ifrån imponerande. Ofta fåtaligt besökta, hafva de ådagalagt en åsigtternas babyloniska förbistring, ur hvilken de mest olika tungomål förnummits. Man har ömsom godkänt grunderna af regeringens förslag, ömsom indelningsverket, ömsom regeringens grunder med de inskränkningar försvarskomiténs reservanter påyrkat, ömsom indelningsverket utveckladt och fördeladt på alla samhällsklasser; man har velat behålla grundskatterna på ett ställe, afskrifva dem på ett annat, aflösa dem till en del, afskrifva dem till en del, afskrifva dem på 37 år, på 15, på 10 år. Man har på icke få ställen resolverat, att "den förda öfverläggningen skulle anses utgöra svar på frågan"; en öfverläggning, som i brist af stenografer gått förlorad för efterverlden, men vanligen skisserats liksom andra dylika efter hörsagor, beroende i afseende å ljudstyrkan af hvilketdera örat, som referenten varit döf på.

Vi meddela här som kuriosum referat om ett af dessa folkmöten, hvilket befinner sig bland de af tidningen Nya Dagligt Allehanda anförda prof på folkets förständigare tänkesätt i de stora frågorna. Alingsås Veckoblad för den 20 december förlidet år berättar nämligen om ett sammanträde, som ledamoten af andra kammaren, godsegaren G. G. Otterborg utlyst att hållas med Vedens och Bollebygds härad i Fläskjums tingshus den 11 i samma månad. Mötet var "temligen talrikt besökt" — säger nämnda tidning — "dock endast af Bollebygds häradsboar". Det öppnades af herr Otterborg, som valdes till ordförande. Såväl det nya förslaget till härens stam som den utsträckta öfningstiden

för beväringen förkastades. Indelningsverket borde bibehållas, men "man ville ej hafva någon långvarigare beväringsexercis, än som hittills varit". Mötet ansåg sig ej, efter att hafva förkastat arméförslaget, kunna antaga skatteförslaget, utan "önskade, att det måtte förblifva vid det gamla kända och bepröfvade". Om politiska rösträtten beslöt mötet, att strecket borde ställas vid 400 kronor, men att "i fråga om den kommunala rösträtten, ej någon förändring vore nödig eller nyttig". Man trodde bästa sättet att hämma emigrationen vara lämpligt tullskydd för så väl landtbrukets som industriens produkter (vi hafva berättelsevis hört, att härvid särskildt skulle framhållits införseltull på fläsk och spanmål, såsom ju ock var att vänta vid "Fläskjum").

Slutligen ansåg mötet, att "någon ytterligare frihet på det religiösa området ej bör medgifvas, utan att vår statskyrka oförkränkt måtte ega bestånd". — Till allrasist intogs "gemensam middag å Fläskjums gästgifvaregård". "Det temligen talrika" mötet måste således antingen hafva betydligt krympt ihop under tiden eller också icke varit talrikare än att dess deltagare fingo plats till "gemensam middag" å gästgifvaregården.

Hvad betyder landtmannapartiets s. k. sprängning?

Uppriktigt sagdt, tror förf. ej mycket på någon verklig sådan. En del tidningar hafva visserligen skyndat att tala om "f. d." landtmannapartiet, "det sprängda" landtmannapartiet, "ruinerna" af landtmannapartiet, det nya "folkpartiet" o. s. v., men detta allt torde vara att sälja skinnnet, innan björnen är skjuten. Att en sprängning i viss mån egt rum, lärers få anses otvifvelaktigt, men af hvad natur äro de frånskilda delarne? Männe icke af samma art som qvicksilfverkulans, från hvilken smärre delar lätt frånskiljas, under det att kulan lika lätt återupptager dem igen. Så länge indelningsverks- och grundskattefrågorna finnas kvar oafgjorda, skall landtmannapartiet tidtals och delvis kunna splittras — så har skett hvarje gång förut då en lösning af dessa frågor blifvit på allvar ifrågasatt — men

samma stora frågor skola äfven föranleda att partiet *löper ihop igen* alldeles likt qvicksilfverkulan. Skulle de nämnda frågorna deremot verkligen erhålla sin lösning vid innevarande riksdag, så har det nuvarande sprängningsfenomenet utan tvifvel varit en bekräftelse på landtmannapartiets stundande upplösning, förebud till en början af slutet, till helt andra grupperingar än hittills. Skulle frågorna ännu en gång falla på landtmannapartiets *egna* åtgöranden, kommer det visserligen att fortbestå med de olösta frågorna, kanske till och med framträda ännu några år i en fastare ensidig form, men med långt mindre moralisk betydelse och lifskraft än förut. Partiets bästa krafter och personligheter skola troligen lemna detsamma eller alldeles träda tillbaka.

Emellertid såsom ett gynnsamt tecken för alla dem, hvilka önska de stora frågornas lösning på nu ifrågasatt sätt, torde få bemärkas den omständigheten, att krisen inom andra kammaren utbröt så *snart*. Att en sådan skulle komma, torde väl en hvar mera erfaren hafva på förhand tagit för gifvet och äfvenledes varit beredd uppå. Men att detta, mot förmodan, skett redan i början af striden, har medfört den fördelen, att partiet i god tid, före afgörandet och af fiendernas jubelrop, kommit underfund med dumheten af ett inbördes krig. Sammanlöpningsproceduren lär redan hunnit att till största delen försiggå, har man sagt förf.; ja, partiet kan till och med, om så rasande skulle vara, medhinna att ännu en gång splittra sig, för att än en gång återförenas i afgörandets stund.

Den, som år ut och år in hört patriotismens dramatisering på riksdagsscenen så i andra som första kammaren, och onedelbart derefter sjelfvisketens hvardagsspråk bakom kulisserna, måste noga värja sig för ett lätt begånget miss-tag, det att alltför skeptiskt tvifla på ädla bevekelsegrunder, och att icke hänföra allt hvad som sker uteslutande till det egna jaget. I de sista ögonblicken och med en stigande spänning skola många gripas af känslor, hvilka de helt visst efteråt icke skola förstå sig på, ja kanske, som nyktert och

förståndigt folk, icke ens vilja kännas vid, utan sedermera liksom skämmas för, ty hvem vill låta offentligen ertappa sig med att hafva ett hjerta, det vore alltför ungdomligt. Här påträffa vi likväl en af de förut antydda, mera obekanta faktorer, med hvilka måste räknas, ty menniskonaturen är, dess bättre, så beskaffad. "Det är nu en gång så" säger herr Mallander i en af sina bekanta kupletter.

Ännu en dylik faktor är en annan, af alla tiders erfarenhet bekräftad sanning, den nämligen, att hvad man arbetat uppå, det som länge omtalats, som har väckt många och stora förhoppningar, detta vill man icke gerna släppa af; man vill icke hafva gjort sig allt detta oerhörda besvär förgäfvets. Man vill hafva ett slut, men icke ett slut till intet, till nihilism, utan ett slut med resultat. Äfven med denna menckliga tillböjlighet måste man räkna. Den är ytterligare en af de okända faktorer, hvilkas tyngd i vågskålen är ovägbär, men som icke får underskattas till vaören i en fullständig kalkyl öfver utgången.

Riksdagens båda kamrar.

Betraktade hvar för sig såsom ett personligt helt, är första kammaren med sina ömtåligare nerver, sina löständer, sin dåliga matsmältning och sin magkatarr, vida mer känslig för starka uttryck, äcklas lättare af gröfre oratoriska former, är mera beroende af sin helsa och af sitt lynne för dagen. Andra kammaren har tänder att bita igenom till och med friherre Klinckowströms motioner. I motsats till första kammaren, som hvarje morgon sysslar med sin sjukgymnastik, motionerar sig andra kammaren icke gerna utan ändamål och bor så nära som möjligt till riksdagshuset. Första kammaren väljer sina bitar och sina uttryck, sticker i maten och i besluten. Andra kammaren tuggar äfven det segaste med god smak, blott det är någon favoritträtt i politisk mening. F. K. räknar ibland sig icke mindre än 16 statsråd eller f. d. statsråd, och af sistnämnda nervretliga sort ända till 13. Jemte ett nästan allmänt ridderskap räknas derstädes af 137 ledamöter icke mindre än 54 serafi-

merriddare, storkors och kommandörer af olika ordnar. Af landshöfdingar finnas 9, och utaf hofmän af alla grader, från öfverhofstallmästaren till kammarjunkaren, tillsammans 12. A. K. eger bland sig endast ett f. d. statsråd men 4 boktryckare, lika många som F. K. har ledamöter af svenska akademien. Den eger derjemte 21 gods-, bruks-, fabriks- och sågverksegare samt 110 landtbrukare, hemmansegare och nämdemän.

Häraf uppkommer den karaktersolikhet de båda kamrarne emellan, som vi ofvan sökt angifva. Den ena förbiser ofta saken för formen, den andra formen för saken, den ena är tyckmycken, den andra tycker för mycket. Båda tillsammans fullständiga emellertid hvarandra; och om den enas nyhetskräck och lynnes-syra understundom fördröjer nödvändiga reformer, så förhindrar den ofta statens nedsväljande af omogna idéer och surkartsförslag, nedruskade från kunskapens träd på godt och ondt i den andra.

Förf. har i föregående angifvit sin uppfattning om folkmöten i landet och om landtmannapartiets förmenta sprängning. Då han här företager sig att skildra de båda kamrarne och går att redogöra för de olika grupperingarne inom dessa, torde måhända med skäl kunna anmärkas, att förf:s ställning utanför kamrarne och partierna borde afhålla honom från att ingå i specialiteter och uttala sig i desamma. Men om han å ena sidan måste erkänna sig sakna den närmare kännedom, som lifvet inne i stridsvimlet skänker, så undgår han å den andra faran att låta förleda sig till några af partiensidighet förestafvade omdömen. Visserligen är han anhängare af de stora frågornas lösning på de af regeringen föreslagna grunderna, men han inbillar sig verkligen att kunna opartiskt skildra de olika meningsbrytningarne för eller emot dessa.

Regeringens parti i första kammaren anföres af f. d. statsministern, friherre *Louis de Geer*.

Utän tvifvel kommer historien att en gång, vid skildringen af denne statsman jemte det myckna den skall

hafva att säga om honom vid representationsförändringen 1865, icke heller att förbigå riksdagen 1883. Om det varit få dödliga gifvet att såsom han, visserligen i förening med framstående medkämpar, men dock såsom den främste, fredligt genomföra ett sådant storverk som införandet af ett nytt statsskick, så torde det vara än mera ovanligt, ja, nästan exempellöst, att samma stora personlighet — undanskjuten från makten af män, hvilka lifligare och raskare än han vetat tillämpa just de idéer, som ledt honom sjelf vid förändringen, och hvilka, när han icke längre ville gå i spetsen för dessa idéer, tvungo honom att gå åt sidan — att, säga vi, samme man långt ifrån att taga revanche, hejda och sätta sig till motvärn, tvärtom beslutat att icke blott följa den gifna riktningen, utan att af alla krafter medverka till forne motståndares seger. Detta är bevis på en fosterlandskärlek så ren, en uppfattning så osjelfviskt ädel, att den verkligen är för hög för den allt för nära stående samtidens synvidd.

Det är ju hans skyldighet att lotsa sitt eget verk framåt, att visa dess sjöduglighet i färden framåt under en upprörd tid, skall mången invända. Skulle ni sjelf — kunde man svara dessa ut- och invändare — skulle ni sjelf vara i stånd att under liknande förhållanden handla på samma sätt?

Att friherre de Geer sålunda än en gång och i dessa frågor går i spetsen, det är liksom vore det första kammarens samvete, hvilket talade till hvar och en. Hvad *han* omfattat, skall bli svårt för mången att förkasta.

Oppositionen i första kammaren ledes af statsrådet *P. J. Ehrenheim*.

Under sin statsrådstid föga uppmärksamrad, har han efteråt, år efter år vuxit, ett hufvud högre i anseende än öfriga f. d. statsråd. Orsaker härtill äro flere. Den främsta att han varit den ende, som dragit sig tillbaka utan reträttplats, utan någon hofcharge och utan att vara pensionsberättigad, som sålunda kunnat återgå och har återgått, helt enkelt, till den oberoende godsegarens ställning.

Sedan dess hafva förtroendeuppdrag formligen regnat ned öfver honom, och hans position har i F. K. blifvit högre. Emellertid är dock en sak oklar, den nämligen att han såsom vice talman står i spetsen för oppositionen.

Dessa båda partier i F. K. väga, synes det, temligen jemt och räkna nästan lika många anhängare på ena eller andra sidan. De Geerska partiet kanske 10 à 15 mera. Ännu ett tiotal torde återstå af F. K:s ledamöter, hvilka synas, fortfarande villrådiga, befinna sig vid skiljovägen. Dessa äro visserligen inga heraklider, men de ega dock alla hvar sin röst, och ingen annan eger i detta afseende mer än de.

Emellertid är intetdera partiet ett till åsigterna helgjutet. Långt derifrån. Inom det regerings- eller rättare reformvänliga partiet finnas många, som endast motvilligt och, därför att icke något förstärkt försvar på annat vilkor kan erhållas, biträda skattereformen; ju mindre de i grund och botten vilja medgifva denna, desto större anspråk ställa de på försvarsreformen i fråga om valuta för skatteeftergifterna, hvilka deremot helst göras så få och små som möjligt. Andra åter äro mindre stela i frågan om försvarsfordringar och mera benägna för utjemnande af skattebördorna.

Denna uppfattning af meningsskiftningarne vågar förf. tro skall vara den för detta parti mera allmänt giltiga. Äfven reformpartiet går sålunda till verket med "blandade känslor".

Oppositionen innebär, kan man tryggt påstå, ännu mer brokiga meningsskiljaktigheter. Endast ett fåtal håller numera fast vid det ursprungliga gamla indelningsverket, förgätande att detta icke längre oförändradt finnes till. En annan grupp vill långtifrån bibehålla det som ännu står kvar af nämnda indelningsverks trånga, genom långvarig inprägling, liksom "helgade" former. Den grubblar därför på olika sätt att kunna bringa den vittrande institutionen i mera öfverensstämmelse med nutidens militära fordringar. De fleste säga sig önska ett "utveckladt" indelningsverk — ty så lyder slagordet för dagen — ett indelningsverk som, genom

en ökad allmänt utbredd rustning och rotering, kan göra stammen mera talrik, samtidigt med att beväringsofningarne förlängas.

Hvad förut beträffande skattefrågan är sagdt om reformpartiet, gäller här i ännu högre grad om oppositionen.

Om F. K. sålunda blott kan sägas hafva tvänne motsatta partier, ehuru med en mångfald af nyanser och schatteringar hos båda, räknar andra kammaren icke endast 3:ne partier, såsom man påstått, utan egentligen fyra, för så vidt näml. landtmannapartiet nödvändigt skall anses tillsvare sprängdt.

Centern eller den så kallade intelligensen består numera i försvarsfrågan af tvänne delar. Den Herslow—Rubenson—Björnstiernska gruppen utgörande c:a 20 à 25 samt den Abraham Rundbäck—Wieselgrenska 40 à 45. Herr Jöns Rundbäck går ärender åt brodern: han användes som de sistnämde stadsrepresentanternas stadsbud till den grupp af herr Danielsson—Nils Pettersson—Liss Olof Larsson m. fl. hvilka hafva sina särskilda, i dubbelmening inskränkta funderingar i försvarsfrågan, men för öfrigt äro "rena landtmannapartister." Rättvisan fordrar det tillägg att herr Jöns Rundbäck synes i denna sin uppgift ådagalägga en outtröttlig energi. Det fjerde och med alla de andra tre tillhoppa nästan jemnstarka, är landtmannapartiet. Detta lærer verkligen vilja lösa frågorna, så hafva trovärdiga män sagt förf., på af K. Majt. föreslagna grunder, men äfven med reduceringar och modifikationer.

Nu frågas — och det är just detta som gör spørsmållet om de stora frågornas lösning i A. K. så kompliceradt — hvad vill egentligen, och huru långt i eftergifter mot landtmannapartiets yrkande på modifikationer skall den mindre gruppen af centerpartiet kunna antagas gå? Ställer den sig månne på värnepligts-rättshafveri-intransigent grund eller är den så pass genomträngd af den nuvarande situationens allvar att den i fråga om en slutlig sammanjemkning låter tala

vid sig, *ifall* regeringen vid det sista slutliga afgörandet skulle besluta sig för detsamma?

Vidare frågas: icke huru stor *är*, ty detta torde den näppeligen sjelf kunna uppgifva, utan huru stor *blir* gruppen Danielsson—Liss Olof Larsson när det verkligen gäller att fatta ett beslut? Må man ihågkomma att landtmannapartiets stora kärna blott behöfver ett plus af c:a 30 à 35 röster från de nämnda trenne grupperna för att utgöra gifven majoritet.

Ytterligare frågas: huru många torde, före afgörandet, mindretalet af Centern lyckas få öfver till sig af dennes flertal? Skola de härvid få mycket hinder af de båda stela doktrinärerna och filosofie doktorerna Abraham Rundbäck och Wieselgren, af hvilka den förre med större personlig karaktersstyrka än kontubernalen synes hafva lätt för att blifva pockande och grof, den senare värdigt undervisande och förnäm. Måhända misstager förf. sig häri, då han icke har äran att personligen känna någondera af dessa herrar, men det förekommer honom så; äfvensom att mången mera moderat stadsrepresentant af denna grupp icke torde hafva sagt sitt sista ord.

Under dessa förhållanden och deraf härledda möjliga vexlingar — huru skall det gå med de stora frågorna?

Vi komma nu till de viktigaste och sista faktorer med hvilka man måste räkna: till *Hans Maj:t Konungen* och till *Kungl. Maj:t*.

Visserligen kan det med skäl frågas:

Har manne den nya representationen medfört allenast en ny *riksdagsordning* eller innebär den äfven ett nytt *statsskick*?

Dessa frågor, allt efter hvar och ens olika tycken och misstycken, allt efter åsigternas dragning åt höger eller vester, framåt eller tillbaka, skola besvaras olika. De beröra emellertid på det närmaste kungl. maj:t och riksdagen, så väl i statsmakternas förhållande till hvarandra som hvar för sig och gå vårt politiska närvarande rakt på lifvet.

Spörjsmålet huruvida representationsförändringen bör tänkas inskränkt till blott en ny riksdagsordning torde emellertid vara lätt nog besvaradt. Om en sådan inskränkning äfven af sjuttio "samhällsbevarande" grundlagsuttolkare, numera påstodes hafva varit menad, huru många af dem, af motståndarne till förändringen, hvilka varit med om att lagstifta i den gamla tiden, skulle icke genom dessa påståenden nu efteråt jäfva sina egna ord under striden för och emot representationsförändringen, och till hvad ändamål hade behöfts denna mångåriga, ihärdiga och väldiga kamp, som den nya representationen har att tacka för sin slutliga tillkomst? Nej, det var icke blott en ny riksdagsordning, icke en simpel ordningsstadga, det var ett nytt *statsskick* hvarom striden gälde och det var *dettas* segrande inträde som öfver allt i Sveriges land helsades med jubel.

Det är likväl detta nya statsskicks utveckling på fullt allvar med sina för mången oförutsedda konsekvenser, som vållat att glädjesångerna tystnat. Man må nu gilla eller ogilla frukterna af representationsförändringen, men att ett nytt statsskick verkligen inträdt kan icke längre förnekas, det *är* ett faktum.

Eller kanske icke årliga riksdagar, ständsrepresentationens upphörande och samfälda val *måste* bringa kungl. maj:t, riksdagen och folket i ett annat och närmare, mera omedelbart förhållande till hvarandra samt mer än förut, ställa dem ansigte mot ansigte?

Förf. bekänner att han för sin del icke hyser någon särdeles förskräckelse för det parlamentariska styrelsesättet, oaktadt allt hvad mot detsamma kan anmärkas, vare sig med goda skäl eller ännu mera utan. —

En konstitutionell konung utgörande ett helt med sina ministrar är i allt fall ett kungl. maj:t med tillräcklig makt och myndighet, och det är göromål nog att vara verkställaren, utföraren af ett vaket folks genom riksdagen uttryckta vilja, förutsatt å andra sidan att Kungl. Maj:t eger full makt och myndighet att kunna utröna, ifall anledning till tvifvel

förefinnes, om denna vilja är ögonblickets och uppbrusningens eller om den är verklig och sann. Förf. menar den makt, som innebäres i rätten att kunna upplösa endera eller båda kamrarna och föreskrifva nya val. I vår tid, med alla dess utvecklade och därför äfven invecklade förhållanden, är det som sagdt, göromål tillräckligt att vara en rätt begriplig verkställare. Men icke nog härmed. Det hör äfven till den sant och fullt utvecklade konstitutionella monarkiens idé att förbehålla konungen rättighet att, ifall verkställandet skulle misslyckas för kungl. maj:t (d. v. s. konungen i samråd med sina ansvarige rådgifvare) det icke är konungen själf utan kungl. maj:t som därför bär ansvaret, under det att den oansvarige konungen väljer, häfdande derigenom den monarkiska högheten öfver partierna — enl. flertalets mening och bland dess personligheter — män att jemte sig bilda en ny kungl. maj:t.

En af de största betänkligheterna vid det monarkiskt parlamentariska styrelsesättet är icke — hvad mången håller för — att regenten derigenom förvandlas till en skuggkonung, utan tvärtom att det just hos honom förutsätter och kräver mycket stora personliga egenskaper. Det är nämligen mycket svårare och mera spännande att väl och till nöjes utföra ett uppdrag för någon, som själf följer med och förstår den sak som skall göras, än att utträtta den, väl eller illa, åt en loj och okunnig stackare, hvilken hvarken förstår att klandra eller att vara tacksam. —

Det parlamentariska styrelsesättet kräver för den skull större kunskaper, mera karakter, större själsegenskaper och ett mera högsint tålmod i samma mån som det är svårare att styra på öfvertygelsens väg än på maktspråket; men i vår tid lärer nog det förra vara ett vilkor för att styrelsen skall blifva varaktig.

Ofvan omnämnda styrelsesätt medför ännu en annan svårighet för konungen. Han måste själf veta *om, när, och hur* han skall framträda. Uti mer eller mindre autokratiskt styrda stater, kan sättet för det personliga framträdandet

väl eller illa suffleras af bakom stående krokryggige hviskare. I länder med ett parlamentariskt styrelsesätt fördragas de icke.

Vi hafva uppehållit oss vid det parlamentariska styrelsesättet därför att vårt land utan tvifvel, och tillfölje af statsskickets inneboende anda, skall alltmer öfvergå till det samma. För närvarande är vårt styrelsesätt endast halfparlamentariskt. Begreppen: Hans Maj:t Konungen och Kungl. Maj:t äro hvar för sig ännu icke skarpt begränsade. Så mycket lättare kan därför en konung med stora personliga egenskaper utöfva ett *omedelbart* inflytande på händelsernas gång, och så mycket större äro äfven allmänhetens *anspråk* att detta skall ske.

Det har funnits ett ögonblick, året 1878, då Konungens bestämdt och aktivt uttryckta vilja hade fört de 8 stadsrådsröster som då icke afgåfvos jemte många flere i F. K. till bifall, och dermed hade de stora frågorna sannolikt nu varit lösta. Förf. tillåter sig icke något omdöme varken af gillande eller ogillande öfver att så icke skedde. Den höga ställningen gifver utan tvifvel en större öfverblick af det hela, men enskildheternas vimmel och brusset af deras yttringar nå deremot icke upp.

Ett nytt dylikt afgörandets ögonblick för Konungen personligare synes åter vara förhand.

I samma mån partiförbistringen är stor — (skenbart större dock än i verkligheten, emedan motståndskrafterna till reformen äro mera högljudda än talrika genom åtskilliga oförtrutna tidningsorganer, som stå till deras förfogande) — i samma mån blir nödvändigheten af konungens personliga ingripande allt mera tydlig, och äfven allt större kraf ställda på detsamma. Hade vi ett fullständigt, genomfördt parlamentariskt styrelsesätt kunde konungen mera opersonligt och medelbart än nu uttrycka sin enskilda mening, samt efter vunnit seger bibehålla nuvarande ministér eller välja en annan bland den nya majoritetens män, ifall frågorna verkligen skulle falla; — men som vi icke ega ett dylikt sty-

relsesätt, torde konungen nödgas aktivt träda emellan och gå i spetsen. I samma mån Konungens personliga ställning till de stora frågorna växer, skall äfven ansvaret inför historien ökas. Utgången af dessa frågor har Oscar II i detta ögonblick helt och hållet i sin hand. Deras lösning beror af honom personligen, nu mer än någonsin, men framdeles troligen aldrig mer.

Hvad slutligen beträffar den nu varande ministären, så är den skyldig att sätta alla segel till. Den måste vid det slutliga afgörandet förklara sig stå eller falla med sina egna förslag. Härigenom ökas utsigten till seger, men icke till nederlag. Skulle detta oaktadt dess förslag förkastas, och frågorna förblifva olösta, kommer det icke att dröja länge, innan ministären, i fall den krampaktigt hänger qvar vid regeringen, skall utan makt och utan krigsära hänfullt *tvingas* till ett frånträdande, hvilket annars, företaget i samband med ett nederlag i de stora frågorna, kunde hafva skett med den heder, den storhet, som ett fall på valplatsen alltid förlänar.

Skall man skratta eller gråta?

Några reflexioner med anledning af "komedien" **Bertha Malm.**

Af *J. Rev...*

Det fins någon som har sagt: "Det är blott en gammal halfsann kalkborgarevisa, att konsterna böra erkänna sedelagen och underordna sig densamma; det förra hafva de alltid gjort och måste göra det, emedan deras lagar på samma sätt som sedelagen upprinna ur förnuftet, men gjorde de det senare, så vore de förlorade och det vore bättre, att man genast hängde en qvarnsten om deras hals och dränkte dem, än att man skulle låta dem aftyna i det nyttigt platta."

Men detta är just hvad den dramatiska konsten för närvarande gör, nu liksom för 100 eller 150 år sedan, då stegel och galge reste sig i bakgrunden af scenen. Den som skrifer dessa rader såg för ett par år sedan i London ett stycke med titeln "*The Lyon-Mail*" (Lyon-posten),| hvori verklighetsdiktningen hunnit så långt som rimligtvis kan begäras. Redan i första akten fick man nämligen skåda en postvagn med fyra hästar (inga vanliga teaterkrakar!) i full fart komma in på scenen, men der hejdas af några landsvägsriddare. Pistolskott smälla och postiljonen störtar död ned; postväskor uppbrytas och ett regn af bref sprider sig kring hela scenen. Nå väl! En ädel lord blir, på grund af en förvillande likhet med den verkliga rövvaranförelaren, misstänkt att hafva stått i spetsen för banditerna; han drages inför rätta, han häktas, han förhöres åtskilliga akter igenom, till dess äntligen oskulden uppdragas och den för-

slagne skurken gripes. Sista akten upptages af detta rasande vilddjurs förbannelser öfver sitt öde, då han får veta att lagens arm skall hinna honom och att han ej har långt kvar att lefva. Innan ridån går ned, höra vi huru pöbeln utanför fängelset jublar öfver den förestående afrättningen.

“*Bertha Malm*“ tillhör i sjelfva verket samma genre. Med undantag af det från Ibsen lånade sättet att sluta stycket, är det hela ingenting annat än en moralpredikan. Om Dramatiska teaterns resursser varit lika stora som den nämnda engelska scenens, så skulle åskådarna af “*Bertha Malm*“ utan tvifvel kommit att glädja sig åt ett välsorteradt modemagasin för amerikanska varor; det svaga marknadsskränet skulle blifvit utbytt mot ett bedöfvande larm, blandadt med storartade positivkonserter o. s. v. Det hade då onekligen varit en viss verklighet med i spelet.

“Det är så tidens sed, att födas i Mariefred“, sjunger Bellman. För tillfället duger det icke, om man vill salig varda, att försöka sig med något annat än förment “realistiska“ alster. Novelldiktingen och dramat gå i den största endrägt hand i hand.

Vår nuvarande förnämsta verklighetsdikterska skref nyligen en berättelse af det innehållet att “*Gusten fick icke pastoratet!*“ Än sedan? — tillåta vi oss fråga. Låt vara att Gusten icke fick pastoratet, hvem borde det egentligen intressera mer än Gusten? Sådant har väl händt tusen gånger och händer alltjemt, eftersom pastoratkandidaterna äro flere än pastoraten. Vi medgifva alltså oändligt gerna, att i den berättelsen fins verklighet och att det var synd om både Gusten och hans släktingar, att han icke fick sin brödbit, men hvad vi omöjligt kunna medgifva, det är att “*Bertha Malm*“ skulle vara ett stycke ur lifvet. Vi begära under sådana förutsättningar mera utvecklad karaktersteckning samt mera verlds- och människokänedom — icke blott kännedom om sceniska effekter — för att nu alldeles icke tala om poetisk lyftning.

Innehållet i pjesen ega vi väl rättighet att förutsätta

såsom allmänt bekant, och kunna därför inskränka oss till några enkla spörsmål:

Är det förenligt med kunskap om, huru det tillgår här i lifvet, att en *städerska i en bank* blir för detta uppdrag så väl honorerad, att hon insätter i banken sina af städningen uppkomna sparpengar, med den framgång, att hon inom en kortare tid får ett kapital, hvars förökande ligger banken särskildt om hjertat? Är det förenligt med sundt förnuft, att banken ål städerskan dessutom öppnar ett kreditiv, hvarigenom hon upphör att vara städerska och i stället kan "öppna affär?"

Men äfven om vi ville förutsätta möjligheten af sådana orimligheter, hur är det tänkbart att denna sjufaldt märkvärdiga städerska skulle vara så outgrundligt enfaldig, att hon hölle till godo med odågan Rolf och läte honom under ett par års tid föra henne bakom ljuset på det allra gröfsta sätt? Vi vilja icke förneka, att någonting sådant *kan* passera mellan man och qvinna, men förutsättningarna äro då andra än här, ty förhållandet är här icke motiveradt: man får om Rolf egentligen ingenting veta, icke ens den förfärliga hemligheten med hans föregående giftermål ställes i en något så när intressant dager. Vi göra bekanskap med hans hustru och finna henne så genomledsam, att vi skulle blifvit frestade att göra på samma sätt som Rolf. Men nog är det *fult* att göra så, invänder förf. i sin oändliga naivitet. Ja, det är det visst, det är *mycket* fult till och med, det är "löslig moral", som fru Sara vid flera tillfällen så riktigt uttrycker sig — men det kan nu dock icke hjälpas att inom skönlitteraturen äro alla sätt bra utom det tråkiga.

Vidare spörja vi i alla helgons namn; hvarför få vi veta allt om *städerskan*, men ingenting om *pigan*, den vältaliga pigan? Hon håller sitt tal och så försvinner hon.

"Du profet och Leviatan,
Kanske fogel, kanske satan" —

hvar tog du vägen? Du har begått någon missgerning, för hvilken du blifvit dömd och nödsakad att emigrera, men *hvad* har du gjort?

En fullt "klar" bifigur är *prosten*, klarare till och med än den afsigkomne grosshandlaren. hvilken förf. med omedveten sjelfironi benämner en "hjelphustru" som, i förbigående sagdt, blir bättre honorerad än hvad fallet brukar vara i verkligheten — men när man, såsom fru Sara, händelsevis har kronor i hundratal liggande i en oläst sybordslåda, är det ingen konst att vara frikostig. Man vet att de gamle hade en maskin från hvilken de i rätta ögonblicket nedsläppte en gud till att lösa förvecklingarne. Förf. för sin del har icke mindre än tvänne maskiner: en till att inveckla härfran (fru Sara) och en till att utreda den samma (hennes bror *prosten*). De båda unga älskande äro skottspolar, som fara ut och in.

Än bifallet då, hr kritikus, betyder det ingenting? frågar i sin ordning förf. Moraliserande stycken — svara vi — hafva aldrig förfelat sin verkan. Då brottet upptäckes, jublar allmänheten, och vid den ofvan nämnda poströfverrepresentationen på en af Londons största scener var stämningen i salongen ytterst animerad. Men blir plattheten alltför stor, så bryter en dramatisk författare åtminstone till en tid nacken af genren, och äfven den stora allmänheten skall börja längta efter något som höjer sinnet en smula.

Än spelet då? Med ett enda undantag är det fullkomligt motsvarande styckets innehåll. Hr *Thegerström* ensam har af sin roll lyckats göra något mera än hvad förf. deri inlagt. Vi vilja väl icke säga att han skapat sin skeppsredare Månsson, liksom Gud skapade världen, *af intet*, ty hr *Thegerström* har i viss mån begagnat lefvande modell — äfven om han oafsigtligt må hafva valt sin urbild — men vi våga föreslå ett experiment: jemför förf:s skapelser sinsemellan och säg oss sedan på samvete om icke den erkändt tråkiga fru Sara ursprungligen är lika så rolig som hennes man — en sats som äfven kan omvändas, ty den erkändt rolige skeppsredaren är bestämdt ursprungligen lika så tråkig som hans fru — det är hr *Thegerström* som adlat honom.